

αρχιτέκτονες

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ | τεύχος 80 – περίοδος Β | Ιούλιος/Αύγουστος 2010

Εξώφυλλο: Φωτ. Αλέξανδρου Κλειδωνά

Περιεχόμενα

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

- 12 «Δραστηριότητες Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ»
17 «Ημερίδα “ΓΟΚ”»
21 **Μ. Καρδαμίτση-Αδάμη**, «Αλεξάνδρα Πασχαλίδου-Μωρέττη»
23 **Γ.Μ. Σαρηνγιάννης**, «Γρηγόρης Διαμαντόπουλος – ο ασυμβί-
βαστος αγωνιστής»
25 **Σ. Γιαμαρέλος**, «Το στοίχημα του Κέντρου Αρχιτεκτονικής
Μεσογείου»

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

Η αρχιτεκτονική (μέσα) στην κρίση

[Επιμέλεια: Π.Κ. Κουμουνδούρος]

- 28 **Α. Αναγνωστάκη**, «ΠΩΛΕΙΤΑΙ. ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΙΜΩΝ. ΜΕΤΑΦΕΡΟ-
ΜΑΣΤΕ»
31 **Π.Κ. Κουμουνδούρος**, «Ο Πλούτος της Αρχιτεκτονικής
vs της «Αρχιτεκτονικής» του Πλούτου»
35 **Α. Καλαντίδης**, «Η πόλη της κρίσης: Νέες προκλήσεις
για τον αστικό σχεδιασμό στο Βερολίνο»
37 **Ν. Κεφαλογιάννης**, «Ο μετασχηματισμός της Βαρκελώνης
σε μια καπιταλιστική πόλη»
40 «Οι απόψεις των συναδέλφων για την κρίση»

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
Βρυσακίου 15 & Κλάδου, 105 55 Αθήνα
τηλ.: 210 3215 146 / fax: 210 3215 147
e-mail: sadas-pea@tee.gr • www.sadas-pea.gr

‘ARCHITEKTONES’
JOURNAL OF THE ASSOCIATION OF GREEK ARCHITECTS
Issue 80, Cycle B, July/August 2010
Vrysakiou 15 & Kladou, 105 55 Athens
tel.: +30 210 3215 146 / fax: +30 210 3215 147

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: **Ευάγγελος Λυρούδης**
Αντιπρόεδρος: **Γιώργος Νικολάου**
Γεν. Γραμματέας: **Μαρία Κουρμπανά**
Ειδ. Γραμματέας: **Μυρτώ Δεσποτίδη**
Ταμίας: **Γαρυφαλιά Κοσμόγλου**
Μέλη: Δημήτρης Δούμας
Αντώνης Μαούνης
Δημήτρης Μαραβέας
Κώστας Μπαρδάκης
Κώστας Μπελμπασάκης
Θανάσης Μπούμης
Γιάννης Πάνου
Ισίδωρος Σέμψης
Κώστας Τζατζάνης
Βασίλης Χατζηκίδης

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ
Ευάγγελος Λυρούδης

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν
τις απόψεις των συντακτών τους.
Οι επίσημες θέσεις του ΣΑΔΑΣ και των άλλων
Συλλόγων Αρχιτεκτόνων δημοσιεύονται στη
στήλη Δραστηριότητες του συλλόγου.

Τιμή τεύχους 0,003 €

ΕΚΔΟΤΗΣ
Σωτήρης Δημακόπουλος
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ 3D Σ. Δημακοπούλου & ΣΙΑ ΕΕ
Καρνεάδου 20, 163 46 Ηλιούπολη
τηλ.: 210 9235 487-9
fax: 210 9222 743
ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ
Όλγα Σημαιοφορίδου
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Γιώργος Καλομηνίδης
ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Βιργινία Παυλίδου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ
Λάμπης Δορλής
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
Αρετή Κατή
Μέλιω Παπαδοπούλου
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
Νίκη Δανιηλίδου
DTP SERVICE

Sharpen

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
Αφοι Αθ. Τσακίρη ΑΕ
Κηφισού 18 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 210 5124 578, 210 5126 570
ΑΠΟΣΤΟΛΗ: Ευάγγελος Μοσχόφης

Η Σ.Ε. ενημερώνει όλους τους συναδέλφους που επιθυμούν να αποστείλουν υλικό, να τηρούν τις αναγκαίες τεχνικές προδα-
φές που ισχύουν για το περιοδικό.
Κάθε συνάδελφος που εκδελώνει την πρόθεσή του για αρθρογραφία στα προγραμματισμένα αφιερώματα πρέπει να αποστέ-
λει πρώτα ενημερωτική περίληψη τού άρθρου του.
ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΜΕΝΑ ΣΕ CD ΚΑΙ ΝΑ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ PRINT-OUT ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ. ΓΙΑ
ΑΡΘΡΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΩΝ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΥΜΑΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ 1000-1200 ΛΕΞΕΙΣ (ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ
ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ Η ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ), ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΕΠΙΚΑΙΡΩΝ 700 ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 400 ΛΕΞΕΙΣ.
ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗ Σ.Ε. ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΝΑ ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. ΤΟ ΙΔΙΟ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΙΑ ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ.
Θα είναι πολύ χρήσιμο για όλους το περιοδικό να ΔΙΑΒΑΖΕΤΑΙ και να ασκείται κριτική για το περιεχόμενο και την εμφάνισή
του από όλους τους συναδέλφους.

Η μεγάλη παγκόσμια κρίση που ξέσπασε τα τελευταία δυο χρόνια ήταν επόμενο να ταρακουνήσει συθέμελα και την Αρχιτεκτονική παντού και ασφαλώς στη χώρα μας. Έντονοι οι πάσης φύσεως προβληματισμοί δεν μπορούσαν να αφήσουν «αδιάφορο» ή «ουδέτερο» και το περιοδικό *Αρχιτέκτονες*. Άλλωστε τα φαινόμενα απαξίωσης της Αρχιτεκτονικής και του Αρχιτέκτονα στη χώρα μας καλά κρατούν, αρκετά χρόνια τώρα.

Η εύλογη ανησυχία όλων μας ειδικά αυτόν τον καιρό για τα τεκταινόμενα, για όσα ο Άρης Κωνσταντινίδης και πάλι θα αποκαλούσε «Άθλια Επικαιρότητα», ή η γνωστή ρήση «Εκδικήθηκαν μιαν πόλη που έθρεψε μιαν εξέγερση» του Αριστομένη Προβελλέγγιου για την Αθήνα (που δεν λέει να καταλαγιάσει), θα πρέπει να βρει μιαν ελάχιστη «εκ βαθέων» ανταπόκριση από κάθε συνάδελφο.

Το Πρώτο Μέρος του αφιερώματος συγκροτείται από τέσσερα κύρια άρθρα, δύο από τα οποία καλύπτουν την ελληνική επικαιρότητα αλλά και γενικότερες πτυχές του θέματος διαχρονικά, ενώ τα άλλα δυο, ως αντίστιξη σε αυτή, παρουσιάζονται οι περιπτώσεις δυο ευρωπαϊκών πόλεων, της Βαρκελώνης και του Βερολίνου και πως αυτές αντιμετωπίζουν την κρίση σήμερα και γενικότερα.

Στο Δεύτερο Μέρος η «κρίση» τίθεται στην «κρίση» περισσοτέρων συναδέλφων, στους οποίους απευθυνθήκαμε δειγματοληπτικά για να μας μεταφέρουν επιγραμματικά τις απόψεις τους απαντώντας στο κοινό ερώτημα :

Με αφορμή τα φαινόμενα της διεθνούς οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής κρίσης, ζητάμε από τους συναδέλφους (σε 400 λέξεις συνολικά), να μας διατυπώσουν την άποψή τους στο πώς βιώνουν σήμερα οι Έλληνες Αρχιτέκτονες τα φαινόμενα αυτά και πώς βλέπουν να επιδρούν στη Αρχιτεκτονική παραγωγή στη χώρα μας.

Προσπαθήσαμε να δοθεί ο λόγος σε νέους κυρίως συναδέλφους. Η ανταπόκριση ήταν πολύ ενθαρρυντική και ασφαλώς το «θέμα» δεν εξαντλείται εδώ. Ευελπιστούμε ότι κάποια από τα κείμενα θα αποτελέσουν έναυσμα για την συμμετοχή στο 11^ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο το 2011 ή με αφορμή την πολυσυζητημένη κρίση θα προκαλέσουν ανάλογες ενέργειες/δράσεις για την Αρχιτεκτονική στη χώρα μας.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

«Καταληκτικές σημαντικές ημερομηνίες για το 11ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο»

Ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων διοργανώνει το 11ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αρχιτεκτόνων με θέμα «ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ», που θα πραγματοποιηθεί από Πέμπτη 17 Μαρτίου έως Κυριακή 20 Μαρτίου 2011, στο Ζάππειο Μέγαρο, σε συνδιοργάνωση με το ΤΕΕ, υπό την αιγίδα του ΥΠΕΚΑ και της Γενικής Γραμματείας Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής του Υπ. Υποδομών Μεταφορών & Δικτύων και με τη συνεργασία του Ελληνικού Τμήματος της UIA και των Αρχείων Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής του Μουσείου Μπενάκη.

Η Οργανωτική Επιτροπή του 11ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου, στην τελευταία συνεδρίασή της διαμόρφωσε τις καταληκτικές σημαντικές ημερομηνίες για το Συνέδριο ως εξής:

Τελευταία ημερομηνία υποβολής περιλήψεων

1η Νοεμβρίου 2010

Γνωστοποίηση αποδοχής περιλήψεων

Έως 30 Νοεμβρίου 2010

Τελευταία ημερομηνία υποβολής τελικών κειμένων για τα πρακτικά του Συνεδρίου

10 Ιανουαρίου 2010

Ανακοίνωση Προγράμματος Συνεδρίου

15 Φεβρουαρίου 2011

Πραγματοποίηση Συνεδρίου – Διανομή βιβλίου περιλήψεων και CD τελικών κειμένων

17-20 Μαρτίου 2011

Η **έγκαιρη εγγραφή** για το Συνέδριο είναι πλέον έως **22 Δεκεμβρίου 2010**, οπότε η ημερομηνία σχετικά με το κόστος συμμετοχής διαμορφώνεται ως εξής:

Ποσό έγκαιρης εγγραφής (έως 22/12/2010)	Ποσό εγγραφής (μετά την 22/12/2010)	
Εταιρίες, μη μέλη ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ	150 €	185 €
Μέλη ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ	65 €	90 €
Φοιτητές	35 €	35 €

Τα παραπάνω ποσά συμπεριλαμβάνουν ΦΠΑ.

Προς

- Τη Διεύθυνση Λειτουργούντος Κτηματολογίου
- Υπόψη: Διευθυντή κ. Δημήτρη Καλημέρη
- Το Τμήμα Κτηματολογικών Χαρτών
- Υπόψη: Προϊσταμένης κ. Μαρίας Μαραγκού

Θέμα: **Υπογραφή στα τοπογραφικά διαγράμματα για το Κτηματολόγιο**

Σε πνεύμα καλής διάθεσης και συνεργασίας με τους συναδέλφους προϊστάμενους των γραφείων του Κτηματολογίου και κατόπιν διερεύνησης της Προέδρου του Τμήματος ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ Χίου κας Άννας Φήκαρη, του Προέδρου του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων και Ευάγγελου Λυρού-δια και του Κτηματολογικού Γραφείου Χίου και επειδή:

1) με βάση το Ν. 4663/1930, οι αρχιτέκτονες έχουν δικαίωμα υπογραφής τοπογραφικών διαγραμμάτων, κάτι άλλωστε που γίνεται ανελλιπώς από το 1930 έως και σήμερα, 2) για τη σύνταξη του τοπογραφικού διαγράμματος δεν χρησιμοποιείται πάντα αυτοτελής τριγωνισμός ή μέθοδος ελαχίστων τετραγώνων, όταν υπάρχουν δεδομένες συντεταγμένες από στάση και εφαρμόζεται η μέθοδος της πολυγωνομετρίας, δεν μπορεί να υπάρχει η πρόβλημα υπογραφής τοπογραφικών διαγραμμάτων από τους αρχιτέκτονες, αρκεί να αναγράφεται στο υπόμνημα ο τρόπος σύνταξης και συγκεκριμένα: «Για την εξάρτηση του τοπογραφικού διαγράμματος δεν εφαρμόσθηκε αυτοτελής τριγωνισμός ή μέθοδος ελαχίστων τετραγώνων».

Θερμή παράκληση να κοινοποιηθεί το παρόν έγγραφο στα Λειτουργούντα Κτηματολογικά Γραφεία.

Κοινοποίηση:

- 1) ΤΕΕ και Περιφερειακά Τμήματα ΤΕΕ
- 2) Πολεοδομικά Γραφεία της χώρας
- 3) Τμήματα και Σύλλογοι Αρχιτεκτόνων

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑ

Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για συμμετοχή στις επιτροπές κρίσης αρχιτεκτονικών διαγωνισμών

Το Διοικητικό Συμβούλιο του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων προκειμένου να καταρτίσει ανανεωμένο κατάλογο κριτών για τους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς και για να δοθεί η δυνατότητα σ' όλους τους συναδέλφους, που έχουν τα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα να συμμετέχουν, παρατίνει την καταληκτική ημερομηνία υποβολής αιτήσεων έως τις 15/11/2010.

Θέμα: **Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για θέση συντονιστή του προγράμματος Καλοκαιρινών Σπουδαστηρίων της Ένωσης Αρχιτεκτόνων Μεσογείου (UMAR)**

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Όπως γνωρίζετε, ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων είναι ιδρυτικό και ενεργό μέλος της Ένωσης Αρχιτεκτόνων Μεσογείου (UMAR). Η χώρα μας επί σειρά ετών έχει αναλάβει με εκπρόσωπο του Συλλόγου το συντονισμό των Καλοκαιρινών Σπουδαστηρίων που διοργανώνονται ετησίως από την UMAR και πραγματοποιούνται σε χώρες μέλη της. Επειδή το Διοικητικό Συμβούλιο πρόκειται να ορίσει νέο εκπρόσωπό μας στη θέση του συντονιστή των Καλοκαιρινών Σπουδαστηρίων, παρακαλούμε να εκδηλώσετε ενδιαφέρον μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου 2010 στη Γραμματεία του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η πολύ καλή γνώση αγγλικών και γαλλικών.

Για περισσότερες πληροφορίες, μπορείτε να απευθύνεστε στη Γραμματεία του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ: 210 3215146-7, sadas-pea@tee.gr. Σχετικά με τη λειτουργία, τους στόχους και τις δραστηριότητες της UMAR, επισκοπηθείτε την ιστοσελίδα: www.umar.org.

Προς Υπουργό Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων
κα Άννα Διαμαντοπούλου

Θέμα: **Ορισμός εκπροσώπου του Υπουργείου Παιδείας για συμμετοχή σε συνάντηση εργασίας που διοργανώνει η Ένωση Αρχιτεκτόνων Μεσογείου (UMAR) σχετικά με την ίδρυση και τη λειτουργία της «Μεσογειακής Σχολής Αρχιτεκτονικής της Ταγγέρης» (29-30.10.2010, Ταγγέρη-Μαρόκο)**

Αξιότιμη Κυρία Υπουργέ,

Σας αποστέλλουμε συνημμένα πρόσκληση της Ένωσης Αρχιτεκτόνων Μεσογείου (UMAR), της οποίας είμαστε ιδρυτικό και ενεργό μέλος, προκειμένου να ορίσετε εκπρόσωπο για τη συμμετοχή του Υπουργείου Παιδείας σε συνάντηση εργασίας που οργανώνεται στις 29 και 30 Οκτωβρίου 2010 στην Ταγγέρη Μαρόκου. Η συνάντηση αυτή αποσκοπεί στο να τεθούν οι βάσεις της ίδρυσης και λειτουργίας της «Μεσογειακής Σχολής Αρχιτεκτονικής της Ταγγέρης» (EMAT). Η ίδρυση αυτής της σχολής είναι αποτέλεσμα προβληματισμών και αποφάσεων επί σειρά ετών των Γενικών Συνελεύσεων

της UMAR, η δε συμμετοχή των επαγγελματιών ενώσεων, των αρμόδιων Υπουργείων και των αρχιτεκτονικών σχολών των χωρών μελών (Μεσόγειος) θα είναι ουσιαστική για την υλοποίηση αυτού του σημαντικού εκπαιδευτικού οργανισμού.

Παρακαλούμε λοιπόν να μας γνωστοποιήσετε έως την 15η Σεπτεμβρίου 2010 την πρόθεση συμμετοχής του Υπουργείου Παιδείας στην παραπάνω συνάντηση εργασίας με ορισμό εκπροσώπου, ώστε να οργανώσουμε κοινή συνάντηση των ελλήνων αντιπροσώπων εντός του Σεπτεμβρίου, λόγω των στενών χρονικών περιθωρίων.

Προς

- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
- Πανεπιστήμιο Πατρών
- Πολυτεχνείο Κρήτης

Θέμα: **Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για συμμετοχή σε συνάντηση εργασίας που διοργανώνει η Ένωση Αρχιτεκτόνων Μεσογείου (UMAR) σχετικά με την ίδρυση και τη λειτουργία της «Μεσογειακής Σχολής Αρχιτεκτονικής της Ταγγέρης» (29-30.10.2010, Ταγγέρη-Μαρόκο)**

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Σας αποστέλλουμε συνημμένα πρόσκληση της Ένωσης Αρχιτεκτόνων Μεσογείου (UMAR), της οποίας είμαστε ιδρυτικό και ενεργό μέλος, προκειμένου να εκδηλώσετε ενδιαφέρον για τη συμμετοχή της Σχολής-Τμήματός σας σε συνάντηση εργασίας που οργανώνεται στις 29 και 30 Οκτωβρίου 2010 στην Ταγγέρη Μαρόκου. Η συνάντηση αυτή αποσκοπεί στο να τεθούν οι βάσεις της ίδρυσης και λειτουργίας της «Μεσογειακής Σχολής Αρχιτεκτονικής της Ταγγέρης» (EMAT). Η ίδρυση αυτής της σχολής είναι αποτέλεσμα προβληματισμών και αποφάσεων επί σειρά ετών των Γενικών Συνελεύσεων της UMAR, η δε συμμετοχή των επαγγελματιών ενώσεων και των Αρχιτεκτονικών Σχολών των χωρών μελών (Μεσόγειος) θα είναι ουσιαστική για την υλοποίηση αυτού του σημαντικού εκπαιδευτικού οργανισμού.

Παρακαλούμε λοιπόν να μας γνωστοποιήσετε έως την 10η Σεπτεμβρίου 2010 την πρόθεση συμμετοχής της Σχολής-Τμήματός σας στην παραπάνω συνάντηση εργασίας, ώστε να οργανώσουμε κοινή συνάντηση των ελλήνων αντιπροσώπων εντός του Σεπτεμβρίου, λόγω των στενών χρονικών περιθωρίων.

Προς τον Σύλλογο Διπλωματούχων Ναυπηγών Μηχανικών Ελλάδος

Θέμα: **Συγκρότηση σε σώμα του νέου Διοικητικού Συμβουλίου**

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Με την ευκαιρία της συγκρότησης του Δ.Σ. του Συλλόγου σας και της ανάληψης των καθηκόντων σας, ευχόμαστε κάθε επιτυχία στο έργο σας.

Το Δ.Σ. του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων εκτιμά πως στις σημερινές συνθήκες με τις μεταβολές που συντελούνται και επίκεινται, είναι απαραίτητη η συνεργασία για την επίλυση προβλημάτων του κλάδου.

Είμαστε πρόθυμοι και έτοιμοι για τη στενότερη δυνατή συνεργασία μαζί σας.

Προς PROPERTY by HELEXPO

Υπόψη: κ. Δημήτρη Κεφαλόπουλου

Θέμα: **Αιγίδα ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ στη 4η Διεθνή Έκθεση Ακινήτων PROPERTY 2011**

Αξιότιμοι κύριοι,

Σε συνέχεια του αιτήματός σας, σας ενημερώνουμε ότι τίθεται υπό την Αιγίδα του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων η 4η Διεθνής Έκθεση Ακινήτων PROPERTY 2011, που θα διεξαχθεί από 21 έως 23 Ιανουαρίου 2011, στο Εκθεσιακό & Συνεδριακό Κέντρο HELEXPO PALACE, Λεωφόρος Κηφισίας 39 – Μαρούσι.

Προς τον Υπουργό (Αν.) Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής

κο Νίκο Σηφουνάκη

Αξιότιμε κύριε Υπουργέ,

Σας συχαίρουμε ολόψυχα για την ανάληψη των νέων καθηκόντων σας και εκφράζουμε την πεποίθηση ότι θα επιτύχετε στο έργο σας.

Προσβλέπουμε στην άριστη συνεργασία ως Σύλλογος Αρχιτεκτόνων και στη βοήθειά σας την οποία είχαμε αμέριστη ως τώρα.

To the attention of Mr. Adrian Joyce

Director

Architects' Council of Europe (ACE)

Subject: **Exhibition of Sustainable Architecture Greek submissions**

Dear Mr. Joyce,

We are sending you the two Greek submissions for the ACE's Exhibition of Sustainable Architecture, organised for the week of November 29th 2010 in Brussels, to mark the 20th Anniversary of the ACE.

In case you need any further information, please contact directly – for the project “Environmental retrofitting of university building in Ioannina, Greece” Ms. Efrosini Stourna-Trianti

Προς

- Τον Πρωθυπουργό

κο Γεώργιο Παπανδρέου

- Το Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης

→ Υπουργό κο Ιωάννη Ραγκούση

→ Υφυπουργό κο Γεώργιο Ντόλιο

→ Γενικό Γραμματέα κο Δημήτριο Στεφάνου

- Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής

→ Υπουργό κα Τίνα Μπιρμπίλη

→ Γενική Γραμματέα Χωροταξίας και Αστικής Ανάπλασης κα Μαρία Καλτσά

Θέμα: **Σχέδιο νόμου για τον Οργανισμό της Περιφέρειας Αττικής**

Αντί προλόγου:

Με την ψήφιση του Ν.2039/92 (Σύμβαση της Γρανάδας) το κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης έχει την υποχρέωση να υιοθετήσει πολιτική ολοκληρωμένης προστασίας και να την ενσωματώσει στον, Αειφόρο κατά το Σύνταγμα, αναπτυξιακό σχεδιασμό τοποθετώντας την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς μεταξύ των ουσιαστικών στόχων του Χωροταξικού και Πολεοδομικού Σχεδιασμού.

Ενδεικτικά θα αναφέρουμε το άρθρο 1 της παραπάνω σύμβασης, δηλαδή τον ορισμό της Αρχιτεκτο-

νικής Κληρονομιάς, το άρθρο 3 παρ. 2 που αναφέρει ότι το Κράτος ή η Περιφέρεια οφείλει να εξασφαλίσει την προστασία των Μνημείων, των Αρχιτεκτονικών συνόλων και των Τόπων, και τέλος το άρθρο 10 παρ.1 όπου διευκρινίζεται η Πολιτική της Ολοκληρωμένης Προστασίας.

Παρατηρήσεις επί των άρθρων 22,23,24,47,48 και 49 του Σχεδίου Νόμου για τον Οργανισμό της Περιφέρειας Αττικής.

Έπειτα από την γνωστοποίηση του σχεδίου νόμου και αφού μελετήσαμε τα επίμαχα άρθρα έχουμε να παρατηρήσουμε τα ακόλουθα:

- Άρθρο 22 (Γενική Δ/νση Περιβάλλοντος και Υποδομών)

Προτείνεται από το σχέδιο νόμου μόνο ο Χωροταξικός σχεδιασμός στην αιρετή Περιφέρεια και ανατίθεται η Πολεοδομία στην κρατική Περιφέρεια. Η πρόταση μας είναι ότι θα πρέπει να υπάρξει ενιαία αντιμετώπιση Χωροταξικού και Πολεοδομικού σχεδιασμού.

- Άρθρο 23 (Αρμοδιότητες – Διάρθρωση Δ/νσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού)

Δημιουργείται μόνο μια Δ/νση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού για την Περιφέρεια Αττικής, όπου επίσης απουσιάζει ο Πολεοδομικός Σχεδιασμός, χωρίς να γίνεται καμία αναφορά σε ενιαία αντιμετώπιση Χωροταξικού και Πολεοδομικού σχεδιασμού.

- Άρθρο 24 (Αρμοδιότητες – Διάρθρωση)

Στην παρ. 3 δεν περιλαμβάνονται τα Κτηριακά Έργα. Εδώ έχουμε την πλήρη απουσία της Αρχιτεκτονικής από το δομημένο έργο και την πλήρη – εννοείται – απαξίωση του Αρχιτέκτονα.

- Άρθρο 47 (Προϊστάμενοι Γενικών Δ/νσεων)

Στην παρ. 3 (Γενική Δ/νση Ανάπτυξης) προΐσταται υπάλληλος των κλάδων ΠΕ Χωροταξίας και Ανάπτυξης, όταν είναι γνωστό ότι οι Μηχανικοί με ειδικότητες Χωροταξίας και Ανάπτυξης καθώς και Χωροταξίας και Πολεοδομίας αποφοίτησαν από τις σχολές αυτές την τελευταία δεκαετία, και κατά συνέπεια δεν έχουν τον Α' βαθμό. Εδώ απουσιάζει πλήρως η ειδικότητα του Αρχιτέκτονα.

Στην παρ. 4 του ίδιου άρθρου το οποίο αφορά την Γενική Δ/νση Περιβάλλοντος και Υποδομών, τοποθετείται η ειδικότητα του Αρχιτέκτονα κατά σειρά αξιολόγησης μετά από αυτές του Πολιτικού Μηχανικού, του Τοπογράφου Μηχανικού, των Χωροτακτών και των Μηχανικών Περιβάλλοντος. Υπενθυμίζουμε ότι η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 24 του Συντάγματος και στον Ν.2039/92 (Σύμβαση της Γρανάδας), είναι κύριο αντικείμενο του γνωστικού πεδίου της Αρχιτεκτονικής επιστήμης.

• Άρθρο 48 (Προϊστάμενοι Διευθύνσεων)
Ίδιες παρατηρήσεις με τον άρθρο 47, ενώ είναι εμφανής η απουσία του Αρχιτέκτονα.

• Άρθρο 49 (Προϊστάμενοι Τμημάτων)
Μόνο στη παρ. 1 (τμήμα Σχεδιασμού Περιφερειακής Πολιτικής της Δ/νσης Αναπτυξιακού Προγραμματισμού) προβλέπεται θέση Αρχιτέκτονα.
Στη Δ/νση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού όπου είναι η κατ' εξαρχήν έδρα του Αρχιτέκτονα, η θέση αυτή δυστυχώς και πάλι απουσιάζει από τα συγκεκριμένα τμήματα όπως αυτά περιγράφονται στις παρ. 51,52,54 και 55.

Ολοκληρώνοντας επί του σχεδίου νόμου, εκφράζουμε την πλήρη αντίδραση μας για τον κατάφωρο αποκλεισμό μελών του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνιας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, την εξαφάνιση της Αρχιτεκτονικής και κατ' επέκταση του ρόλου του Αρχιτέκτονα από τον πυρήνα της αναπτυξιακής διαδικασίας και καταγγέλλουμε τις όποιες συνεχνιακές μεθοδεύσεις συνέβαλαν στην υλοποίηση του σχεδίου αυτού.

- Καινοποίηση:*
- *ΤΕΕ, Πρόεδρος κος Χρήστος Σπίρτζης*
 - *ΔΙΟΙΚΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΕΕ*
 - *ΤΜΗΜΑΤΑ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ*
 - *ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ του ICOMOS*
 - *ΠΑΝΕΛ. ΣΥΛ. ΔΙΠΛ. ΑΓΡΟΝΟΜΩΝ και ΤΟΠΟΓΡΑΦΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ, Πρόεδρος κος Στέφανος Ξεκαλάκης*
 - *ΠΑΝ. ΣΥΛ. ΔΙΠΛ. ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΜΕΤΑΛΛΕΙΩΝ και ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ, Πρόεδρος κος Παναγιώτης Μαυρίδης*
 - *ΠΑΝΕΛ. ΣΥΛ. ΔΙΠΛ. ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΩΝ, Πρόεδρος κος Στυλιανός Διαμαντίδης*
 - *ΠΑΝΕΛ. ΣΥΛ. ΧΗΜΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ, κος Κωνσταντίνος Βαφειάδης*
 - *ΣΥΛ. ΔΙΠΛ. ΝΑΥΠΗΓΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ, Πρόεδρος κος Κωνσταντίνος Σταματάκης*
 - *ΣΥΛ. ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΕΡΟΝΑΥΠΗΓΩΝ, Πρόεδρος κος Τριαντάφυλλος Τσιπινίδης*
 - *ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΟΛΕΟΔΟΜΩΝ και ΧΩΡΟΤΑΚΤΩΝ, Πρόεδρος κα Βιβή Μπάτσου*
 - *ΣΥΛ. ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ, Πρόεδρος κος Νικόλαος Ζυγούρης*

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ
για εισπράκτορα συνδρομών

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Σας ενημερώνουμε ότι, από 01/12/2009 έως και 30/11/2010, ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων έχει εξουσιοδοτήσει τον κ. Παναγιώτη Σπανούδη του Νικολάου, να εισπράττει ο ίδιος ή εξουσιοδοτημένοι απ' αυτόν συνεργάτες του, τις συνδρομές των μελών του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, όπως αυτές προκύπτουν από το Μητρώο Μελών του.

Παρακαλείστε θερμά να τον διευκολύνετε στο έργο του.

Η παρουσίαση που ακολουθεί, περιλαμβάνει περιλήψεις εισηγήσεων της ημερίδας:
«ΓΟΚ – Κτηριοδομικός κανονισμός – Τρόπος έκδοσης οικοδομικών αδειών – Έλεγχος κατασκευών», που διοργάνωσε ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, στο πλαίσιο της πρώτης προσυνεδριακής εκδήλωσης του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου, που πραγματοποιήθηκε στις 12 Μαρτίου 2010 στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων

'Ελεγχος κατασκευών – Πρόταση επιτροπής Γ3

Τζάρας Μιχάλης, αρχιτέκτων

Οι υπεύθυνες δηλώσεις των επιβλεπόντων, η διασταλτική ερμηνεία των ορισμών του ΓΟΚ και η μη ύπαρξη ΜΗΚΙΕ έχουν την μεγαλύτερη συμμετοχή στη δημιουργία των αυθαιρέτων κατασκευών.

Οι αρχιτέκτονες δεν λέμε όχι στους ελέγχους. Θέλουμε τον έλεγχο οποτεδήποτε γίνει αυτός αρκεί να είναι αδιάβλητος, αξιόπιστος και με ισονομία. Θέλουμε τον ρόλο του επιβλέποντα αναβαθμισμένο ώστε να μην καταφεύγει αμυνόμενος στην παραίτηση από την επίβλεψη. Θέλουμε διακριτούς ρόλους στη φάση της κατασκευής, για τον επιβλέποντα τον κατασκευαστή και τον απλό εργαζόμενο σ’ αυτήν.

Η θεσμοθέτηση ορκωτού μηχανικού η εταιρειών πιστοποιημένων για τους ελέγχους των κατασκευών είναι επιτακτική. Ο συνδυασμός των ιδιωτών ελεγκτών επιφορτισμένων με ατομική ευθύνη είναι η τροχοπέδη στην εμφάνιση νέων αυθαιρέτων. Ο διαρκής δε έλεγχος είναι εκείνος που θα αποτρέψει τροποποιήσεις μετέπειτα. Πρέπει όμως να θεσμοθετηθούν δυο υποχρεωτικές αυτοψίες όπου θα ελέγχονται συγκεκριμένα σημεία στην κατασκευή σε λί-

Τρόπος έκδοσης αδειών – Περίληψη εισήγησης Γ3

Γιώργος Μαδεμοχωρίτης, αρχιτέκτων

Η περίπλοκη και δαιδαλώδης πολεοδομική νομοθεσία, η σύνθετη και χρονοβόρα διαδικασία στην έκδοση οικοδομικών αδειών, μεταθέτουν τον στόχο που πρέπει να είναι η ποιότητα και η προστασία του ευρύτερου περιβάλλοντος, όπως το απαιτεί το σύνταγμα και το «πνεύμα του νόμου», σε μία γραφειοκρατική τήρηση διαδικασιών με μοναδικό αποτέλεσμα την τυπική νομιμότητα κατά το «γράμμα του νόμου».

Άποψη και στόχος της επιτροπής Γ3 του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, είναι προσαρμογή της πολεοδομικής νομοθεσίας,του τρόπου έκδοσης αδειών και ελέγχου των κατασκευών, στο βασικό ζητούμενο, που είναι η προστασία και βελτίωση της ποιότητας ζωής, μέσα από την προστασία του φυσικού, πολεοδομικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Αυτός ο ξεκάθαρος στόχος καθορίζει την νέα φιλοσοφία στην παραγωγή και τον έλεγχο του αρχιτεκτονικού και γενικά κτηριακού έργου.

ΜΙΑ ΝΕΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΑΔΕΙΩΝ

Βασική αρχή του νέου τρόπου έκδοσης αδειών είναι «να ελέγχονται ουσιαστικά τα στοιχεία του έργου που έχουν σχέση με το ευρύτερο περιβάλλον, είναι αντιληπτά από το κοινωνικό σύνολο και το επηρεάζουν».

Αντίθετα τα στοιχεία του έργου που αφορούν την εσωτερική του λειτουργία, θα υλοποιούνται με την ευθύνη του αρμόδιου κατά ειδικότητα, γνωστικό αντικείμενο και νόμο μηχανικού.

Δηλαδή πρέπει να ελέγχονται:

— Ο σεβασμός του πολεοδομικού σχεδιασμού και των χωροταξικών κατευθύνσεων.

— Η ένταξη και ενσωμάτωση του έργου στο πολεοδομικό, ιστορι-

στα. Η πρώτη αυτοψία θα πραγματοποιείται στην ολοκλήρωση του ΦΟ του υπογείου και η δεύτερη στην παράδοση παραλαβή της οικοδομής, όπου θα υπογράφεται και το Πρωτόκολλο Παράδοσης Παραλαβής μεταξύ εργοδότη και επιβλέποντα, οπότε θα παύει και η ευθύνη του μηχανικού.

Με επιτακτική την ανάγκη εφαρμογής του ΜΗΚΙΕ, θεσμοθετείται ο φάκελος συντήρησης της οικοδομής δηλαδή το «πράσινο κουτί», το οποίο τηρεί με ευθύνη του ο κύριος του έργου και ηλεκτρονικά αντίγραφα αυτού φυλάσσονται στην πολεοδομία και το κτηματολόγιο.

Ο ορκωτός ελεγκτής εκδίδει βεβαιώσεις τήρησης του φακέλου συντήρησης για κάθε επέμβαση, τροποποίηση, ανακαίνιση στην οικοδομή η για οποιαδήποτε μεταβολή ιδιοκτησιακού καθεστώτος διενεργώντας παράλληλα αυτοψία στην οικοδομή.

— Ο σεβασμός της ισχύουσας πολεοδομικής νομοθεσίας και των πολεοδομικών μεγεθών.

— Η προσβασιμότητα

— Η υγεία και την ασφάλεια των χρηστών.

— Η δυνατότητα σύνδεσης του έργου με τους ΟΚΩ.

— Ότι το έργο μελετάται, επιβλέπεται και εκτελείται από ειδικούς μηχανικούς και πιστοποιημένους τεχνίτες.

— Τα οικονομικά έσοδα του κράτους από το έργο.

Παράλληλα πρέπει να διασφαλίζονται:

— Η υγεία και την ασφάλεια των χρηστών.

— Η δυνατότητα σύνδεσης του έργου με τους ΟΚΩ.

— Ότι το έργο μελετάται, επιβλέπεται και εκτελείται από ειδικούς μηχανικούς και πιστοποιημένους τεχνίτες.

— Τα οικονομικά έσοδα του κράτους από το έργο.

Τέλος πρέπει να καθορίζονται οι διαδικασίες ελέγχου και απόδοσης της κατασκευής ως τελικό τεχνικό έργο και νομική υπόταση.

Σύμφωνα με τα παραπάνω ο νέος τρόπος έκδοσης οικοδομικών αδειών, πρέπει να χωριστεί σε δύο φάσεις:

Α΄ ΦΑΣΗ: ΕΚΔΟΣΗ ΑΔΕΙΑΣ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

α. Έγκριση τοπογραφικού διαγράμματος

Από το τμήμα τοπογραφικών εφαρμογών της αρμόδιας πολεοδομίας, συντεταγμένο σε κρατικό σύστημα συντεταγμένων, όπου θα εμφανίζονται πέραν του γηπέδου, τα υψόμετρα, οι όμορες ιδιοκτησίες, ο σαφής καθορισμός των ΡΓ και ΟΓ, οι όροι δόμησης, οι χρήσεις και οι απαιτούμενες εγκρίσεις φορέων και υπηρεσιών. Θα ελέγχεται και θα βεβαιώνεται η κατά κανόνα η κατά παρέκκλιση αρτιότητα και ο έλεγχος των κτηματολογικών στοιχείων. Στα

εκτός σχεδίου γήπεδα η έγκριση του τοπογραφικού θα γίνεται ύστερα από αυτοψία.

β. Μετά την έγκριση του τοπογραφικού υποβάλλεται φάκελος που περιλαμβάνει:

— Αναλυτική τεχνική περιγραφή του έργου, περιγραφή τυχόν εκσκαφής και γενική περιγραφή στατικής μελέτης.

— Μελέτη ένταξης και ενσωμάτωσης στο πολεοδομικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

— Τοπογραφικό διάγραμμα και φωτογραφίες του χώρου.

— Αναλυτικό διάγραμμα κάλυψης- σχηματική τομή, με απόλυτη περιγραφή και διαστασιολόγηση του κτηριακού όγκου (περιγράμματα ορόφων, ύψη) και των διαμορφώσεων.

— Κάτοψη ισογείου, διαμόρφωση ακαλύπτου, πρόσβαση, όψεις, κάτοψη δώματος.

— Κατόψεις χώρων που πιθανόν εξαιρούνται από την δόμηση (Η/Μ όροφοι, αίθουσες κοιν. εκδηλώσεων κ.λπ.).

— Έγκριση φορέα σε περίπτωση ειδικού κτηρίου.

— Δηλώσεις ανάληψης μελετών και επιβλέψεων από τους υπεύθυνους μηχανικούς και δήλωση για την υποχρέωση υποβολής των τελικών υλοποιημένων σχεδίων.

— Προϋπολογισμό έργου και προκαταβολή αμοιβής μελέτης αρχιτεκτονικών.

Οι απαιτούμενες βεβαιώσεις θα χορηγούνται με ευθύνη της υπηρεσίας με άμεση εσωτερική συνεννόηση με τους αρμόδιους φορείς.

γ. Αρμόδιος υπάλληλος θα εκδίδει την ΑΔΕΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ αφού:

— Θα ελέγχει τα δικαιολογητικά και θα εγκρίνει το διάγραμμα κάλυψης και όλα τα στοιχεία μελέτης που έχουν υποβληθεί σύμφωνα με την πολεοδομική νομοθεσία.

— Θα παραπέμπει το θέμα αν προβλέπεται, ανάλογα στην ΕΠΑΕ ή σε μία διευρυμένη επιτροπή που προτείνουμε να θεσμοθετηθεί, και θα είναι αρμόδια για την ένταξη – ενσωμάτωση του έργου στο περιβάλλον.

— Οι συγκεκριμένες όψεις θα αναρτώνται για 5 ημέρες σε εμφανές σημείο στην πολεοδομία

Τρόπος έκδοσης αδειών δόμησης και έλεγχος ανεγειρόμενων οικοδομών

Γεώργιος Ανδρεαδάκης, αρχιτέκτων

ΑΡΘΡΟ 1

Η άδεια δόμησης είναι εκτελεστή διοικητική πράξη που επιτρέπει την υλοποίηση, σε οικόπεδο ή γήπεδο και κοινόχρηστο χώρο, των οικοδομικών εργασιών που προβλέπονται στις μελέτες που την συνοδεύουν, εφόσον οι μελέτες αυτές είναι σύμφωνες με τις ισχύουσες διατάξεις.

ΑΡΘΡΟ 2: Αρμόδια όργανα για τη χορήγηση των αδειών δόμησης

Αρμόδιο όργανο είναι η ΟΜΑΔΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ εγγεγραμμένων στο τεχνικό επιμελητήριο Ελλάδος, ελεύθερων επαγγελματιών που

— Θα προσκομίζονται οι πράξεις γκαράζ

— Θα ελέγχονται τα φορολογικά και αμοιβές μελέτης μηχανικών.

Β΄ ΦΑΣΗ: ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ – ΕΚΔΟΣΗ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗΣ ΑΔΕΙΑΣ

Με την έκδοση της αδείας οικοδομικών εργασιών θα είναι δυνατή η έναρξη των εργασιών.

Τότε θα:

- Αναρτάται σε εμφανές σημείο του εργοταξίου πινακίδα με τον αριθμό αδείας, πλαστικοποιημένα τα εγκεκριμένα σχέδια των όψεων και την περιγραφή του έργου.
- Θα γίνεται εκσκαφή και σκυροδέτηση μέχρι το δάπεδο ισογείου (για τα νέα έργα).
- Θα υποβάλλεται φάκελος, με ευθύνη μηχανικού, της στατικής μελέτης (άν απαιτείται) και θα ζητείται αυτοψία που θα διενεργείται άμεσα.
- Με την ολοκλήρωση του ΦΟ και υλοποίηση του κτηριακού όγκου υποβάλλονται τα εφαρμοσμένα στατικά σχέδια με ευθύνη του μηχανικού και διενεργείται αυτοψία από αρμόδιο πολεοδομικό γραφείο (Επιτροπή).
- Με την ολοκλήρωση του έργου θα υποβάλλονται στην πολεοδομία και θα θεωρούνται όλες οι απαιτούμενες εφαρμοσμένες μελέτες με ευθύνη μηχανικών, με έλεγχο από την Υπηρεσία –μόνον των Παραδοχών– Κανονισμών και της ταύτισης με το εγκεκριμένο Διάγραμμα Κάλυψης.
- Ελέγχονται αμοιβές επίβλεψης μηχανικών.
- Σε περίπτωση Ειδικών Κτηρίων η όπου υπάρχουν χώροι που εξαιρούνται του ΣΔ και ΣΟ (μηχανολογικοί όροφοι, αίθουσες κοιν. εκδηλώσεων κ.λπ.) θα διενεργείται 3η αυτοψία.
- Μετά από όλη την διαδικασία, σε συνδυασμό με τις διατάξεις για την ταυτότητα των κτηρίων, θα εκδίδεται Η ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΑΔΕΙΑ ΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΓΙΑ ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΔΙΚΤΥΑ.

Το έντυπο της αδείας (στέλεχος) και το (σεντόνι) πρέπει να αναθεωρηθούν και να περιλαμβάνουν ουσιαστικά στοιχεία όπως: εξουσιοδότηση Μηχανικού, επικαιροποιημένα έντυπα προϋπολογισμού, επιφάνεια οικοπέδου, αριθμό και επιφάνεια διαμερισμάτων, μελέτες που έχουν εγκριθεί κ.λπ.

— Θα προσκομίζονται οι πράξεις γκαράζ

— Θα ελέγχονται τα φορολογικά και αμοιβές μελέτης μηχανικών.

Β΄ ΦΑΣΗ: ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ – ΕΚΔΟΣΗ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗΣ ΑΔΕΙΑΣ

Με την έκδοση της αδείας οικοδομικών εργασιών θα είναι δυνατή η έναρξη των εργασιών.

ΑΡΘΡΟ 3: Διαδικασία και απαιτούμενα στοιχεία για τη χορήγηση άδειας δόμησης

1. Χορηγείται ηλεκτρονικά στην ομάδα μελέτης μοναδικός αύξων πανελλήνιος ΚΩΔΙΚΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ (ΚΟΕ) από το ΤΕΕ, ο οποίος συνοδεύει το έργο εφ’ όρου ζωής. Σε αυτό το στάδιο ελέγχεται αυτόματα (ηλεκτρονικά) η κατά το νόμο και την επιστήμη δυνατότητα της αρμόδιας ομάδας να εκπονεί τις κατ’ αντικείμενο μελέτες (δηλαδή οι αρχιτέκτονες την αρχιτεκτονική μελέτη κ.ο.κ.)

και των λαϊκών σπιτιών της περιοχής. Η εργα-σία αυτή δημοσιεύτηκε στη συνέχεια στα πο-λύτιμα λευκώματα που εξέδωσε το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα «Τα αρχοντικά της Καστοριάς» (1948) και «Τα σπίτια της Ζαγοράς» (1949). Τον Μάιο του 2005 η Ιστορική και Εθνολογική Εται-ρεία της Ελλάδας κυκλοφόρησε έναν ακόμη τόμο «Τ’ αρχοντικά της Κοζάνης» με υλικό από το αρχείο του που εμπλουτίστηκε και από άλ-λα σχέδια που δώρισε στην εταιρεία το ζεύγος Μωρέττη.

Για την περίοδο αυτή μιλούσε συχνά με απέ-ραντη αγάπη η Αλεξάνδρα. «Μετρούσαμε και σχεδιάζαμε, ζωγραφίζαμε και φωτογραφίζα-με, ήταν αυτό μία βιωματική μάθηση σαν να εκτελούσαμε μία παρτιτούρα μουσικού έργου που σε γεμίζει συγκίνηση, αγάπη και θαυμα-σμό και μέθεξη στη μαγεία της λαϊκής τέχνης» γράφει το 2002 στο μικρό φυλλάδιο που συνο-δεύει την έκθεση και την τιμητική εκδήλωση με τίτλο «Δημήτρης Μωρέττης – Αλεξάνδρα Μωρέττη» που πραγματοποιήθηκε από τον δήμο Φιλοθέης η ίδια η Αλεξάνδρα. Μαζί με τον σύντροφό της από τα χρόνια των σπουδών τον Δημήτρη Μωρέττη διορίζονται το 1938 στο ελληνικό δημόσιο και ξεκινάν μία μεγάλη πορεία σχεδιάζοντας τα ελληνικά πε-ρίπτερα στις Παγκόσμιες και Διεθνείς εκθέ-σεις. 135 περίπτερα σε 4 ηπείρους, σε 21 κράτη και 40 πόλεις του κόσμου.

«Ένα ανέβασμα θεατρικού έργου με θέμα «Ελλάδα» είναι το περίπτερο» έγραφε η ίδια στις «μεγάλες ειρηνικές εκδηλώσεις διεθνούς ανταγωνισμού και εμπορίου» που είναι οι διε-θνείς εκθέσεις. Ανταγωνισμού όμως που απο-βλέπει «και στην ανάπτυξη των πνευματικών και πολιτιστικών σχέσεων μεταξύ των λαών». Το 1969 ο κύκλος της απασχόλησης με τις εκ-θέσεις κλείνει. Το ζεύγος Μωρέττη παραιτεί-ται. Η συνεργασία με το καθεστώς της επτά-χρονης Χούντας δεν ήταν δυνατή. Έχοντας ακόμη τόσα πολλά να κάνουν. Έχοντας δημιουργήσει τη δική τους οικογένεια, την Είρانا και τον Άγγελο, η ζωή τους είναι γε-μάτη.

Μετά τον θάνατο του Δημήτρη Μωρέττη το 2002 η Αλεξάνδρα συγκεντρώνει το έργο τους (μέρος του αρχείου τους βρίσκεται σήμερα κατατεθειμένο στα Αρχεία Νεοελληνικής Αρχι-τεκτονικής του Μουσείου Μπενάκη), ζωγραφί-ζει, δημιουργεί με πηλό και ορείχαλκο, διαβά-

Αλεξάνδρα Πασχαλίδου-Μωρέττη

Μάρω Καρδαμίτση-Αδάμη, αρχιτέκτων, υπεύθυνη των ΑΝΑ του Μουσείου Μπενάκη

Λίγες μέρες πριν από το Δεκαπενταύγουστο, έφυγε από κοντά μας η Αλεξάνδρα Μωρέττη. Την Αλεξάνδρα τη γνώρισα πριν από είκοσι περίπου χρόνια με αφορμή ένα κατ’ επιλογήν μάθημα στο 6ο εξάμηνο της Σχολής Αρχιτεκτό-νων του ΕΜΠ με θέμα «Πρώτες Ελληνίδες Αρχι-τεκτόνισσες». Η Αλεξάνδρα ήταν η έκτη γυ-ναίκα που αποφοίτησε από το Μετσόβιο, το 1936. Πλυσίαζε ήδη τα ογδόντα και ήταν η μόνη εν ζωή από τις πρώτες έξη. Από τότε συνδεθή-καμε στενά με μία σχέση που ξεπερνούσε τα όρια μιας απλής φιλίας. Η Αλεξάνδρα ήταν φίλη μου, ήταν μάνα μου, ήταν ο δικός μου άνθρω-πος. Παρ’ όλο ότι η ηλικία της ήταν πια τέτοια που σε προϊδέαζε για το μεγάλο ταξίδι ήταν μέχρι το τέλος τόσο ζωντανή, τόσο νέα, τόσο γεμάτη που πίστευα ότι δεν θα έφευγε ποτέ. Θυμάμαι πέρσι μόλις όταν στα εγκαίνια της έκθεσης Κραντονέλλη, τη σύστησα στον Κωστή το Γκάρτζο, την έκπληξη με την οποία την αντι-μετώπισε «Είσαστε η Αλεξάνδρα Μωρέττη που δούλεψε μαζί με τον Πικιώνη στις αποτυπώ-σεις της Σιάτιστας και της Καστοριάς» τη ρώ-ταγε και την ξαναρώταγε. «Τις αποτυπώσεις που είχα κρεμασμένες πάνω από το σχεδια-στήριο μου όταν σπούδαζα;» Και όταν μετά τη θετική απάντηση της την κοίταγε έκπληκτος η Αλεξάνδρα με το δικό της χιούμορ με τράβηξε λίγο πιο πέρα και μου είπε « ας τον αφήσουμε λίγο μόνο, νομίζει ότι βλέπει φάντασμα».

Γεννημένη το 1912 στην Κωνσταντινούπολη η Αλεξάνδρα έρχεται στην Αθήνα και τελειώνει τις εγκύκλιες σπουδές της στο Α΄ Γυμνάσιο Θηλέων Αθηνών στην Πλάκα. Αμέσως ύστερα αρχίζει τις σπουδές στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ. Δάσκαλοι της ο Α. Ορλάνδος, ο Δ. Πικιώνης, ο Α. Νικολούδης, ο Εμμ. Κριεζής, ο Ν. Ασπρογέρακας. Συμμαθητές της ο Αριστο-μένης Προβελέγγιος, ο Γεώργιος Κανδύλης, ο Θανάσης Τσίγκος, ο Γιώργος Γιαννουλέλης και φυσικά ο Δημήτρης Μωρέττης, ο μετέπειτα σύντροφος της ζωής της. Μοναδική κοπέλα μέσα σε 25 αγόρια.

Κι αυτήν την κοπέλα θα διαλέξει ο Δημ. Πικιώ-νης για να στελεχωσει μαζί με τους Δ. Μωρέττη και Γ. Γιαννουλλέλη την πρώτη ομάδα των αρ-χιτεκτόνων που θα στείλει στη Δυτική Μακε-δονία, την Ήπειρο και τη Θεσσαλία για να με-λετήσουν και να αποτυπώσουν την αρχιτεκτο-νική και τη διακόσμηση των αρχοντικών, αλλά

Σε οποιοδήποτε στάδιο των εκσκαφών κατατίθεται η οριστική στατική μελέτη (που περιλαμβάνει μελέτη ικριωμάτων και αντι-στηρίξεων).

ΑΡΘΡΟ 5: Έλεγχος Οικοδομικών Αδειών κατά την Κατα-σκευή

Έλεγχος των οικοδομικών εργασιών γίνεται οποτεδήποτε από ΕΠΙΤΡΟΠΗ που αποτελείται από ΔΥΟ ΟΡΚΩΤΟΥΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥΣ.

Τυχόν διαφοροποιήσεις της μελέτης στην κατασκευή, αν υπάρχει δυνατότητα διορθώσεων εντός δεκαπέντε ημερών, γίνονται και κατατίθενται αλλιώς το έργο διακόπεται έως ότου διορθωθούν πρακτικά.

ΑΡΘΡΟ 6: Ηλεκτροδότηση Έργου

Η ηλεκτροδότηση γίνεται μετά από τον έλεγχο της επιτροπής (δύο ορκωτών μηχανικών), των μελετητών και τον κύριο του έργου. Επίσης, τότε κατατίθενται και οι τυχόν διαφοροποιήσεις με σχέδια εφαρμογής.

Παραβάσεις, αν είναι διορθώσιμες μελετητικά ή πρακτικά, ανάλο-γα μεγέθους, λαμβάνουν χρόνο διόρθωσης που ορίζεται εγγρά-φως από την ίδια επιτροπή. Η μη διόρθωση τους επιφέρει κυρώ-σεις ως προς το δικαίωμα άσκησης του επαγγέλματος έως και αφαίρεσης της άδειας άσκησης επαγγέλματος του αντίστοιχου μελετητή.

ΑΡΘΡΟ 7: Πολεοδομικά Γραφεία

Τα ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ μετονομάζονται σε ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ και ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ του ΠΟΛΙΤΗ (ΠΥ-ΣΕΠ). Αρμοδιότητές τους είναι οι εξής:

- Η χορήγηση έγγραφων ή ψηφιακών όρων δόμησης και βεβαι-ώσεων χρήσεων γης.
- Η χορήγηση των γνωμοδοτήσεων στους αιτούντες ιδιώτες με-λετητές.
- Η υποδοχή, ενημέρωση, εξυπηρέτηση και εκπαίδευση του πο-λίτη για θέματα πολεοδομικά και οικιστικά.
- Η τήρηση του αρχείου των εκδοθεισών μέχρι σήμερα οικοδομι-κών αδειών και η χορήγηση θεωρημένων αντιγράφων.

ΑΡΘΡΟ 8: Μετά την ηλεκτροδότηση

Μετά την ηλεκτροδότηση του έργου συντάσσεται αναλυτικός κα-τάλογος των υλικών κατασκευής και πιστοποίησης αυτών που πα-ραδίδονται στον κύριο του έργου, ο οποίος προσαρτάται και στο ημερολόγιο έργου του ΤΕΕ.

Μετά το πέρας αυτής της διαδικασίας η ευθύνη της ομάδας των μελετητών παύει είτε πρόκειται για υλικά (αλλοίωση - βλάβη), εί-τε για πρόσθετα στοιχεία στο έργο, αυθαίρετα για τα οποία απο-κλειστική ευθύνη έχει ο κύριος του έργου.

καθώς και η ασφαλιστική ενημερότητα των μηχανικών της (με δυνατότητα απόδοσης ΚΟΕ και σε περίπτωση διακανονισμού ή νέων, άνεργων συναδέλφων).

2. Εκτελείται συμβολαιογραφική πράξη μεταξύ κυρίου του έργου και της ομάδας των μηχανικών, που θα περιλαμβάνει ανάθεση με-λετών και επιβλέψεων (καθώς και τις τυχόν συμφωνηθείσες πέ-ραν των ελαχίστων υπηρεσίες και αντιστοιχούσες αμοιβές) και φορολογικά.

3. Για τις περιοχές όπου υπάρχει κτηματολόγιο επικυρώνονται οι όροι δόμησης και χορηγείται Βεβαίωση χρήσεων γης αυτόματα (ηλεκτρονικά) από την ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ - ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ και ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ του ΠΟΛΙΤΗ (ΠΥΣΕΠ) όπως θα μετονομα-στούν τα πολεοδομικά γραφεία.

4. Για τις περιοχές που δεν έχουν ακόμα κτηματολογηθεί θα υπο-βάλλεται αίτηση με συνημμένο 1 τοπογραφικό διάγραμμα (συντε-ταγμένο σύμφωνα με τις ισχύουσες προδιαγραφές) την οποία θα χρεώνεται υπάλληλος-ελεγκτής της υπηρεσίας ο οποίος θα επικυ-ρώνει επιτόπου τους όρους δόμησης, θα χορηγεί τη Βεβαίωση χρήσεων γης και –εφόσον το ζητηθεί– θα αιτείται τις απαιτού-μενες εγκρίσεις (αρχαιολογία, δασαρχείο κ.λπ.) με ηλεκτρονική αλληλογραφία από τις αρμόδιες υπηρεσίες.

5. Συντάσσονται:

Α. Πλήρης ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ μελέτη και μελέτη παθητικής πυρο-προστασίας. Για τα ειδικά κτήρια απαιτείται συνυπογραφή τριών αρχιτεκτόνων μηχανικών. Για τα κοινοφελή και κοινόχρηστα έργα απαιτείται έγκριση από τους κατά τόπους συλλόγους Αρχιτεκτό-νων.

Β. ΣΤΑΤΙΚΗ προμελέτη (η οριστική υποβάλλεται με το πέρας των εργασιών εκσκαφής).

Γ. Μελέτη ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ απόδοσης του κτηρίου.

Δ. ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ (όπως γκαράζ κ.λπ.)

ΑΡΘΡΟ 4: Χορήγηση Άδειας Δόμησης

Όλα τα ανωτέρω κατατίθενται σε ηλεκτρονική μορφή στο ΤΕΕ, ενημερώνεται ο ΚΩΔΙΚΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ και ορίζεται επο-πτεύων ορκωτός μηχανικός. Ταυτόχρονα οι κατατεθειμένες στο ΤΕΕ μελέτες καθίστανται δημόσια έγγραφα. Έντυπο αντίγραφο λαμβάνει ο ιδιοκτήτης, ψηφιακό αντίγραφο όλων των παραπάνω αποστέλλεται στη μελετητική ομάδα, στην ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΥΠΗ-ΡΕΣΙΑ – ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ και ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ του ΠΟΛΙΤΗ και ψηφι-ακό αντίγραφο μόνο της αρχιτεκτονικής μελέτης στον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ.

Πριν την έναρξη των εργασιών και για διάστημα 15 ημερών είναι αναρτημένο το έργο σε μορφή 3D στο οικόπεδο με τον αριθμό ΚΟΕ, τον κύριο του έργου και την ομάδα των μηχανικών που εκ-πόνησε τις μελέτες.

Με την έναρξη εργασιών ενεργοποιείται από το ΤΕΕ αυτόματα το ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΡΓΟΥ με τη χορήγηση κωδικού πρόσβασης στην ΟΜΑΔΑ ΜΕΛΕΤΗΣ η οποία έχει και την υποχρέωση ενημέρωσής του. Ο ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΟΡΚΩΤΟΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ έχει δικαίωμα πρόσβα-σης και ο κύριος του έργου υποχρέωση να λαμβάνει γνώση των παρατηρήσεων. Το Ημερολόγιο Έργου ενημερώνεται διαρκώς ηλεκτρονικά για κάθε μεταβολή κατά τη διάρκεια της κατασκευής και μετά, καθώς το έργο θεωρείται πάντα ενεργό για προσθήκες, αναθεωρήσεις, αλλαγή χρήσης, επισκευές κ.λπ. Με τον τρόπο αυ-τό δημιουργείται αυτόματα μια βάση δεδομένων στο ΤΕΕ με όλες τις ευεργετικές για τη διοίκηση και την επιστήμη στατιστικές πλη-ροφορίες.

Γρηγόρης Διαμαντόπουλος – ο ασυμβίβαστος αγωνιστής

Γεώργιος Μ. Σαρηγιάννης, αρχιτέκτων, ομότιμος καθηγητής ΕΜΠ

ζει, γράφει (το 2000 εκδίδει τα Παραμύθια της Πόλης, μία σειρά από παραμύθια που της διηγήτο η Κωνσταντινοπολίτισσα μητέρα της Δέσποινα Παππά-Πασχαλίδου). Διηγείται τα παλιά, είναι ενήμερη για τα επίκαιρα.

Παρούσα στα εγκαίνια των εκθέσεων αρχιτεκτονικής, στις βιβλιοπαρουσιάσεις των φίλων, ενεργό μέλος και αντιπρόεδρος του «Ιδρύματος Γιώργου Ζογγολόπουλου (συζύγου της αδελφής της, ζωγράφου Ελένης Πασχαλίδου-Ζογγολόπουλου) παραμένει και στα 97 της δραστήρια, ζωντανή, δημιουργική. Χαρακτηριστικό της κοφτερής κριτικής ματιάς της το τελευταίο της κείμενο για το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης που δημοσιεύτηκε στους *Αρχιτέκτονες* τον χειμώνα που μας πέρασε (τεύχος 78, Ιαν.-Φεβρ.-Μαρτ. 2010). Και ταυτόχρονα στοργική μητέρα, τρυφερή γιαγιά, αξεπέραστη φίλη. Θα μου λείψεις, θα μας λείψεις Αλεξάνδρα μου καλή μου αγαπημένη φιλενάδα. Το μόνο που με παρηγορεί είναι ότι εκεί στην αντιπέρα όχθη, σε περιμένει ο Δημήτρης, για να σου ψιθυρίσει ξανά ότι :

«...Εμείς ξεκινάμε, ακόμα και τώρα για καινούργια νησιά, που θα βρίσκονται πάντα μπροστά στις ορθόσπτες πλώρες των πλοίων

τις πλώρες που σχίζουν τα πέλαγα φτερωμένες με τα' ασίγαστο πάθος της απόμακρης και της άγνωστης Αίας»

Δ. Μωρέττης, «Αντικατοπτρισμός» από τη συλλογή *Επίκυκλος*

Καλό ταξίδι Αλεξάνδρα και καλή αντάμωση.

Το βιογραφικό του, δημοσιεύθηκε όπως συνθίζεται και είναι γνωστό, απλά για λόγους πληρότητας αυτού του κειμένου, το επαναλαμβάνουμε: γεννήθηκε από μεγάλη οικογένεια στις Σπέτσες το 1923, ο πατέρας του Μόσχος Διαμαντόπουλος ήταν από τους γνωστούς Πολιτικούς Μηχανικούς του Μεσοπολέμου με πλούσια επιστημονική και επαγγελματική δράση. Ο Γρηγόρης, εισήχθη στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ το 1941, σε μια εποχή δύσκολη, και αφοσιώθηκε κυρίως στην Αντίσταση ως μέλος της ΕΠΟΝ – δεν ήταν τότε εποχή για αρχιτεκτονική! Συνελήφθη δυο φορές από τους Γερμανούς και τους γερμανοτσολιάδες, και προσπάθησε να συνεχίσει τις σπουδές του το 1946, αλλά τώρα εξορίστηκε στην Ικαρία από όπου δραπέτευσε. Το 1957, διέφυγε στη Γερμανική Λαοκρατική Δημοκρατία όπου ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο Πολυτεχνείο της Βαϊμάρης και από το 1961 ως το 1964 διέτελεσε επιστημονικός συνεργάτης στη Deutsche Bauakademie του Βερολίνου. Επέστρεψε στην Ελλάδα το 1964 όπου εργάστηκε ως το τέλος σε πολεοδομικές και αρχιτεκτονικές μελέτες –με την διακοπή από την καινούργια εξορία από την Χούντα στη Γυάρο και στη Λέρο– ενώ ανέπτυξε έντονη επιστημονική και συνδικαλιστική δράση στον Σύλλογο Αρχιτεκτόνων και κυρίως στο ΤΕΕ, και στην επιστημονική εταιρεία ΕΜΟΚΑ που ίδρυσε ο ίδιος. Δεν θα αναφερθώ γενικά στο πολύ σημαντικό έργο του, είναι και γνωστό, αλλά και αναλύθηκε πρόσφατα με την ευκαιρία της έκδοσης του βιβλίου του «Τι μένει άραγε από 45 χρόνια μαχόμενης πολεοδομίας;».

Θα ήθελα να δώσω μια πλευρά της προσωπικότητας του Γρηγόρη που γνώρισα το 1964, προσωπικότητας που διατηρήθηκε ως το τέλος, εκείνης του αριστερού, του οργανωτή, που συνδυάζει θεωρία και πράξη αλλά και που επιμένει και σε άμεσα αποτελέσματα της δράσης του, και ακόμη εκείνης της προσωπικότητας που επιτυγχάνει να συνεγείρει, να δραστηριοποιεί και να οργανώνει ευρύτερες ομάδες συνεργατών. Με τον Γρηγόρη, γνωριστήκαμε μέσω της ΕΔΑ, μόλις είχε επιστρέψει από την Ανατολική Γερμανία, σε κάποια σύσκεψη (που προκλήθηκε από τον τότε γραμματέα του ΣΑΔΑΣ Νίκο Σιαπκίδη ο οποίος ήταν και εκδότης-διευθυντής της «Επιθεώρησης

Τέχνης») κομμουνιστών, εδαϊτών και αριστερών γενικότερα αρχιτεκτόνων. Μας βρήκε να πλέουμε σε πελάγη πολιτικής δράσης μεν, αλλά χωρίς σύνδεση με την πολεοδομία, που σωστά την θεωρούσε πεδίο άμεσης σχέσης με την πολιτική. Κάποιες νύξεις είχαμε από τον Δεσποτόπουλο –πολύ καλυμμένες, ο Δεσποτόπουλος απέφευγε να μιλάει πολιτικά– κάποιες ακόμη από το πρώτο Συνέδριο του ΣΑΔΑΣ το 1961 (πάλι από τον Δεσποτόπουλο, και μάλιστα όχι στο Συνέδριο που είχε μπουκτάρει το καθηγητικό επίπεδο του ΕΜΠ, ο Δ. την εισήγησή του παρ' όλο που περιλαμβανόταν στο Πρόγραμμα του Συνεδρίου, την έκανε δυό μήνες μετά στην Αρχαιολογική Εταιρεία), ενώ προσπάθειες να δώσουμε πολιτική χροιά στις αρχιτεκτονικές σπουδές μας στο ΕΜΠ καταπολεμήθηκαν άγρια κυρίως από το τότε επιτελείο του Μιχελή. Και ήμασταν τότε αρκετοί συνειδωτοποιημένοι φοιτητές: Ίων Μπούζεμπεργκ (από τα ιδρυτικά στελέχη της ΕΦΕΕ), Στάμος Στούρνας, Ρόνης Παπαγγέλου, Ράνια Κλουτσηνιώτου, Τάσος Μανωλίτσας, Ηλίας Παπαγιαννόπουλος, Τάκης Ανταχόπουλος, Νάσος Γεωργουσόπουλος, Λουίζα Γρηγοράκου, Ρένα Λευκαδίτου, και πολλοί ακόμη, άλλοι στελέχη της νεολαίας της ΕΔΑ, άλλοι απλά μέλη, άλλοι ...«συνοδοιπόροι»(!).

Έρχεται ο Γρηγόρης, και με το νεύρο και την επιτακτικότητα που τον διέκρινε, μας συγκέντρωσε μαζί με άλλους από τον χώρο της Αριστεράς, έστησε την ΕΜΟΚΑ (Εταιρεία Μελετών Οικονομικής και Κοινωνικής Αναπτύξεως), και συνέβαλε μαζί με άλλους στον Σύλλογο Αρχιτεκτόνων δίνοντας ώθηση για το Ε.Συνέδριο μαζί με τους αριστερούς του ΣΑΔΑΣ (Αριστομένης Προβελέγγιος, Κώστας Μπίτσιος, Νίκος Σιαπκίδης, Γραμματέας του ΣΑΔΑΣ από το 1960 ως το 1965, ο οποίος είχε επωμιστεί και όλη την ευθύνη του Συνεδρίου, εξ ου και η οργάνωση της συγκέντρωσης που αναφέρθηκε, Φοίβος Τσέκερης, Κώστας Δημητράτος, Βασίλης Παπακωνσταντίνου, Λευτέρης Χατζηδημητρίου, Ιωσήφ Κοέν, Στέλλα Μαύτα-Παπαδοπούλου, Λέανδρος Γεροντάκης, Νίκος Σολωμός κ.ά.). Το γνωστό Ε.Συνέδριο, οργανώθηκε και στήθηκε μέσα σε έναν χρόνο, (έγινε τον Γενάρη του 1965). και άφησε εποχή. Πρόεδρος του ΣΑΔΑΣ τότε ήταν ο Μπίτσιος και μετά ο Προβελέγγιος και Αντιπρόεδρος (και Πρόε-

Το στοίχημα του Κέντρου Αρχιτεκτονικής Μεσογείου

Στέλιος Παμαρέθος, αρχιτέκτων

Μολονότι ο τελευταίος χειμώνας ήταν από τους θερμότερους των τελευταίων ετών, αποδείχθηκε εξαιρετικά βαρύς για το Κέντρο Αρχιτεκτονικής Μεσογείου. Έπειτα από 13 συναπτά έτη πολιτισμικής προσφοράς, το ΚΑΜ έφτασε στο σημείο να λειτουργεί διαθέτοντας μονάχα έναν μόνιμο υπάλληλο, με αποτέλεσμα να απειλείται η ίδια του η επιβίωση.¹ Κι όμως, όποιος βρισκόταν στους χώρους του μόλις λίγους μήνες αργότερα, δεν αντιλαμβανόταν τίποτα από όλα αυτά – τουναντίον, απολάμβανε ένα από τα πιο δραστήρια καλοκαίρια του Κέντρου. Το ΚΑΜ έδειξε έμπρακτα πως μπορεί να κερδίσει το στοίχημα των καιρών. Το ενδιαφέρον δε που προσήλκυσαν τα γεγονότα και οι δράσεις που φιλοξένησε ξεπέρασε κατά πολύ την εμβέλεια του τοπικού.

Ανταποκρινόμενο θετικά στην πρωτοβουλία μιας δραστήριας ομάδας νέων συναδέλφων και του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Χανίων, το ΚΑΜ άνοιξε πρώτα τις πύλες του για να φιλοξενήσει τις δημόσιες συζητήσεις και τις λοιπές δραστηριότητες που έλαβαν χώρα στα πλαίσια του “Ρ-Public” (18-21 Ιουνίου). Σκο-

πούοντας να επαναπροσδιορίσουν την έννοια του ανοικτού δημόσιου χώρου και με γνώμονα την ποιότητα της καθημερινής μας σχέσης με αυτόν, οι συμμετέχοντες δεν περιορίστηκαν στις πνευματικές ζυμώσεις των διαδραστικών παρουσιάσεων εντός του Κέντρου, αλλά αναζήτησαν και μία βιωματική σχέση με τον δημόσιο χώρο της πόλης των Χανίων με επιτόπια δρώμενα και παρεμβάσεις.

Εν είδει ευαίσθητου σειсмоγράφου που συλλαμβάνει τις δονήσεις της εποχής του, το καλοκαιρινό εργαστήριο αρχιτεκτονικής του ΚΑΜ, που φαίνεται να έχει γίνει πλέον θεσμός, αποτόλμωσε εφέτος να αναμετρηθεί ρητά με την «χρεωκοπία της αρχιτεκτονικής». Πράγματι, το «ρήγμα στον πάγκο» (bankruptcy) των συναλλαγών επιτάσσει τον επαναπροσδιορισμό των «προεπιλογών» (default) της αρχιτεκτονικής. Μολονότι συχνά μετεωριζόταν ανάμεσα σε μία γενική προσπάθεια διερεύνησης της κατάστασης της κρίσης στη σχέση της με την αρχιτεκτονική, καθώς και τις θεσμικές αλλαγές που αυτή φαίνεται να επιφέρει, και στον ενίοτε βεβιασμένο περιορισμό της σε μία συγκεκριμένη σχεδιαστική απόκριση στην πρόκληση του εγκαταλελειμένου κελύφους του παλιού κτηρίου του ΟΤΕ των Χανίων, το δεκαήμερο εργαστήριο (17-26 Αυγούστου) αποτέλεσε μία από τις λιγοστές έως σήμερα συνειδητές απόπειρες να προσεγγιστεί ευθέως η τρέχουσα συγκυρία με μία ειλικρινά διερευνητική διάθεση, που ελπίζουμε πως έχει ήδη προλειάνει το έδαφος για ανάλογες πρωτοβουλίες.

Σημαντική ήταν, τέλος, η διεθνής συμμετοχή στο 5ο εργαστήριο της ομάδας αρχιτεκτονικής θεωρίας της Ευρωπαϊκής Εταιρείας για την Αρχιτεκτονική Εκπαίδευση (EAAE/ENHSA), που διοργανώθηκε από το Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Πολυτεχνείου Κρήτης και φιλοξενήθηκε στο ΚΑΜ, με τίτλο: «Επι-φάνεια. Η ψηφιακή υλικότητα και η νέα σχέση του βάθους με την επιφάνεια ως πρόκληση για την αρχιτεκτονική εκπαίδευση». Η θεματοποίηση της σχέσης του ψηφιακού με το υλικό και του βάθους με την επιφάνεια συνέβαλε τελικά στην εναργή ανάδειξη των εντάσεων των διαφορετικών προοπτικών που αναπτύσσονται στα πλαίσια των σημερινών προγραμμάτων σπουδών των ευρω-

ήταν και αυτή μια συνιστώσα της «Άνθησης του ΄60».

Ο Διαμαντόπουλος, έφερε μαζί του την εμπειρία της εφαρμοσμένης πολεοδομίας στη Γερμανική Λαοκρατική Δημοκρατία, στην οποία είχε και ο ίδιος μετάσχει, πάντα γκρινιάζοντας για όλα και κριτικάροντας τα πάντα. Οι εισηγήσεις της ΕΜΟΚΑ, έδιναν γενικές λύσεις στη συνολική οργάνωση του Λεκανοπεδίου, αυτό που θεσμοθετήθηκε στραβά στη διαίρεσή του σε «διαμερίσματα» 25 χρόνια αργότερα (σχέδιο «Αθήνα 2000» επί Υπουργίας Στ.Μάνου το 1978, με την οργάνωση του Λεκανοπεδίου σε 9 διαμερίσματα), απέφευγαν όμως σκόπιμα, (και το έλεγαν με έμφαση), να δώσουν «αρχιτεκτονικές λύσεις», τρόπο δόμησης, χαμηλή ή υψηλή δόμηση και άλλα παρόμοια, τόνιζαν όμως τον εμπλουτισμό της πόλης με δημόσιες κοινωνικές χρήσεις, σχολεία, πράσινο, κέντρα.

Η μετά το Συνέδριο δράση του Γρηγόρη, συνεχίστηκε με συνέπεια στα ίδια πλαίσια, τα βίωσα ξανά για λίγο διάστημα συνεργαζόμενος μαζί του, πάλι σε πολυπληθή ομάδα, του ΤΕΕ αυτή την φορά, για τους σεισμούς του 1981: αριστερή κατεύθυνση, άμεσες λύσεις, επιστημονική εντιμότητα, και φυσικά το ίδιο βλέπει κανείς και στην όλη σταδιοδρομία του, έχει άλλωστε από όλους τονιστεί με έμφαση, και είναι περιττό να το επαναλάβω, ο λόγος που στο σημείωμά μου αυτό έδωσα έμφαση στη δεκαετία του ΄60, είναι γιατί ίσως για πολλούς να είναι άγνωστες πολλές πτυχές του, ελπίζω να έγινε σαφής και από εκείνη την εποχή η αγαπητή προσωπικότητα του Γρηγόρη, αριστερός, γκρινιάρης, δύσκολος, αλλά άξιος στην επιστήμη του, δραστήριος και οργανωτής, και πάντα έντιμος.

δρος την εποχή του Συνεδρίου) ο Διονύσης Ζήβας, άνθρωπος ήπιος και όπως πάντα χωρίς να προβάλει ή να προωθεί τις πολιτικές του πεποιθήσεις, είδε όμως τον αναγκαίο στόχο του Συνεδρίου «να μιλήσουν επιτέλους όλοι για την Αθήνα» τον ενστερνίστηκε και τον προώθησε. Κινητοποιήθηκαν πραγματικά όλοι: Προκόπης Βασιλειάδης Κωνσταντίνος Δοξιάδης, οι οποίοι και αποτέλεσαν με την ΕΜΟΚΑ την τρόικα του Συνεδρίου, πλαισιούμενοι από πολλούς και γνωστούς σχετικούς επιστήμονες: Ιωάννης Τραυλός, Α. Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός, Αχιλλέας Σπανός, Αντώνης Τρίτσης, Νίκος Κατοχιανός, Κίμων Λάσκαρης, Τάκης Ζενέτος, Μιχάλης Δωρής και άλλοι. Το Συνέδριο άφησε εποχή, και οι εισηγήσεις του μελετώνται ακόμη και σήμερα και εφαρμόζονται.

Οι δύο εισηγήσεις της ΕΜΟΚΑ, συντάχθηκαν με την καθοδήγηση του Γρηγόρη, από πλειάδα επιστημόνων της τότε Αριστεράς: Ίων Μπούζεμπεργκ, Αργυρώ Γκαμίνη, Μπέττυ Βακαλοπούλου, Εύα Πατίκη, Νάρκισσος Πετριόλι, Έφη Χαλκιά, Ιωσήφ Κοέν, Μάρω Κοσιώνη, Αιμίλιος Ζαχαρέας, Δανάη Κακουσαίου, Κ. Τσουκαλάς και άλλοι, 28 συνολικά. Το επαγγελματικό του γραφείο ήταν το «στρατηγείο» όπου παίρνονταν οι αποφάσεις αλλά και εκπονούνταν οι δύο εισηγήσεις, γινόταν ο χαμός, και παράλληλα ο «στρατηγός», στον ίδιο χώρο, ασκούσε και το επάγγελμά του – τους πελάτες του, τους έπαιρνε σε ένα δωμάτιο στο βάθος, μια και το γραφείο του το είχε δώσει στο Συνέδριο, σε κάποια φάση πέρασε ως πελάτης και ο Μίκης (του έχτιζε τότε το σπίτι στο Βραχάτι ο Γρηγόρης) και κάποια «συνοδοιπόρος» συνάδελφος από το Συνέδριο τρομοκρατήθηκε, και είπε «θα μας δέσουν όλους!»). Δύσκολες εποχές, και παρ’ όλα αυτά ο Γρηγόρης μας μάζεψε όλους, κομμουνιστές, εδαίτες, απλούς αριστερούς, «συνοδοιπόρους» και «συμπαθούντες»: όλους!

Θα πρέπει κανείς να έχει βιώσει αυτήν την εποχή για να καταλάβει το κλίμα εκείνο, από την μια το κλίμα της «άνθησης του ΄60» και από την άλλη οι ανοικτές ακόμη πληγές του Εμφύλιου και της «οκταετίας», και το 1949 αλλά και το 1961 ήταν πολύ κοντά. Και μέσα σ’ όλα αυτά, ο Γρηγόρης να ανοίγει δρόμους σε άγνωστους τομείς όπως η Πολεοδομία, εντάξει η Επιθεώρηση Τέχνης, εντάξει ο Θεοδωράκης (στις καλές του εποχές) και ο Χατζηδάκης, αλλά οι αριστεροί πολεοδόμοι ή δεν μιλούσαν ή είχαν σωστές αλλά γενικές απόψεις (1ο Συνέδριο ΣΑΔΑΣ), συνήθως απαιτούσαμε λαϊκή κατοικία (2ο και 3ο Συνέδριο) ή σωστά σχολικά κτήρια (4ο Συνέδριο), δραστηριότητα όμως που

παϊκών αρχιτεκτονικών σχολών. Για τις σχολές που επιδίδονται με μεγαλύτερο ζήλο στην περαιτέρω αξιοποίηση και εφαρμογή διαστάσεων του ψηφιακού στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, το ζήτημα δεν τίθεται καθόλου με τους όρους μιας πρόκλησης για την αρχιτεκτονική εκπαίδευση, όπως υπαινισσόταν ο υπότιτλος του συνεδρίου. Πρόκειται μάλλον για μια φυσιολογική επέκταση πρακτικής η οποία υπογορεύει και αναπτύσσει η ίδια τα εργαλεία που της χρειάζονται στην πορεία εξέλιξής της στον χρόνο. Η σχέση της με το ψηφιακό παραμένει έτσι διαρκώς εσωτερική, αυτοκαθοριζόμενη και συνεχής. Η αντίθετη άποψη διέβλεπε εκεί, ακριβώς στην αποφυγή δηλαδή επερώτησης της ίδιας της ψηφιακής πρακτικής του σχεδιασμού (όπως αυτή αποδόθηκε παραδειγματικά λ.χ. στην ομιλία του Κώστα Τερζίδα από το Harvard), τον κίνδυνο να θεωρηθεί πως η συγκεκριμένη προσέγγιση εξαντλεί και το ζητούμενό μας από την αρχιτεκτονική σήμερα – ένα ζητούμενο που είναι σαφώς πολυειδές και δεν μπορεί να περιορίζεται μονάχα στην αλγοριθμική επίλυση χωρικών γρίφων. Εμμένοντας στον αναπόφευκτα ανθρωποκεντρικό και ολιστικό χαρακτήρα της αρχιτεκτονικής ως γνώμονα για την κρίτική της, η άποψη αυτή θεωρεί πως η αντίπαλη έχει πλέον ανάγει το (ψηφιακό) μέσον και σε σκοπό της, έχοντας ουσιαστικά λησμονήσει την αρχιτεκτονική της αφετηρία και την ευρύτερη προβληματική που έθαλλε εκεί.

Λειτουργώντας πλέον ως κοινωφελής επιχεί-

ρηση του Δήμου Χανίων και έχοντας ήδη εξασφαλίσει την έγκριση του διετούς προγράμματος δραστηριοτήτων του, το ΚΑΜ προετοιμάζεται να αντιμετωπίσει έναν επίσης δύσκολο χείμωνα. Δεν μπορούμε παρά να είμαστε στο πλευρό του, καθώς το ενδιαφέρον για την έκβαση του δικού του στοιχήματος – όπως ακριβώς και οι πολυσχιδείς του δραστηριότητες – ξεπερνά την εμβέλεια του τοπικού.

Σημείωση

1. Βλ. το σχετικό άρθρο του Δημήτρη Ρηγόπουλου, «Αγώνας επιβίωσης για το ΚΑΜ», εφημερίδα *Καθημερινή*, 4 Φεβρουαρίου 2010.

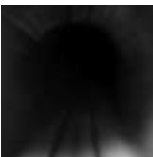
αφιέρωμα

Έργο των Tim Noble και Sue Webster

Η αρχιτεκτονική (μέσα) στην κρίση

Επιμέλεια: Παναγιώτης Κ. Κουμουνδούρος

ΠΩΛΕΙΤΑΙ.ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΙΜΩΝ. ΜΕΤΑΦΕΡΟΜΑΣΤΕ

της **Ακριβής Αναγνώστάκη**, αρχιτέκτονας

Διαβάζοντας το κείμενο της παρουσίασης του προγράμματος «Αθήνα-Αττική 2014» της υπουργού κας Τίνας Μπιρμπίλη στον ιστότοπο του ΥΠΠΕΚΑ¹, συναντάμε εφτά φορές τη λέξη αναψυχή, άλλες εφτά τη λέξη ποδήλατο και τα παράγωγά της και έντεκα φορές λέξεις με το πρόθεμα πεζο- και κατάληξη -δρομος ή -δρόμιο. Κάνοντας ή έχοντας κάνει κανείς μια βόλτα στις περιοχές του Δήμου Αθηναίων από την πλατεία Βικτωρίας έως την πλατεία Κολιάτσου, τα Κάτω Πατήσια και την Κυψέλη εντυπωσιάζεται με τον αριθμό πωλητηρίων και ενοικιαστηρίων σε εισόδους πολυκατοικιών και καταστημάτων. Η καταμέτρησή τους μπορεί να αποτελέσει και λυτρωτική διαδικασία απασχόλησης της ματιάς. Από το αστυνομικό δελτίο του πρώτου σαββατοκύριακου του Ιουλίου πληροφορείται κανείς ότι από το απόγευμα της Παρασκευής έως το πρωί της Δευτέρας σημειώθηκαν τουλάχιστον δέκα ληστείες καταστημάτων και πεζών, στην πλειοψηφία τους ένοπλες, και δύο εμπρησμοί μέσα στην Αθήνα. Στις περισσότερες περιπτώσεις εμπλέκονται αλλοδαποί είτε ως θύματα είτε ως θύτες. Τρίτη 29 Ιουνίου. Γενική Απεργία. Πέμπτη 8 Ιουλίου. Γενική Απεργία Ξανά. Μια Αμερικανίδα τουρίστρια που συνάντησα σε μια παρέα μου έλεγε πως δεν καταλαβαίνει γιατί απεργεί ο κόσμος αφού με αυτόν τον τρόπο ζημιώνει τον εργοδότη του. Έτσι η απόλυσή τους γίνεται βεβαιότερη. Ένας παλιός μου συμφοιτητής που τώρα είναι στην Αργεντινή πήρε αύξηση. Περίπου τέσσερα ευρώ την ώρα. Όχι τέσσερα ευρώ αύξηση, τέσσερα ευρώ τελική. Μην ξεχάσω να πάω να ποτίσω την Κυριακή τα δεντράκια στο Πέραμα. Θέση Χωράφα.

Το σχέδιο του ΥΠΠΕΚΑ δεν είναι και τόσο ανησυχητικό. Βέβαια δεν είναι ακόμα καν σχέδιο. Αποσπασματικές προτάσεις, επεμβάσεις σε εξόφθαλμα προβληματικές καταστάσεις, ανασαήματα προηγούμενων μελετών και ρυθμίσεων εν μέσω μιας γενικολογίας αγανών προθέσεων περιβαλλοντολογικής και κοινωνικής ευαισθησίας. Πάρκα, πράσινο, αναψυχή, ποδήλατα, πεζόδρομοι, Ξανά πάρκα, αθλοπαιδιές, πάρκα οπωσδήποτε, περίπατοι, κανείς δεν θα μπορούσε να φέρει αντίρρηση. Εκεί αρχίζει να εγείρεται και η πρώτη σοβαρή ανησυχία. Υπό το πέπλο μιας γενικότερης κοινωνικής απαίτησης για οικολογία, ασφάλεια και ποιότητα ζωής που με κάποιο μαγικό τρόπο περιορίζεται σε κυβόλιθους έναντι ασφάλτου και σε αυτοκίνητα σε στάση αλλά όχι αφανή υπάρχει η υποψία ότι η προσοχή αποσπάται από άλλα που αποσιωπούνται κι

εμείς πρωτίτως ως πολίτες δίνουμε τη συγκατάθεσή μας για ό,τι θεσμικά ορίζεται ως δημόσιο καλό. Ίσως είναι χρήσιμο να κρατήσουμε στην άκρη του μυαλού μας μια παρατήρηση που έκανε ο Peter Marcuse για την ανοικοδόμηση στο Βερολίνο μετά την πτώση του τείχους: «Αυτό που κατασκευάζεται στο Βερολίνο μπορούμε σαφώς να το αποκαλέσουμε νόημα· αλλά μπορούμε να το αποκαλέσουμε και με το καϊδευτικό του: εξουσία» (Marcuse 2006, 154). Δεν πρόκειται για κάποια θεωρία συνωμοσίας ή de facto αντίθεσης στη βούληση της πολιτείας, αλλά αν αξίζει εν μέσω αυτής της κρίσης να μιλάμε για μετάλλαξη της πόλης μας καλό θα ήταν να τα κρίνουμε τα πράγματα επί της αρχής τους. Ξεκινώντας από την παραδοχή ότι «Μια πόλη είναι ό,τι μια ιστορικά ορισμένη κοινωνία αποφασίζει ότι η πόλη θα είναι» (Castells 2006, 23) όπου φυσικά η κοινωνία δεν είναι παρά αντιμαχόμενες δυνάμεις εντός της υλικής πραγματικότητας πολύ μακριά από ιδεατά και ιδεολογήματα· εν προκειμένω δηλαδή, μιας κοινωνίας εν κρίση.

Ο Castells αναζητώντας τις συνδέσεις ανάμεσα στις μεταλλάξεις των πόλεων και τις κοινωνικές αλλαγές ορίζει την «αστική κοινωνική αλλαγή» (Castells 2006, 25) ως επαναπροσδιορισμό του αστικού νοήματος το οποίο μπορεί να παραχθεί είτε από την κυρίαρχη είτε από την κυριαρχούμενη τάξη, είτε από ένα κοινωνικό κίνημα είτε τέλος από μία γενικότερη κοινωνική κινητοποίηση (Castells 2006, 26). Σε αυτή τη διαδικασία ο αστικός σχεδιασμός δεν είναι παρά «η συμβολική πράξη έκφρασης ενός αποδεκτού αστικού νοήματος σε ορισμένες αστικές μορφές» (Castells 2006, 25). Με άλλα λόγια ο σχεδιασμός, ή η επέμβαση θα μπορούσαν να θεωρηθούν και ως η τακτική απόδοση ενός στρατηγικού σχεδίου για τη δημιουργία κοινωνικού νοήματος. Υπό αυτή την έννοια, η κάθε πρόταση για επέμβαση έχει νόημα να ελεγχθεί κατ' αρχήν ως προς τον συμβολισμό της παρά ως προς την αισθητική, λειτουργική ή όποια άλλη ιδιότητά της και αυτό για να ελέγξουμε τελικά αν και κατά πόσο ισχύει ο όρος «αποδεκτό» στον ορισμό του αστικού σχεδιασμού.

Μέσα στην παραδοξότητα του ότι ένας θεσμικός φορέας, για την ακρίβεια ο κυρίαρχος θεσμικός φορέας, το κράτος, ευαγγελίζεται την αλλαγή του αστικού νοήματος με τρόπο σαν να πρόκειται για συνεπακόλουθο της γενικότερης κοινωνικής απαίτησης μήπως θα πρέπει να εξετάσουμε αν εν τέλει οι προτάσεις ενός αντιπροσωπευτικού παραδείγματος, όπως το πρόγραμμα «Αθήνα-Αττική

2014» δεν είναι τίποτα άλλο από την προσπάθεια διάρρηξης της σχέσης που μια κοινωνική ανατάραξη έχει με το υποκείμενό της: την κοινωνία και την πόλη; Με άλλα λόγια το υιοθετημένο από τους επίσημους φορείς σύνθημα *Επιστροφή στο κέντρο* είναι ικανό να μας λυτρώσει ή μπορεί και να εμπαίζει την αστική μας υπόσταση μέσα σε ένα επικοινωνιακό παζάρι όπου η ανησυχία μας καταλαγιάζεται με μεγάλες δόσεις αναψυχής; Το σύνθημα της επανάκτησης μιας περιοχής ή εν γένει

σε διαχειρίσιμα θραύσματα, ενέχυρα και παρωδίες και που τα κάνει ανταλλάξιμα με οποιοδήποτε άλλο παρελθόν» (Jukes αναφορά στο Gingell 2002, 143). Η βιώσιμη ανάπτυξη, που όλοι ευαγγελίζονται, αν και κάπως επικίνδυνος λόγω ασάφειας αλλά και κατάχρησης όρος, είναι βιώσιμη γιατί θεωρητικά φέρνει σε ισορροπία τις οικονομικές, τις περιβαλλοντολογικές αλλά και τις κοινωνικές προτεραιότητες με τις τελευταίες να μην εξαπνούνται στο δικαίωμα στο περπάτημα.

του δημόσιου χώρου δεν είναι κάτι πρωτότυπο, για τα Δυτικοευρωπαϊκά πράγματα τουλάχιστον. Σε όλες τις περιπτώσεις όμως, όπως και στη δική μας, η προσδιοριστία του υποκειμένου αφήνει μετέωρα ερωτήματα. Εν προκειμένω, ποιοι θα επιστρέψουν στο κέντρο και ποιοι θα φύγουν για να δημιουργήσουν χώρο γι' αυτούς; Μήπως πρόκειται να επιστρέψουν κάποιοι στα διαμερίσματα προς πώληση των Κάτω Πατησίων; Ή μήπως θα ξανανοίσουν οι τοπικές επιχειρήσεις στις γειτονιές της Αθήνας; Και πάρα πέρα. Η επιστροφή υπονοεί και την κατοίκηση; Και εδώ δεν εννοείται η απλή παραμονή αλλά η κατοίκηση με την έννοια της «διάμονής» στα πράγματα», η κατοίκηση ως αποτέλεσμα της εμπλοκής με αυτά (Λέφας 2008, 34). Αν αυτή είναι η περίπτωση, τότε η αναγγελία ενός προγράμματος ανα-ζωοδότησης της πόλης θα έπρεπε να συνοδεύεται αν μη τι άλλο με τις αντίστοιχες αναγγελίες οργάνωσης δομών που θα επιτρέπουν τη συμμετοχή των κατοίκων στη διαχείριση και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων ώστε η αστική ανάπλαση να είναι μια ζωντανή εν εξελίξει δράση και όχι η τελική κατάληξη, η χωρική ανάπτυξη μιας νεκρής φύσης, ενός περιβάλλοντος ούτε ψευδούς αλλά ούτε και αληθούς όπου «το μόνο πράγμα που θα το κάνει αναγνωρίσιμο [θα] είναι η νοσταλγία του για μια εξαφανισμένη ταυτότητα: τα λείψανα που θρυμματίζε

Ο πεζόδρομος της Αγίας Ζώνης στην Κυψέλη είναι αυτό ακριβώς. Πεζόδρομος και μάλιστα με μια εκκλησία με ωραίο προαύλιο που λειτουργεί και ως χώρος περιπάτου και με το Άσυλο Ανιάτων κτίσμα του 19ου αι. των Κλεάνθη και Schaubert ομοίως με ένα δεντρόφυτο προαύλιο. Εκεί εκτός από μαγαζιά υπό διάλυση, κάποιους περαστικούς, επαίτες και διαφόρων φυλών πλανόδιους μικροπωλητές άντε και κάποιες παρέες αλλοδαπών που έχουν μείνει να χρησιμοποιούν τους δημόσιους χώρους ως τόπους συνάντησης δεν βλέπεις κάτι που να μπορεί να σε πείσει ότι ένας πεζόδρομος και πέντε δέντρα θα καταστήσουν τον υπάρχοντα αστικό ιστό αληθινά βιώσιμο για τους κατοίκους του κέντρου πόσο μάλλον για εκείνους των περιχώρων της Αθήνας. Εν τέλει πάντα ελλοχεύει η υποψία ότι η επιστροφή μας στο κέντρο δεν σηματοδοτεί παρά την τελική του μετατροπή σε εμπορεύσιμο υλικό: εύχρηστο, ευχάριστο και εύπεπτο. Δεδομένου βέβαια ότι πράγματι ο τουρισμός αποτελεί μία σημαντική πτυχή της ελληνικής οικονομίας είναι μάλλον αυτονόητο ότι η Αθήνα θα πρέπει να είναι ικανή να προσφέρει και μια τέτοια, τουριστικού τύπου, εμπειρία. Είναι όμως εν τέλει θεμιτό να μετατραπεί σε ένα θεματικό πάρκο όπου και οι ίδιοι οι κάτοικοι, όσοι οικονομικά αντέχουν, θα είναι επισκέπτες της;

Η ιστορία είναι γνωστή. Υποβαθμισμένες περιοχές που με μια επέμβαση αποκτούν αξία προς όφελος της αγοράς. Επανερχόμενοι στο παράδειγμα του Βερολίνου ο Marcuse αναφερόμενος στη διάθεση του Δήμου να φέρει εύπορους στο κέντρο με την κατασκευή ευφάνταστων κτηρίων γραφείων όπου συστεγάζονται πολυτελείς κατοικίες με τη δικαιολογία ότι αυτό εκφράζει την προτίμηση του κόσμου μας υπενθυμίζει ότι «[...]αυτά (τα κτήρια) δεν είναι μόνο η προαγωγή του ιδιωτικού κέρδους κάποιων επενδυτών γης έναντι του δημόσιου συμφέροντος· είναι ο ίδιος ο ορισμός της πολιτικής ηγεσίας για το δημόσιο συμφέρον» (Marcuse 2006, 154).

Αντίστοιχα, η επιστροφή στο κέντρο που είναι μια τάση της μόδας όπως μαρτυρούν τα παραδείγματα υπερπολυτελών συγκροτημάτων κατοικιών στις περιοχές του Γκαζιού και του Μεταξουργείου υιοθετείται πλέον και επισήμως από την πολιτική ως αντίδοτο στην κρίση.

Μελετητές τέτοιων παραδειγμάτων που δεν είναι καινοφανή στις Δυτικοευρωπαϊκές χώρες μας δίνουν υλικό για σκέψη, όπως η δημοσιογράφος Anna Minton που ανάμεσα σε πολλά άλλα εντοπίζει αύξηση του αισθήματος του φόβου και της ανασφάλειας όσο πιο προστατευόμενα, αποστειρωμένα και ομοιογενή είναι τα περιβάλλοντα που ζούμε ή την εμπορευματοποίηση της δημιουργικής ατμόσφαιρας που μπορεί να έχει μια γειτονιά (και μάλιστα αναφέρεται συγκεκριμένα και στην περιοχή του Γκαζιού στην Αθήνα – προφανώς πάει καιρός από την επίσκεψή της) καθιστώντας την απλά γραφική και φυσικά ακριβή οδηγώντας τελικά στην εκκένωση της γειτονιάς αυτής απ’ ότι μπορούσε να συντελέσει στην ουσιαστική αλλά και οικονομική αναβάθμιση και βιωσιμότητά της (Minton 2009).

Το φαινόμενο αυτής της ελίτ κεντροφιλίας και του κυνηγιού του συναρπαστικού μήπως τελικά το μόνο που θα καταφέρει είναι, αντί να βελτιώσει τις συνθήκες στο κέντρο, να καταλήξει να μεταφέρει τα δεινά του κάπου στην περιφέρεια, ενώ εμείς θα σουλατσάρουμε στην Ευριπίδου αγοράζοντας μπαχαρικά και θα τρέχουμε σημειωτόν σε ένα από τα πολλά υπερπολυτελή γυμναστήρια που θα ανοίξουν και στις υπόλοιπες στοές της Πανεπιστημίου εκτός από αυτή της Κοραή;

Εν τέλει μήπως δε μιλάμε για επιστροφή στο κέντρο αλλά για κάτι του τύπου: *μήπως να πάμε μια βόλτα από το κέντρο*; Πώς μπορεί η απάντηση στην κρίση να είναι μεγαλεπίβολα σχέδια που στόχο έχουν τη διασκέδασή μας; Είναι κάπως ειρωνικό, όπως ειρωνικό είναι να βάλουμε και ένα δεύτερο μέσο σταθερής τροχιάς να συνδέει την Ομόνοια με το Σύνταγμα, μια και κατά τ’ άλλα μπορούμε όλοι να έχουμε γρήγορη και εύκολη πρόσβαση είτε στην Ομόνοια είτε στο Σύνταγμα και μόνο εκεί ανάμεσα συνωσιζόμαστε και καθυστερούμε.

Όπως επίσης ειρωνικό είναι πως ενώ στην Κυψέλη κόβονται δέντρα αλλού θα φτιαχτούν πάρκα με τις απαραίτητες οικονομικές βεβαίως δραστηριότητες.

Και κάπως έτσι και οι αρχιτέκτονες θα μπορούν να συνεχίζουν να αναλαμβάνουν μεγάλα έργα και θα παρακαλούν να μην πέσουν οι συντελεστές δόμησης γιατί για να σωθούμε πρέπει να χτίσουμε, όπως κάναμε το '60, το '70

και πολύ περισσότερο τα χρόνια πριν τους Ολυμπιακούς. Μήπως όπως δικαιούνται μια ευκαιρία στην πόλη οι πραγματικοί κάτοικοί της δικαιούμαστε κι εμείς μια ευκαιρία με τη συμμετοχή μας επί της διαδικασίας και όχι επί του αποτελέσματος;

Ας ξαναθυμηθούμε τα λόγια του Manuel Castells περί της κοινωνίας των αντιμαχόμενων δυνάμεων και ας σκεφτούμε σαν αρχιτέκτονες πια πού θα πρέπει να σταθούμε, όχι από ιδεοληπτικούς λόγους αλλά καλά ζυγιάζοντας όσα βλέπουμε γύρω μας κι όσα κουβαλάμε μέσα μας. Αρχιτεκτονική είναι και τα δημόσια έργα, αρχιτεκτονική είναι και οι αυτοσχέδιες παιδικές χαρές.

Σημείωση

1. Ομιλία της Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, Τίνας Μπιρμπίλη στην παρουσίαση του προγράμματος «Αθήνα-Αττική 2014» [http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=362&snr[524]=367], 8/10/2010.

Βιβλιογραφία

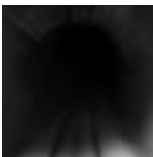
Castells, Manuel (2006) «The Process of Urban Social Change» στο *Designing Cities*, Alexander R. Cuthbert, επιμ. Oxford: Blackwell Publishing, 23-27.

Gingell, John (2002) «The Barry Job: Art, Sentiment and Commercialism» στο *Advances in Art & Urban Futures Volume I: Locality, Regeneration & Diver[c]ities*, Sarah Bennett & John Butler, επιμ. Bristol: Intellect, 139-151.

Λέφας, Πάυλος (2008) *Αρχιτεκτονική και Κατοίκηση: Από τον Heidegger στον Koolhaas*. Αθήνα: Πλέθρον.

Marcuse, Peter (2006) «Reflections on Berlin: The Meaning of Construction and the Construction of Meaning» στο *Designing Cities*, Alexander, R. Cuthbert, επιμ. Oxford: Blackwell Publishing, 152-159.

Minton, Anna (2009) *Ground Control: Fear and Happiness in the Twenty-First-Century City*. London: Penguin Books.

Ο Πλούτος της Αρχιτεκτονικής vs της «Αρχιτεκτονικής» του Πλούτου

του **Παναγιώτη Κ. Κουμουνδούρου**, αρχιτέκτονα

1. Η Αρχιτεκτονική της Αστικής Εκμετάλλευσης

-Αυτή η νέα μεγάλη παγκόσμια πολιτική, οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική κλπ. κρίση, έχει ονοματεπώνυμο: *Καπιταλιστική κρίση υπερασσώρευσης κεφαλαίων και προϊόντων*. Όπως το 'όνομά' της δεν είναι καθόλου άγνωστο, έτσι και τα πραγματικά αίτια της είναι επίσης πολύ γνωστά κι ας μη θέλουν πολλοί, μέχρι στιγμής, να το παραδεκτούν. Τα επίκαιρα συνθήματα που φωνάζουν στους δρόμους χιλιάδες απεργοί: «*Την κρίση να πληρώσει η πλουτοκρατία*», «*Να μη φτωχεύσει ο λαός*», «*Νόμος είναι το δικιο του εργάτη*», «*Οι επιχειρήσεις ανήκουν στους εργάτες και όχι στα παράσιτα τους κεφαλαιοκράτες*», «*Με τα μονοπώλια ή με τον λαό*» [1], καταγράφουν το περιεχόμενο της σημερινής πραγματικότητας με ακρίβεια λείζερ.

-Η Αρχιτεκτονική «*η μητέρα των τεχνών*» (Έγελος) κι όχι μόνο, ή «*παγωμένη μουσική*» (Γκαίτε), δε θα μπορούσε ποτέ να λείπει σαν ένας αδιάσειστος υλικός μάρτυρας αυτής της 'ζωντανής' πραγματικότητας, σ' όλες τις εκφάν-

σεις της: Όλες οι χρηματιστηριακές 'φούσκες' κι όλα τα 'τοξικά παράγωγα', έχουν και τα αντίστοιχά τους στα πανύψηλα ακίνητα του *real estate* (τύπου Ντουμπάι), δηλαδή στον 'κουβά' κερδών πετρελαίου, διακίνησης μαύρου χρήματος, ναρκωτικών, 'οφσόρ' εταιρειών κλπ. Ενώ ο 'κοσμάκης' χαμηλά κατά χιλιάδες χάνει το σπίτι του (εκτός εάν 'κατοικεί' σε μια απ' τις ένα δις τρώγλες, λόγω «*στενότητας κατοικίας*» [2]), οι αγοραίοι εκμεταλλευτές, 'βάφουν' τις παραγκουπόλεις για εξωραϊσμό, ή τις εμφανίζουν ως τουριστική 'ατραξιόν'!

-Μήπως εάν εκείνο το μάθημα «*πολιτικής οικονομίας*» που σκόπευε να προσθέσει στο πρόγραμμα του Μπάουχαους ο Ελβετός κομμουνιστής αρχιτέκτονας Hannes Meyer (1889-1954), είχε μπει κι ο ίδιος δεν είχε απολυθεί το 1930 λόγω φρονημάτων, η ιστορία σήμερα, ήταν λίγο διαφορετική; [3].

-Η θέση μας: Οι άνθρωποι κι ο πλανήτης δεν συμβαδίζουν με το κέρδος !

κάτω: Σε παραγκουπόλεις ζουν ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι στο κόσμο. Αιτία η απλήρωτη εργασία και η άκτιστη υπεραξία του κεφαλαίου! *Ινδία, Βομβάη 2010, φωτ. της Γ. Κότσαρη*

κάτω: Φαραωνικές φούσκες ακινήτων στη φιλο-καπιταλιστική Κίνα, μετά από υπερσυσσώρευση κεφαλαίου και υπερπαραγωγή προϊόντων πλούτου...

2. Η Αρχιτεκτονική της Αστικής Αυταπάτης

-Εάν ψάξει κανείς λίγο το αληθινό περιεχόμενο της Αρχιτεκτονικής, θα μπορέσει αμέσως να κατανοήσει τις πολυ-σχιδείς μορφές και τη σημασία της σ' όλη τη μακρόχρονη ιστορία εξέλιξης του ανθρώπου. Αυτό το γεγονός βέβαια αναδεικνύεται σε κάθε ιστορική στιγμή με διαφορετικό τρόπο. Από την εποχή των αρχαίων Ελλήνων, η Αρχιτεκτονική ταυτίζεται και με την 'υλική' και την 'πνευματική' πραγματικότητα. Αρχιτέκτων είναι ουσιαστικά-οντολογικά κάθε 'δημιουργός'-'ποιητής'. Η εκάστοτε ανάγκη, φιλοσοφία, επιστήμη, που 'περιβάλλει' στην πράξη το αντικείμενο και υποκείμενο της Αρχιτεκτονικής, δίνει καθημερινά την ποικιλότερη ιστορική μάχη της Ανθρωπότητας.

-Είναι ενδιαφέρον ότι ο Ιάπωνας 'λόγιος κριτικός' Kojin Karatani εκλαμβάνει την Αρχιτεκτονική κυρίως ως «μεταφορά» ή σαν τη «θέληση για αρχιτεκτονική» και καταλήγει να «θεωρεί ότι αποτελεί τη βάση της Δυτικής σκέψης» [4]. Ας δούμε τηλεγραφικά, 3-4 προβλήματα που εμπλέκουν, περιπλέκουν και καίνε και την Αρχιτεκτονική σήμερα.

-Το 1ο πρόβλημα, είναι ότι η προηγούμενη «μεταφορική» αντίληψη π.χ., αντιμετωπίζει ξεκομμένα τη φυσική απ' τα μαθηματικά, την επιστήμη απ' την τέχνη. Με αναφορές στον Πλάτωνα κι όχι μόνο, παρακάμπτει τη σημασία των «σφαιρικών» και της «δύναμης» των Πυθαγορείων κι αναγάγει τα μαθηματικά σε κυρίαρχους συντελεστές, αντί για «σκιές της [φυσικής] πραγματικότητας», ή έστω σαν πολύ χρήσιμα εργαλεία. Βέβαια και με τη σημερινή κρίση στο πεδίο της οικονομίας, τα μαθηματικά και τα 'στατιστικά' του κέρδους δεν πάνε καλά, κι αυτό θα 'πρεπε να οδηγήσει πολλούς σε σκέψεις, αλλά οι αστοί 'οικονομολόγοι', μάλλον τρέμουν να βγάλουν τ' αναγκαία συμπεράσματα. Καταφεύγουν συνήθως σε κάθε είδους σοφιστεία κι εμπειρισμό, που βασίζεται μόνο στη «σιγουριά των αισθήσεων» του αυτοκαταστροφικού μπεκαβιορισμού του Adam Smith [5] και σ' Ευκλείδεια 'αξιώματα', παρότι τα μαθηματικά του Ρήμαν κι η φυσική του Αϊνστάιν οδηγούν αλλού.

-Το 2ο πρόβλημα αφορά τη βασική ιδέα της προόδου

γενικά, σαν ώριμο παιδί της ιταλικής αναγέννησης κι αποτέλεσμα της ανάγκης του ανθρώπου να βγει απ' τον εργασιακό μεσαίωνα.

-Το 3ο πρόβλημα αφορά το είδος της ανάπτυξης, όπως την έχουμε γνωρίσει, κυρίως μέσω του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής-λεηλασίας των πάντων. Τα δυο τελευταία προβλήματα βέβαια έχουν να κάνουν με τους νόμους της φύσης και τις ανάγκες των ανθρώπων που διέπονται από αυτούς. Όμως οι 'φυσικοί νόμοι' (με τους οποίους ο άνθρωπος συμβαδίζει δημιουργικά/προμηθεϊκά) και με βάση τη μέχρι σήμερα γνώση μας γι' αυτούς, φαίνεται ότι συνεχώς αλλάζουν ή κι αυτοδημιουργούνται κι είναι αντι-εντροπικοί, όπως ο άνθρωπος.

-Εδώ πρέπει ν' αναφερθούμε στην προσπάθεια του Karatani ν' αντλήσει φορμαλιστικά και ιδεαλιστικά 'συμπεράσματα', για το τι εννοεί ο Karl Marx με τον όρο π.χ. “*Naturwüchsigkeit*” (ανάπτυξη-με-φυσικότητα), σχετικά με τις πόλεις, τη φύση και τη σχέση του ανθρώπου μ' αυτή [4].

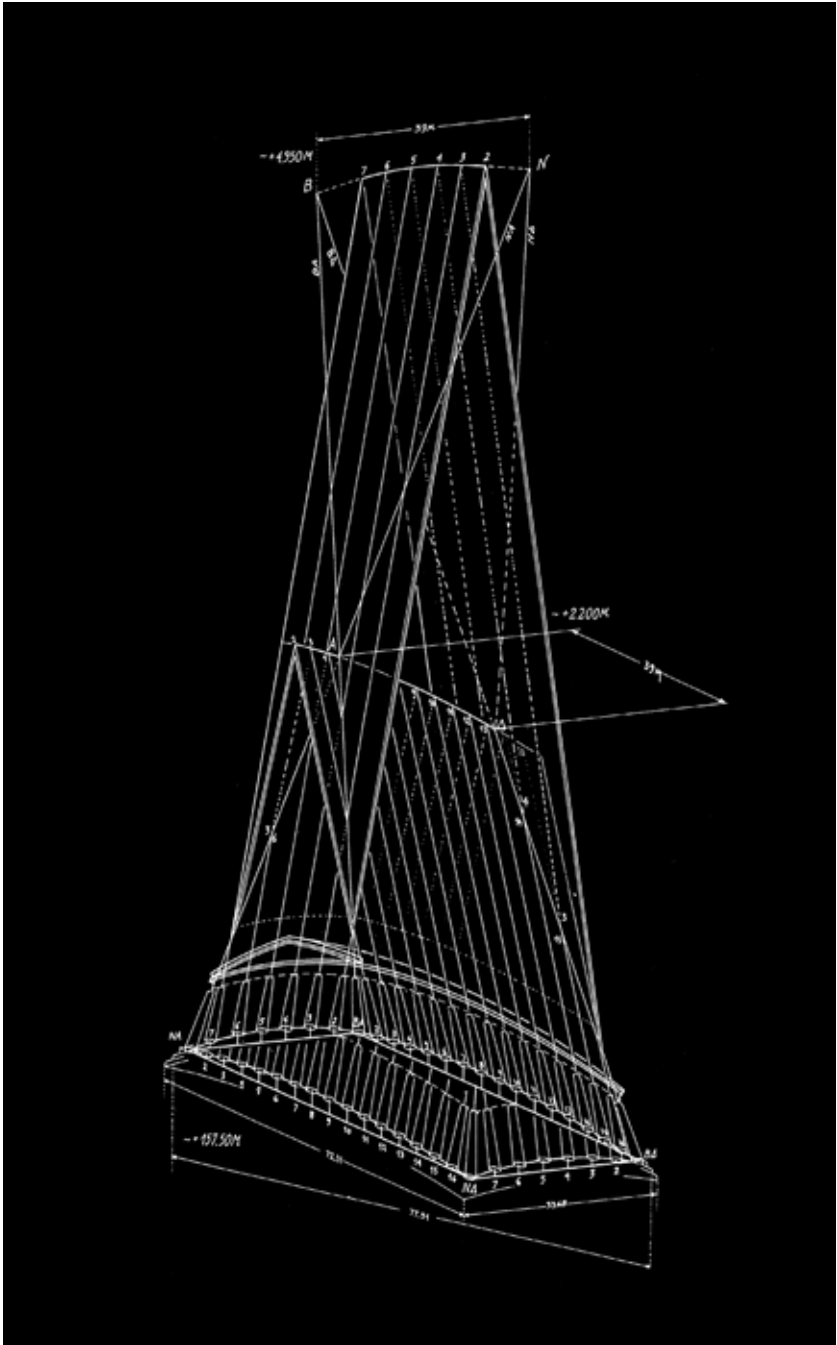
-Το 4ο πρόβλημα που είναι σήμερα και το μείζον, είναι ότι το κυρίαρχο καπιταλιστικό σύστημα απλώς 'ερμηνεύει' ιδεολογικά και 'πραγματιστικά' τις αντιφάσεις του καταστρέφοντας ταυτόχρονα την ανθρωπότητα και τη βιόσφαιρα. Μάλιστα προβάλει και την 'καлт'-'θεωρία' της φασιστικής «δημιουργικής καταστροφής» και «μηδενικής ανάπτυξης», για να δικαιολογήσει τα 'παράπλευρα' ή 'απευθείας' εγκλήματα που έχει διαπράξει ή σχεδιάζει για το μέλλον [5]. Η Αρχιτεκτονική φυσικά βρίσκεται παντοιοτρόπως μέσα στο μάτι αυτού του καταστροφικού καπιταλιστικού κυκλώνα.

-Ένα απ' τα πολλά 'εργαλεία' που φαίνεται να μονοπωλούν το σημερινό 'τοπίο' είναι κι η λεγόμενη «πράσινη ανάπτυξη». Στο οικονομικό κι ενεργειακό πεδίο είναι πολύ εύκολο να καταρρίψει κανείς τις απάτες και τον ταξικό χαρακτήρα του όλου εγχειρήματος [5],[6]. Η «πράσινη ανάπτυξη», ούτε πράσινη είναι ούτε ανάπτυξη! Ο βασικός λόγος είναι ότι ο τρόπος «ανάπτυξης» του κερδοσκοπικού κεφαλαίου σ' αντίθεση με τον τρόπο που λειτουργούν οι νόμοι της φυσικής οικονομίας κι ο ανθρωπινος νους (από ότι ξέρουμε), δεν συμβαδίζουν. Η ποσοτική και ποιοτική αλληλοβελτίωση του ανθρώπου (των λαϊκών αναγκών του) και του περιβάλλοντος («κόσμου» (ο Πλούτος της Αρχιτεκτονικής), δεν είναι στατική, αλλά δημιουργική-δυναμική και σε διαρκή εξέλιξη.

-Το 'πρόβλημα' αυτό έχει πάρει τέτοια διάσταση, στελέχη της ορθοδοξίας 'αναρωτιούνται' μήπως το βιβλίο της «Γένεσης» είναι υπερβολή (!), όταν προτρέπει «*αυξάνεσθε και πληθύνεσθε*» και μάλιστα «*κατ' εικόνα και ομοίωση του δημιουργού...*» [7]. Μπορεί η εξοικονόμηση ενέργειας να είναι χρήσιμη, αλλά η 'μείωση' του πληθυσμού της γης στα 2 δις, ούτε επιστημονικά (ούτε θεολογικά) είναι σωστή! Οδηγεί κατευθείαν πίσω στην εποχή των σπηλαίων, ή σε πλήρη αφανισμό... [5].

3. Το ανθρώπινο περιεχόμενο οδηγεί τη μορφή

-Απ' το «Μαθαίνοντας από το Λας Βέγκας» των Βεντούρι κ.ά., μέχρι το «Χάρβαρντ Σόπινγκ» του Κούλχας, έχει κυλήσει πολύ νερό στ' αυλάκι της εμπορικής-καταναλωτικής Αρχιτεκτονικής του Πλούτου και πολλοί Αρχιτέκτονες,

πάνω: Ο Παρθενώνας έχει παντού καμπύλες. Η φυσική και τα μαθηματικά, η επιστήμη και η τέχνη, όλα μαζί με τον άνθρωπο σ' ένα κτήριο... ο πλούτος της Αρχιτεκτονικής

κεφαλαίου και κέρδους θέλοντος, πέφτουν εύκολα στον λάκκο της αγοράς, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Τα προβλήματα π.χ. του Νέου Μουσείου Ακρόπολης (NMA), ούτε κρύβονται, ούτε ωραιοποιούνται [8]. Η 'μορφή' «διακοσμημένου παραπήγματος» που κυριαρχεί στο εμπορικό-καταναλωτικό σύνολο του NMA είναι μέσα στο «πνεύμα της εποχής».

-Η δήλωση Τσουμί, σχετικά με τον «σχεδιασμό ενός απλού κτηρίου μουσείου που χαρακτηρίζεται από τη μαθηματική και εννοιολογική διαύγεια της Αρχαίας Ελλάδας», αποκαλύπτει περίφημα την άγνοια και τη φυσικομαθηματική παρερμηνεία-αποδόμηση του Ιερού Βράχου κι όχι μόνο.

-Ο Παρθενώνας δεν έχει πουθενά ευθεία γραμμή, αλλά «ασεβείς καμπύλες που παραβιάζουν τους κανόνες», όπως και

το έργο του κομμουνιστή Βραζιλιάνου Αρχιτέκτονα Oscar Niemeyer (1907-). Δεν έχει ούτε φαγάδικο στην πρόσοψή του (!) και επειδή βλέπει την 'πλάτη' του Ερεχθείου, ας ελπίσουμε δεν θα ζητήσει κάποιος να το γκρεμίσουν κι αυτό. Ο Παρθενώνας (όπως κάθε μεγάλη Τέχνη), εμπνέει τον θεατή ν' αναγνωρίσει μέσα του μια ικανότητα πέρα απ' την κοινή αντίληψη των αισθήσεων. Όσο για τα 'ελγίνεια', αυτά θα επιστραφούν μόνο όταν ανατραπεί οριστικά ο βρετανικός (με έδρα το Σίτι του Λονδίνου και τα παραρτήματά του στη Γουόλ Στριτ κ.α.), ιμπεριαλισμός [5].

-Εδώ πρέπει να θυμίσουμε σ' όλους τους νεοσκοταδιστές, νεοσοφιστές και φετικιστές του αυτοαναφορικού αρχιτεκτονικού φορμαλισμού, πως με 'κοινωνικούς' αγώνες (ενάντια στις συντεχνίες...), ο Filippo Brunelleschi (1377-1446), έκανε την 'έφοδο' του στον ουρανό', με την κατασκευή του τρούλου στη S. Maria del Fiore (1420-34), σαν το επιστέγασμα της Αναγέννησης κι αρχή μιας 'μεταεुकλείδεια' ανθρωπίνης ιστορίας. Η ιστορία καταγράφει με μια σειρά 'ανέκδοτα', πως ο Filippo 'έπειθε' τους τοπικούς 'επόπτες' (...με το 'αυγό'), ή με 'ψυχοπόλεμο' ενάντια στον αρχιμαραγκό Manetto ("il Grasso"), ή τον ανταγωνιστή του Ghiberti! [9].

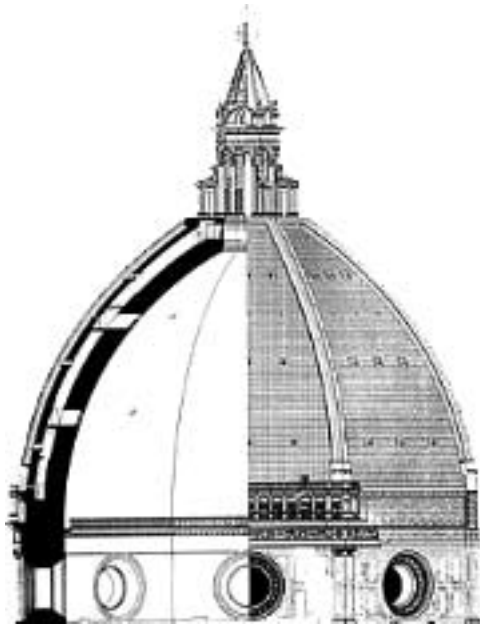
-Με την εφεύρεσή του της 'φυσικής' αλυσοειδούς καμπύλης (catenary) [5], ο Αρχιτέκτονας έχτισε στη πραγματικότητα αυτό που είχε στήσει πρώτα στη φαντασία του (...που τον ξεχωρίζει... απ' τη μέλισσα, του Μαρξ...).

-Εδώ στην Αθήνα, η αγορά του 'real estate', πουλάει αρχιτεκτονική με 'ταυτότητα' και 'κουτιά με ήθος', *χαρακτήρα και υπογραφή* [10]. Μήπως γι' αυτό, το «*σούπερ γλάμorous 'Monumental Plaza'*» της εταιρείας 'babis vonos', *θυμίζει/μιμείται* την Πλατεία Καπιτωλίου (1546), του Michelangelo (1475-1564), στη Ρώμη; Αλλά, που είναι εδώ το άγαλμα του Μάρκου Αυρήλιου (καβάλα στ' άλογο) στο κέντρο της πλατείας, με το δεξί χέρι ανασηκωμένο, σύμβολο της ιδέας της προόδου του ανθρώπου της Αναγέννησης που ορίζει την τύχη του στον κόσμο, πρωταγωνιστή, ήρωα κι Αρχιτέκτονα της ζωής; Όμως, πώς να συγκρίνεις ένα ιδιωτικό (ηλίθιο) 'βουβό' χώρο μ' ένα δυναμικό δημόσιο όπως τα κτήρια, τη διάταξη τους και την κίνηση-προσέγγιση στον χώρο του Καπιτωλίου, με τ' αντίστοιχα στην Κηφισιά;

-Ήταν Φλεβάρης του 2008... εκεί σε μια παράγκα στην Πεντέλη, ένα μικρό παιδί απ' το Αφγανιστάν ζητά ένα σπíti με 'χαρά' και 'φως'... Είναι όμως ακόμα πολύ μικρό για να καταλάβει πώς 'λειτουργεί' οριζόντια και κατακόρυφα, η κερδοσκοπία της γης (γαιοπροσόδου), ή το «*καθεστώς του εδάφους*» της Χάρτας των Αθηνών'... και πώς δίπλα του, το στρέμμα πουλιέται 1.000.000 €! Αλλά, όπως είπε κι ο ποιητής «*η μεγαλοσύνη στα έθνη δεν μετρείται με το στρέμμα...*».

-Η ανθρωπότητα σήμερα έχει πολλούς ανοικτούς λογαριασμούς και το παλιό σύνθημα του Λε Κορμπυζιέ το 1923: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ή ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ήταν ένα παραπλανητικό ψευτιδίλημμα, γιατί χωρίς το δεύτερο δεν φαίνεται να έρχεται!... μόνο του το πρώτο. Χρειάζονται και τα δυο μαζί και πολλά άλλα... ΔΕΝ «Μπορούμε να αποφύγουμε την επανάσταση» [11], Monsieur Le Corbusier!

κάτω: Ο τρούλος του Brunelleschi: Με πάνω από 4 εκατομμύρια τούβλα παραμένει και σήμερα ο μεγαλύτερος τρούλος από τοίχοποιία. Η φυσική και τα μαθηματικά, η επιστήμη και η τέχνη όλα μαζί με τον άνθρωπο σ' ένα τρούλο... ο πλούτος της Αρχιτεκτονικής

Παραπομπές - Σημειώσεις

1. Ν. Μπογιόπουλος, «Με τα μονοπώλια ή με τον λαό», *Ριζοσπάστης*, 5-8-2010.
2. Π.Κ. Κουμουνδούρος, «Αρχιτέκτονες: Για τις στεγαστικές ανάγκες των λαών ή για τις φούσκες ακινήτων των πλουτοκρατών», περιοδικό *Αρχιτέκτονες*, τ. 72, Νοέμ./Δεκ. 2008.
3. Μ. Λαμπράκη-Πλάκα, *Μπάουχαους*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1986.
4. K. Karatani, *Architecture as Metaphor*, MIT Press, Cambridge Mass., 1995.
5. L. LaRouche, Jr., *Money or Credit?*, Aug. 26, 2010, www.larouchepub.com/eiw/public/2010/2010_30-39/2010-35/pdf/08-34_3735.pdf.
6. Π.Κ. Κουμουνδούρος, «Ο περιβάλλον χώρος των Ολυμπιακών Εγκαταστάσεων, ζωτικό αντιστάθμισμα στην περιβαλλοντικά υποβάθμιση του Λεκανοπεδίου Αθήνας», Εισήγηση, πρακτικών, Διεθνής Διημερίδα ΤΕΕ, Αθήνα, 7-8 Μαΐου 2009.
7. Π.Κ. Κουμουνδούρος, «Για την ανάπτυξη όλων των ηπείρων και χωρών της γης: Ένέργεια και Ζωή για όλους», Παρέμβαση, Συνέδριο ΤΕΕ, Αθήνα, 8-10 Μαρτίου 2010.
8. «Νέο Μουσείο Ακρόπολης. Μια Κριτική Αποτίμηση», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, Αθήνα, 44/2010.
9. J. Atkins, "Il Duomo: Brunelleschi & the Dome of S. Maria del Fiore", 2008, info.aia.org/aiaarchitect/thisweek08/0905/0905p_duomo.cfm.
10. Δ. Ρηγόπουλος, «'Κουτιά' με χαρακτήρα και υπογραφή», *Η Καθημερινή*, 17-2-2008.
11. Le Corbusier, *Για Μια Αρχιτεκτονική*, εκδ. Εκκρεμές, Αθήνα 2005.

Η πόλη της κρίσης: Νέες προκλήσεις για τον αστικό σχεδιασμό στο Βερολίνο

του Άρη Καλαντίδη, πολεοδόμου και διευθύνοντα συμβούλου INPOLIS GmbH

Η κρίση στο Βερολίνο δεν είναι φαινόμενο της τελευταίας χρονιάς. Αντίθετα θα μπορούσε να πει κανείς πως από την πτώση του Τείχους το 1989 η πόλη-κράτος Βερολίνο βρίσκεται σε διαδοχικές κρίσεις – διαφορετικής έντασης βέβαια και ποιότητας. Η συνεχής συρρίκνωση του κράτους τις τελευταίες δυο δεκαετίες, αλλά και πιο συγκεκριμένα η σημερινή οικονομική κρίση βάζουν μια σειρά από νέα ερωτήματα πάνω στο τραπέζι σχετικά με τον ρόλο της δημόσιας διοίκησης στην πολεοδομία, αλλά και με την ευρύτερη δυνατότητά της να κατευθύνει την αστική ανάπτυξη. Ποιος είναι ο ρόλος διαδικασιών «εκ των άνω» και πώς συμβαδίζουν αυτές με κινήματα πολιτών; Πού σταματούν οι δυνατότητες παρέμβασης του κράτους, κυρίως όταν το κράτος έχει λιγότερα λεφτά απ’ όσα είχε στο παρελθόν; Έπειτα η πραγματικότητα των πόλεων μας έχει αλλάξει. Η εγκατάσταση μεταναστών και η συγκέντρωσή τους σε κάποιες περιοχές θέτει πειστικά ερωτη-

ματικά σε σχέση με τις διαδικασίες ένταξής τους στους μηχανισμούς αποφάσεων. Τέλος η αυξανόμενη χωροκοινωνική πόλωση, με άλλα λόγια οι συγκεντρώσεις φτωχών ή πλουσίων σε συγκεκριμένες περιοχές, που κατά κάποιους ερευνητές είναι πολύ έντονο φαινόμενο στο Βερολίνο τα τελευταία χρόνια, κάνει κάποια κομμάτια της πόλης πιο ευάλωτα στην κρίση από άλλα.

Το ρυθμιστικό σχέδιο του 1994 που βασιζόταν σε προβλέψεις για σημαντική αύξηση του πληθυσμού της πόλης, στόχευε στον περιορισμό της εξάπλωσης της πόλης και στην αποφυγή νέων προαστίων στην περιφέρεια. Με τη λογική της εξοικονόμησης φυσικών πόρων (της βιωσιμότητας) προβλεπόταν πύκνωση της πόλης στα υπάρχοντα αστικά κενά, με ταυτόχρονη βελτίωση των δημόσιων χώρων και ανακαίνιση των παλαιότερων κτηρίων. Τα τέλη της δεκαετίας του 1990 έδειξαν πως μια αύξηση του πληθυσμού τα επόμενα χρόνια είναι μάλλον απίθανη, κάτι που έφερε τις πολεοδομικές αρχές μπροστά σε ένα ασυνήθιστο πρόβλημα, την υπερπροσφορά κτηρίων τόσο για κατοικίες όσο και για γραφεία. Ίσως η περίπτωση του πρώην αεροδρομίου Tempelhof εικονογραφεί με τον καλύτερο τρόπο αυτό το ζήτημα. Με την κατασκευή ενός νέου διεθνούς αεροδρομίου στο γειτονικό κράτος του Βραδενβούργου έκλεισε την Άνοιξη του 2008 το παλιό κεντρικό αεροδρόμιο απελευθερώνοντας μια έκταση περίπου 3860 στρεμμάτων κι ένα διατηρητέο κτήριο σχεδόν 300.000 τ.μ. Το δίλημμα είναι σχετικά απλό: με ποιο τρόπο να αναπτύξει (και βασικά να χρηματοδοτήσει) η πόλη σε περίοδο διεθνούς κρίσης μια έκταση την οποία στην πραγματικότητα δε χρειάζεται; Περίπου το 1/3 του Βερολίνου είναι πράσινο ενώ η προσφορά για γραφεία και οι κατοικίες είναι ήδη μεγαλύτερη από τη ζήτηση. Μπορεί συμβολικά η μελλοντική χρήση του πρώην αεροδρομίου να είναι σημαντική, αλλά για προφανείς λόγους δεν υπάρχει καμιά πίεση για την «αξιοποίησή» του. Αυτό δίνει σημαντική πίστωση χρόνου και μια σχετική πολυτέλεια στις αποφάσεις. Η σημερινή απόφαση προβλέπει να παραμείνει κενή η έκταση στο μεγαλύτερο μέρος της, χωρίς καμιά άμεση παρέμβαση, και να επιτραπεί περιορισμένη κατασκευή, κυρίως κατοικιών, στις παρυφές της. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχε όμως είχε η διαδικασία λήψης αποφάσεων, που λειτούργησε συνδυάζοντας διεπιστημονικές επιτροπές εμπειρογνομόνων, εργαστήρια πολεοδομικού σχεδιασμού αλλά και διαβούλευση (και μέσα από το διαδίκτυο) με το ευρύτερο κοινό. Μεταλλαγές στην αντίληψη για την πόλη από τη μία και τα

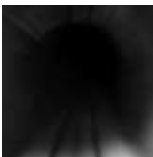
σελ. 35 μέση: Αεροφωτογραφία ανοικτής εκδήλωσης που έγινε στο τότε Διεθνές Αεροδρόμιο Tempelhof το 1984
σελ. 35 κάτω: Το κέντρικο κτήριο του πρώην αεροδρομίου Tempelhof

κάτω: Κοινωνική κατοικία στη συνοικία Kreuzberg

περιορισμένα οικονομικά του κράτους από την άλλη, επέφεραν σημαντικές μεταβολές και στην κλίμακα των παρεμβάσεων. Αυτές δεν αφορούν πλέον την πόλη στο σύνολό της, αλλά πολύ περισσότερο επικεντρώνονται στους τόπους της καθημερινότητας, στις γειτονίες. Πίσω από αυτήν την τάση βρίσκεται ένα εθνικό πρόγραμμα δράσης σε λειτουργία από το 1999, γνωστό ως *κοινωνική πόλη*, μια μετεξέλιξη των παλιών προγραμμάτων ανάπτυξης. Αν και υπεύθυνος του προγράμματος παραμένει το Υπουργείο Αστικής Ανάπτυξης, οι παρεμβάσεις αφορούν κυρίως την κοινωνική και λιγότερο την υλικοτεχνική διάσταση του χώρου. Η πόλη δηλαδή γίνεται κατανοητή και σε πολιτικό επίπεδο μέσα από την καθημερινότητα των κατοίκων της. Το πιο διαδεδομένο εργαλείο για την υλοποίηση του προγράμματος είναι η λεγόμενη *διαχείριση γειτονιάς*, όπου ένα εξωτερικό γραφείο αναλαμβάνει την εφαρμογή του προγράμματος στο τοπικό επίπεδο. Παράλληλα με τον διαχειριστή υπάρχει η *επιτροπή γειτονιάς*, ένα εκλεγμένο σώμα από κατοίκους – όχι απαραίτητα με Γερμανική υπηκοότητα – που διαχειρίζεται και τους πόρους από το λεγόμενο *ταμείο γειτονιάς*. Με αυτόν τον τρόπο το πρόγραμμα δίνει πολιτικά δικαιώματα στους νέους κατοίκους της πόλης, τους μετανάστες, στη μικρότερη πολεοδομική μονάδα, τη γειτονιά, και ταυτόχρονα ενσωματώνει της πρωτοβουλίες των κατοίκων. Για να μην υπάρξει παρεξή-

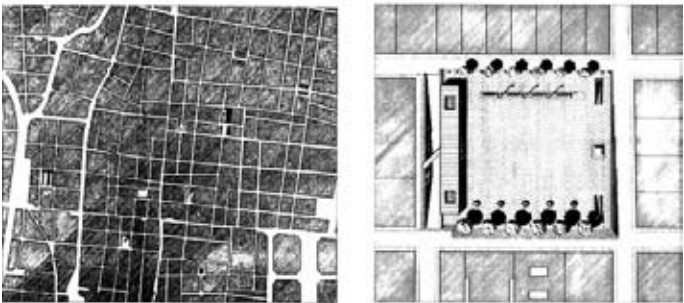
γηση: οι τοπικές παρεμβάσεις μπορεί κάλλιστα να αφορούν ζητήματα υποδομών ή του δημόσιου χώρου, δηλαδή αμιγώς πολεοδομικά με τη στενή έννοια.

Είναι βέβαιο πως ο αστικός σχεδιασμός δεν περιορίζεται μόνον στα παραπάνω ζητήματα όπως και πως πολλές ερωτήσεις παραμένουν αναπάντητες: Πώς είναι δυνατόν να διευθετηθούν π.χ. σε επίπεδο γειτονιάς προβλήματα πολύ ευρύτερων κοινωνικών ανακατατάξεων όπως είναι η φτώχεια κι η ανεργία; Ήδη ανακοίνωσε η γερμανική κυβέρνηση πως με αιτία (ή πρόφαση) την κρίση θα περιορίσει τα έξοδα για τα κοινωνικά προγράμματα. Τι σημαίνει αυτό για το πρόγραμμα *κοινωνική πόλη* είναι αρκετά προφανές. Όμως η στροφή από τη μεγαλομανία της δεκαετίας του 1990 στις πρακτικές της καθημερινότητας, καθώς και η πιο διαφοροποιημένη ένταξη συμμετοχικών διαδικασιών στον αστικό σχεδιασμό, αποτελούν κέρδος που θα επιζήσει και αυτήν την κρίση.

Ο μετασχηματισμός της Βαρκελώνης σε μια καπιταλιστική πόλη

του **Νεκτάριου Κεφαλογιάννη**, αρχιτέκτονα

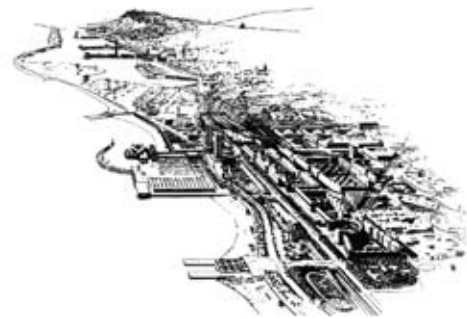
Η Βαρκελώνη έχει διανύσει μια μεγάλη πορεία, από την αρχή της ισπανικής δημοκρατικής περιόδου (δηλαδή το 1975) μέχρι σήμερα, όσο αφορά τον αστικό σχεδιασμό και τα προγράμματα ανάπτυξης των επιμέρους περιοχών της. Έχουν παρουσιαστεί αναλυτικά, και στην Ελλάδα, οι διάφορες απόπειρες, άλλες περισσότερο επιτυχημένες, άλλες λιγότερο. Εκείνο που δεν έχει τονιστεί είναι η διασύνδεση αυτών των αστικών αναπλάσεων με το οικονομικό μοντέλο που τις παρήγαγε. Θεωρώ ότι έχει ιδιαίτερη σημασία ο προσδιορισμός του οικονομικού μοντέλου (δηλαδή του τρόπου προέλευσης της χρηματοδότησης) που προωθεί και εφαρμόζει τον εκάστοτε αστικό σχεδιασμό, για την καλύτερη κατανόηση των παραμέτρων του σχεδιασμού, του βαθμού επιτυχίας του, αλλά και των κοινωνικών συνεργιών που παράγει. Η Βαρκελώνη πέρασε από τρία οικονομικά μοντέλα χρηματοδότησης των αστικών επεμβάσεων ή αναπλάσεών της. Από την κατ' εξοχήν δημόσια χρηματοδότηση για αστικές αναπλάσεις στα τέλη της δεκαετίας του '70 και κυρίως στις αρχές του '80, οδηγηθήκαμε στη μεικτή χρηματοδότηση από τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα, στα

τέλη της δεκαετίας του '80 και στις αρχές του '90 (για τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων '92) και τελικά στη χρηματοδότηση ουσιαστικά κυρίως από ιδιωτικά κεφάλαια, μετά το 2000, σε αστικούς πειραματισμούς τύπου «Forum 2004». Η μετατόπιση της χρηματοδότησης από τον δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα, έχει σαφείς επιδράσεις στον τρόπο σχεδιασμού, ιδιαίτερα των δημόσιων ανοικτών χώρων, που δίνουν και τον χαρακτήρα μιας πόλης. Η 40χρονη δικτατορική περίοδο του Franco είχε αφήσει τη Βαρκελώνη σε εξαιρετικά δυσμενή θέση, μια και ανήκε στην πλευρά των ηττημένων ρεπουμπλικάνων. Η πόλη, με συνεχείς άναρχες επεκτάσεις, βρισκόταν σε διαρκή υποβάθμιση. Η μετάβαση στη δημοκρατική περίοδο οδήγησε σε ένα πρόγραμμα αστικών επεμβάσεων στον ιστό της πόλης, κάτω από την καθοδήγηση μιας emblematicής αρχιτεκτονικής προσωπικότητας, του Oriol Bohigas (που υποστήριζε ότι η πόλη πρέπει να σχεδιάζεται όπως και η αρχιτεκτονική, δίνοντας έμφαση σε μια αρχιτεκτονική προσέγγιση του αστικού σχεδιασμού), υπό την επίδραση ενός θεωρητικού του σχήματος, της «μετάστασης». Κατά το οποίο, ο δήμος οφείλει να επεμβαίνει σημειακά, επανασχεδιάζοντας και αναβαθμίζοντας δημόσιους χώρους της πόλης (κυρίως πλατείες), εκτιμώντας ότι το αστικό περιβάλλον θα ανταποκριθεί σε αυτή την ποιοτική αναβάθμιση, βελτιώνοντας το ίδιο τον εαυτό του. Έτσι, τη δεκαετία του '80 παρουσιάστηκαν μια σειρά από αναπλάσεις μικρών πλατειών ενταγμένες στον αστικό ιστό, με καθαρά δημόσια χρηματοδότηση από τον δήμο της Βαρκελώνης, δείχνοντας τα πρώτα δείγματα ποιοτικού αστικού σχεδιασμού, που αργότερα θα γίνουν γνωστά ως το μοντέλο αστικού σχεδιασμού της Βαρκελώνης. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 είχε ήδη διατυπωθεί το αίτημα η Βαρκελώνη ως πόλη να αποκτήσει περισσότερο πρωταγωνιστικό ρόλο, κάνοντας πιο αισθητή την παρουσία της στη διεθνή σκηνή. Μη ούσα πρωτεύουσα ενός κράτους, τα περιθώρια ήταν περιορισμένα. Δεν άργησε όμως να βρεθεί η αφορμή: οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες έγιναν, ήδη από την περίοδο διεκδίκησής τους, ένα όχημα με διπλό στόχο: α) αφορμή για αστική αναβάθμιση ζωικών περιοχών της πόλης, β) μέσο για την προβολή της πόλης στον κόσμο. Σε ένα τόσο δαπανηρό εγχείρημα, η πεπερασμένη δημόσια χρηματοδότηση (δήμου, τοπικής κυβέρνησης και ισπανικού κράτους) δεν μπορούσε να ανταποκριθεί. Προκρίθηκε ένα μεικτό μοντέλο, δημόσιας και ιδιωτικής χρηματοδότησης, στο οποίο το δημόσιο ρύθμιζε τις νομικές προϋποθέσεις, τις χρήσεις του εδάφους και την παραχώρησή του σε ένα

πάνω και μέση: Plaza del Sol, Gracia. 1982-1985.
Αρχιτέκτονες: Jaume Bach Nunez, Gabriel Mora Gramunt

πάνω αριστερά και δεξιά: Villa Olímpica. 1985-1992. Γενικό Σχέδιο από τους Oriol Bohigas, Josep Mantorell, David Mackey, Albert Puigdomenech. Τα επιμέρους κτήρια σχεδιάζονται από διακεκριμένους καταλανούς αρχιτέκτονες

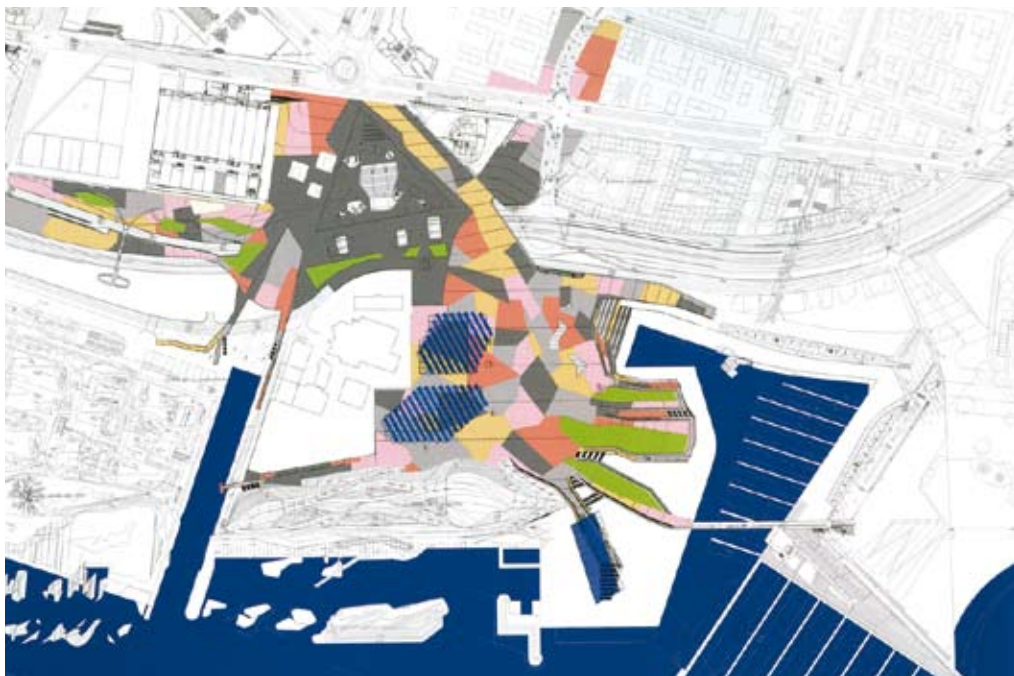
πάνω: Σχέδιο που παρουσιάζει τα ψηλά κτήρια της Βαρκελώνης

δίπλα κάτω και κάτω δεξιά: Forum 2004. 1999-2004. Αρχικό σχέδιο από την Barcelona Regional, με τα επιμέρους κτήρια ή περιοχές να σχεδιάζονται μετά από διαγωνισμό

βαθμό στη χρηματοδότηση. Αυτό οδήγησε σε μια αμερικανικού τύπου ανάπτυξη της περιοχής, εντελώς ξένη προς τον χαρακτήρα της πόλης, με έντονη παρουσία των πολύ ψηλών κτηρίων, μεγάλη κλίμακα (πολύ πιο μεγάλη από αυτή που είχε συνθίσει η Βαρκελώνη στις προαναφερθείσες δύο περιόδους) και σε ένα αστικό σχεδιασμό του δημόσιου χώρου λιγότερο συνεκτικό, ασυνεχές και χωρίς χαρακτήρα. Ήταν ένα εγχείρημα που δέχθηκε έντονη κριτική, όχι μόνο από τους αρχιτέκτονες και τους λοιπούς επιστήμονες του χώρου, αλλά και από ένα μεγάλο μέρος των πολιτών της Βαρκελώνης. Η ανάπτυξη της περιοχής του Forum δεν ήταν η μόνη με αυτά τα χαρακτηριστικά, κυρίως όσο αφορά τον μηχανισμό χρηματοδότησης πίσω από αυτήν και, κατά συνέπεια, τα συμφέροντα που εξυπηρετούσε. Οι επεμβάσεις στο 22@ του Poblenou, ο επανασχεδιασμός της Plaza Europa, ακόμα και επεμβάσεις στο κέντρο της πόλης, όπως στη Raval ή στο επονομαζόμενο «El Forat de la Vergonya»,

ανήκουν στην ίδια κατηγορία. Στην αδυναμία δηλαδή του δημόσιου τομέα να διατηρήσει ένα καθοδηγητικό ρόλο στον σχεδιασμό της πόλης και να διασφαλίσει ένα ποιοτικό δημόσιο χώρο με συνεκτικό χαρακτήρα. Ένα ισχυρό ηγετικό ρόλο που θα εκμεταλλευτεί τα απαραίτητα ιδιωτικά κεφάλαια, προς όφελος ευρύτερων επιδιώξεων, όπως έκανε επιτυχημένα στη δεύτερη περίοδο. Ενός ρόλου κατεξοχήν πολιτικού που να μπορεί να εμπνεύσει και να κινητοποιήσει. Με την αισιοδοξία του εφευρέτη, χωρίς το άγχος εκείνου που αντιγράφει, με μικρές παραλλαγές, λύσεις που δόθηκαν αλλού, για διαφορετικού είδους προβλήματα. Με την αυτοπεποίθηση, τέλος, εκείνου που αυτοπροσδιορίζεται, χωρίς να κατακερματίζει την ενέργεια και την προσωπικότητά του σε άσκοπες ετεροκαθορισμένες στρατηγικές.

Οι απόψεις των συναδέλφων για την κρίση

Κρίση και Ιδεολογία

Αγγελής Γιώργος, αρχιτέκτων

Τελευταία, καθώς η κρίση διευρύνεται δοκιμάζοντας με ένταση όλες τις πτυχές της ζωής, αναμοχλεύει και τα αρχιτεκτονικά πράγματα του τόπου. Έτσι, παρατηρείται αλλαγή κατεύθυνσης του ιδεολογικού και νοηματικού άξονα πάνω στον οποίο αναπτύσσεται ο σχολιασμός και η παραγωγή της σύγχρονης αρχιτεκτονικής. Ο κυρίαρχος λόγος, που χθες ευαγγελιζόταν την ψηφιακή τεχνολογία, τη φαντασμαγορία, το lifestyle, σήμερα μας καλεί να ξαναδούμε τον άνθρωπο και τις ανάγκες του, να επιστρέψουμε στις πάγιες αρχιτεκτονικές αξίες, στην υλικότητα, στον τόπο, στο έδαφος, σε μία λιτότητα υπεράνω στυλ, ώστε η σύγχρονη αρχιτεκτονική να αρθρώσει μία απάντηση στην κρίση.

Πάντοτε υπήρχαν θεωρήσεις της αρχιτεκτονικής που εστίαζαν στην ανθρώπινη ανάγκη, στην κοινωνική και ηθική διάστασή της, στο «κοινό και το κύριο»· αλλά δεν βρίσκονταν στο προσκήνιο. Τώρα, αυτές οι θέσεις εκφράζονται από τους χθεσινούς κήρυκες του εκσυγχρονισμού. Άραγε πρόκειται για γνήσια και ουσιάδη αλλαγή πορείας στην αρχιτεκτονική σκέψη και δράση, που προτείνει το κοινωνικό και ηθικό νόημα του σχεδιασμού ως δόκιμη, μακρόπνοη και κυρίως συνεπή στάση απέναντι στα σύγχρονα σοβαρά προβλήματα; Ή πρόκειται για μία ευκαιριακή αλλαγή ενδύματος, οπορτουνιστική αλλαγή φράσεων, όπου στη θέση των προηγούμενων ανέμελων «πρωτοποριακών» κενολογιών προβάλουν ανώδυνες ηθικολογίες;

Θεωρώ, ότι οικονομία και λιτότητα –φορείς του ηθικού και κοινωνικού περιεχομένου της αρχιτεκτονικής– δεν επιβάλλονται έξωθεν, δεν είναι στοιχεία της επικαιρότητας που επηρεάζουν ή όχι τον σχεδιασμό κατά τις προτιμήσεις ή τους υπολογισμούς του μελετητή. Απεναντίας, είναι εγκατεστημένα στον μεθοδολογικό και ιδεολογικό πυρήνα του σχεδιασμού, στην αφετηρία του. Αλλιώς, οικονομία και λιτότητα χάνουν το νόημά τους· εκπίπτουν σε ηθικολογίες που μάλιστα αποσιωπώντας τη βία που εκλύεται από την επέαση της κρίσης (βιοπορισμός, ανεργία, μετανάστευση νέων, όξυνση κοινωνικών αντιθέσεων στην πόλη, περιβαλλοντική υποβάθμιση, οικονομικές πιέσεις σε ύπαιθρο και ελεύθερους αστικούς χώρους, βλ. Ελληνικό) αμβλύνουν τις αιχμές, αισθητικοποιούν, εξευγενίζουν την κρίση (gentrification). Εντέλει, μεταστρέφουν την αρχιτεκτονική από επιστήμη και τέχνη του ανθρώπου σε «φιλανθρωπική δραστηριότητα».

Εκτιμώ ότι η αναγκαία ανασύνταξη σκέψης και δράσης προκειμένου η αρχιτεκτονική να τοποθετηθεί βάσιμα και με διάρκεια απέναντι στα σημερινά φαινόμενα, διέρχεται αναπόδραστα μέσα από τον απολογισμό της προηγούμενης περιόδου. Ο απολογισμός, δεν συνιστά οπισθοδρόμηση –όπως πολλοί διατείνονται– ούτε ποινή για όσα έφταιξαν. Είναι η απαραίτητη ιστορική, κοινωνικοοικονομική, αισθητική, κατασκευαστική, λειτουργική ανάλυση του προβλήματος. Ενώ όμως αυτή η διαδικασία χρειάζεται χρόνο, οι απαιτήσεις των καιρών προβάλλουν επιτακτικές: το αίτημα της υιοθέτησης μιας στάσης παραμένει ανοικτό. Ίσως ως προς αυτήν την άμεση ανταπόκριση στο παρόν, αποβούν κρίσιμες νέες, ανεξάρτητες πρωτοβουλίες και συλλογικότητες μεταξύ αρχιτεκτόνων και μη, δίκτυα ανθρώπων στον κοινωνικό και εργασιακό χώρο, που γεννά και ενδυναμώνει η κρίση καθεαυτή. Κάποια χαρακτηριστικά σημάδια της παρουσίας τους (παρεμβάσεις στην πόλη, ανεξάρτητες εκδόσεις, αυτοδιαχειριζόμενοι χώροι κ.α.) εμφανίζονται ήδη.

Τέρμα πια στις αυταπάτες...

Αυγερινού Αφροδίτη, αρχιτέκτων, μέλος της αντιπροσωπείας του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ.

Το επάγγελμα «αρχιτέκτων» είναι νομοθετικά ρυθμιζόμενο και όχι κλειστό.

Η απελευθέρωση σχετικά με την «αδειοδότηση», έχει ξεκινήσει ήδη από το 1989 (οδηγία 89/48/ΕΟΚ) και ολοκληρώθηκε το 2005, με την οδηγία 2005/36/ΕΕ και το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων.

Πρακτικά, ήδη σήμερα, ακόμα και ένας απόφοιτος 4ετούς σχολής αλλοδαπής, μπορεί να έρθει και να ασκήσει κανονικά το επάγγελμα στην Ελλάδα, εφόσον αναγνωρίζεται ως αρχιτέκτονας στη χώρα του.

Το καθεστώς των κατώτατων αμοιβών στα ιδιωτικά έργα, αν και τυπικά υφίσταται ακόμη, στην πράξη έχει υπονομευθεί. Η μονοπώληση του κλάδου επιταχύνεται –ειδικά στην κατασκευή– (βλέπε νομοθεσία για τα δημόσια έργα, τρόπος ανάθεσης μελετών, ΣΔΙΤ, συμβάσεις παραχώρησης κλπ.). Η παραπέρα απελευθέρωση είναι βέβαιο ότι θα χειροτερεύσει ακόμα περισσότερο την κατάσταση, τόσο για τους εργαζόμενους (μισθωτούς, αυταπασχολούμενους, μικρούς επαγγελματίες) του κλάδου, όσο και τα λαϊκά στρώματα γενικότερα. Και υπάρχει «μπόλικη» πείρα.

Οι πολύπλευρες παρεμβάσεις που αναμένονται, από πλευράς άρχουσας τάξης, κυβέρνησης, ΕΕ και ΔΝΤ στοχεύουν στην επιτάχυνση συνολικά της διαδικασίας μονοπώλησης του κλάδου και στον πλήρη έλεγχο του από τους μονοπωλιακούς ομίλους.

Παρεμβάσεις όπως, τα νομοσχέδια για τις αναθέσεις έργων και μελετών Δημοσίου, τα σχέδια για το ΜΗΚΙΕ και την πιστοποίηση όλων των τεχνικών επαγγελμάτων που προωθεί το ΤΕΕ, αλλά και την επίθεση της Επιτροπής Ανταγωνισμού στο καθεστώς των ελάχιστων αμοιβών, η οποία αξιοποίησε με τον καλύτερο τρόπο τη λαθροχειρία του «συστήματος αμοιβών. που εφαρμόζει η ηγεσία του ΤΕΕ.

Είναι ουτοπία να πιστεύει κανείς ότι τα ερείπια του προστατευτισμού που έχουν απομείνει (τάξεις πτυχιών, ελάχιστες αμοιβές κ.λπ.), μπορούν να ανακόψουν τη δράση των νόμων της καπιταλιστικής οικονομίας. Η ύπαρξή τους, όλα τα προηγούμενα χρόνια, δεν μπόρεσε να αναχαιτίσει την εδραίωση της θέσης των μονοπωλίων.

Σήμερα, σε εποχή κρίσης, που η πίεση των μονοπωλίων για ταχύτερο και πληρέστερο έλεγχο της οικονομίας αυξάνει κατακόρυφα, είναι δυο φορές ουτοπικό να ελπίζει κανείς ότι μέσα στο γενικό πλαίσιο της απελευθέρωσης, μπορούν να λειτουργήσουν, μακροπρόθεσμα, «ασπίδες» και «ασφαλιστικές δικλίδες» για την προστασία αυτοαπασχολούμενων και μικρών επαγγελματιών.

Η διέξοδος βρίσκεται:

- στη σύνδεση του αγώνα για αποτροπή της παραπέρα απελευθέρωσης, με την πάλη για συνολική ανατροπή της πολιτικής του ευρωμονόδρομου. Αυτή οδήγησε στη σημερινή κατάσταση
- τη διεκδίκηση ενός άλλου δρόμου ανάπτυξης, σε ρήξη με την εξουσία και την κυριαρχία των μονοπωλίων,
- κατοχύρωση της κοινωνικής ιδιοκτησίας στα συγκεντρωμένα μέσα παραγωγής, μέσω κρατικών φορέων (π.χ. στις κατασκευές, ενέργεια, μεταφορές, τηλεπικοινωνίες κ.λπ.) που θα λειτουργούν με κεντρικό σχεδιασμό και εργατικό έλεγχο για την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών, κατοχυρώνοντας πλήρως τα εργασιακά, κοινωνικά, μορφωτικά κλπ. δικαιώματα των εργαζομένων σε αυτούς και βέβαιο με την αποδέσμευση της χώρας από τις δεσμεύσεις ΕΕ, ΔΝΤ και λοιπών ιμπεριαλιστικών οργανισμών (ΝΑΤΟ κλπ.).

42° 19′ 59.88″ N 71° 0′ 0″ W

Βλασόπουλος Μιχαήλ,, αρχιτέκτων

Όταν βλέπεις να έρχεται κάποιος προς το μέρος σου επί αμερικανικού πεζοδρομίου, οφείλεις να αποφασίσεις την κατεύθυνσή σου (αριστερά ή δεξιά του πεζοδρομίου) αρκετά νωρίς, στα 10 μέτρα περίπου. Οποιαδήποτε άλλη πρακτική μπορεί να οδηγήσει σε σύγχυση. Πρόκειται για έναν προσχεδιασμό της μελλοντικής σου θέσης, που μέχρι στιγμής απουσίαζε από τις πρακτικές μου στην Αθήνα, λύνοντας το πρόβλημα με μια επί τόπου στιγμήα απόφαση (<1μ.), που αν γινόταν ταυτόχρονα από το πρόσωπο απέναντί μου, θα «κλειδώναμε» σε μια συνεχόμενη κωμική διόρθωση δια της πλαγίας μετατόπισης. Πρόκειται για δύο διαφορετικές τεχνικές: ή προσχεδιάζεις το μέλλον, ή αυτοδιορθώνεσαι επί τόπου με μικρές αμφιταλαντεύσεις.

Δεν είναι μόνο η αστική υποδομή που σχεδιάζεται εδώ με θεσμικές εργονομικές προδιαγραφές –από το χερούλι της πόρτας μέχρι την άτρακτο του αεροπλάνου– αλλά με την ίδια manía σχεδιάζεται η αυτοβιογραφία, η καριέρα και η σωματική υγεία. Στο δικό μου μυαλό, μια καρέκλα, το καθημερινό τρέξιμο του αμερικάνου, η πρόβλεψη της θέσης του στο πεζοδρόμιο, ένα μέτρο αντιμετώπισης της κρίσης ή μια πολεμική τακτική είναι όλα εκφράσεις του ίδιου δυτικού νου και της εμμονής του για μια *βέλτιστη μορφή*. Το παρόν εδώ, και πολύ πιθανόν ολόκληρες οι ατομικές ζωές είναι απλά αφορμές αυτής της μελλοντικής μορφής. Εδώ, ο κοινωνικο-οικονομικός ανταγωνισμός είναι ένας μηχανισμός εύρεσης της πολυπόθητης βέλτιστης μορφής.

Εδώ όμως πρέπει να πάρουμε μια θέση: Η αρχιτεκτονική μπορεί να εισάγει έναν θεσμικό επανασχεδιασμό του κόσμου ή πρέπει μια και καλή να αποσυρθεί σε έναν *επαναστατικό μικροαστισμό*. Εκεί, ο σχεδιασμός του χώρου που εγγράφεται στους τέσσερις τοίχους και διαρκεί τον χρόνο της ατομικής βιολογικής ζωής δεν αναφέρεται στο *μελλοντικό βέλτιστο*. Οποιαδήποτε μετριοπάθεια μας σε αυτό το σημείο στερεί από το συμβάν της οικονομικής κρίσης τις δυνατότητες πραγματικής έκφρασής του στον χώρο. Σε καιρούς σαν και αυτούς, η αρχιτεκτονική μπορεί να αποσπαστεί ως μια αυτόνομη, πραγματικά θετική επιστήμη ή να αφομοιωθεί σε επιμέρους καθημερινές τεχνικές, ώστε να αποσυντεθεί πλήρως ως επάγγελμα. Το μόνο σίγουρο είναι πως στο τέλος η κρίση θα διαμορφώσει το επάγγελμα: ή θα το απαξιώσει εντελώς ή θα το θεματοποιήσει.

Μία «αρχιτεκτονική που σώζει ζωές» όμως δεν συμβαδίζει με την απαισιοδοξία και τον κυνισμό μου. Αυτά είναι εγγενή και αναπόσπαστα στοιχεία της ελληνικής ταυτότητάς μου. Το πιο αρχιτεκτονικό στοιχείο που βρίσκω στους χώρους που

κατοικώ είναι τα λάθη τους, και ο ρόλος μου ως αρχιτέκτονας του εαυτού μου είναι να μάθω απλά να ζω μαζί τους. Αυτή η απόσυρση είναι τελικά το έργο ζωής μου. Πιστέψτε με, ο *απο-σχεδιασμός του κόσμου* θα γίνει το νέο avant-garde.

Η συνεργασία το αντίδοτο στην κρίση

Γερούσης Αλέξανδρος, αρχιτέκτων

Η κρίση έχει πολλά πρόσωπα. Αλλιώς τη βιώνουν αρχιτέκτονες καθιερωμένοι που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο χρεωκοπίας και αλλιώς οι νέοι επαγγελματίες. Αποφοιτώντας το 2006 και ύστερα από ένα διάστημα εργασίας σε μεγάλο αρχιτεκτονικό γραφείο στη Δανία, εργάζομαι στην Αθήνα τον τελευταίο χρόνο. Στους κύκλους των νέων αρχιτεκτόνων είναι πλέον σύνηθες το φαινόμενο να υφίστανται σταδιακή μείωση αποδοχών και απόλυση. Δεν ξέρω όμως πόσοι από τους νέους αρχιτέκτονες ήταν πράγματι ευχαριστημένοι με την εργασία τους. Οι περισσότεροι ήταν ήδη απογοητευμένοι από την ποιότητα και το είδος της δουλειάς που αναλάμβαναν στα γραφεία στα οποία εργάζονταν πριν έρθει η κρίση. Τις περισσότερες φορές ο ρόλος τους ήταν απλά διεκπαιρωτικός και όχι δημιουργικός. Η μετάβαση από τις σπουδές και αργότερα στο ελληνικό αρχιτεκτονικό γραφείο είναι μια διαδρομή συχνά απογοητευτική. Μήπως είναι λοιπόν η κρίση μια ευκαιρία για αλλαγές; Δεν συμμερίζομαι απόψεις καταστροφολογικές και απόλυτες, πολύ απλά διότι τα πράγματα στην Ελλάδα ποτέ δεν ήταν ρόδινα για τους αρχιτέκτονες που εισέρχονταν στον επαγγελματικό χώρο.

Τώρα πιο πολύ από ποτέ χρειάζεται ανανέωση στη μέθοδο και τον τρόπο εργασίας. Όπως αναγκαστικά αλλάζουν τα πράγματα στην κοινωνία και εμείς πρέπει να επικειρήσουμε πιο δημιουργικά, συλλογικά μοντέλα αρχιτεκτονικής παραγωγής, με συνεργασίες, με συλλογικές συμμετοχές σε διαγωνισμούς, συστεγάζεις σε γραφεία, οργανώσεις αρχιτεκτονικού χαρακτήρα. Με τον τρόπο αυτό θα δημιουργηθούν διέξοδοι εκτόνωσης και αισιοδοξίας.

Πρόκληση είναι επίσης για τα αρχιτεκτονικά γραφεία να δεχτούν τους νέους με διαφορετικό σκεπτικό. Τα πιο πετυχημένα γραφεία του εξωτερικού εκμεταλλεύονται την ενέργεια των νέων, όχι μόνο για εργασίες διεκπαιρωτικού χαρακτήρα αλλά και για πιο δημιουργικούς τομείς σύνθεσης και σχεδιασμού. Προσωπικά προτιμώ την ανταμοιβή της ηθικής ικανοποίησης και ας αμείβομαι λιγότερο, από μια δουλειά ελάχιστα δημιουργική.

Όλοι οι τομείς της κοινωνίας επιδέχονται αλλαγές. Η επανεκκίνηση πρέπει να βρει την αρχιτεκτονική σε καλύτερη θέση από πριν. Δεν θεωρώ ότι η κατάσταση είναι εύκολα αναστρέψιμη, αλλά τότε πραγματικά ήταν εύκολη στην Ελλάδα;

Ο αρχιτέκτονας Νίκος Αλβανιδής, στο γραφείο του στην Αθήνα

Οικονομική κρίση: πρόβλημα ή εξίλεωση;

Γράψας Κωνσταντίνος, MPhil αρχιτέκτων Cambridge

Η τελευταία δεκαετία χαρακτηρίστηκε ως περίοδος ανάπτυξης και ευμάρειας για την Ελλάδα και τους πολίτες της, συμπεριλαμβανόμενων και των αρχιτεκτόνων.

Εμείς οι αρχιτέκτονες, εργαστήκαμε στην αγορά, δρώντας παράλληλα εντός ενός σωρού μη-αρχιτεκτόνων μηχανικών και μη, οι οποίοι όντας αριθμητικά περισσότεροι και καθώς η αρχιτεκτονική δεν αποτελεί μέρος της ατζέντας τους, καθόρισαν τις προϋποθέσεις και το βηματισμό της αγοράς, τις εντολές δηλαδή του πελάτη-εργοδότη.

Υπήρξαμε ενεργοί σε μια έντονη καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος και τοπίου μας. Μια καταστροφή που αρκετές φορές συγκέεται σκόπιμα με τον όρο «ανάπτυξη». Ανάπτυξη για ποιον;

Καταστρέψαμε οτιδήποτε δεν μπορούσε να αμυνθεί. Τη φύση αλλά και το κύρος της Τέχνης και Επιστήμης μας. Χαθήκαμε ως επαγγελματίες εντός του σωρού των «μηχανικών». Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, τα πάντα κτίστηκαν με κακόγουστες κατασκευές τύπου fast food και χωρίς να ακολουθούν τις θεμελιώδεις αρχιτεκτονικές αξίες της τάξης, του μέτρου και της αρμονίας. Και πάνω από όλα τις αξίες της σεμνότητας και του σεβασμού στο περιβάλλον, το παρελθόν και το μέλλον μας.

Τα δάση αποψιλώθηκαν, οι κορυφές αλλοιώθηκαν καθώς μεγαλοσχήμονες κατασκευές Ευρωπαίων –ως επί το πλείστον– αγοραστών ελληνικής γης κτίστηκαν στα ψηλότερα σημεία τους, αρχέγονη σημειολογία εξουσίας επί των κατακτημένων κοινωνιών.

Η χώρα γέμισε με «ιδιόκτητα» οικόπεδα προς πώληση, έκτασης τεσσάρων (4) στρεμμάτων (που βρέθηκε αλήθεια τόση γη και με ποια σύμπτωση οι παππούδες μας μοίρασαν κληρονομίες σε 4.000 τ.μ., χωρίς να γνωρίζουν τα μελλοντικά όρια κατάτμησης;).

Εντός αυτού του κλίματος «ανάπτυξης» οι αρχιτέκτονες προσπαθήσαμε να επιβιώσουμε αναγκασμένοι να παίξουμε με τους όρους του παιχνιδιού.

Η «πρόδοος» επέβαλε ο σχεδιασμός των έργων μας(;) να γίνεται με ασύλληπτη ταχύτητα. Οι πελάτες μας απαιτούσαν να σχεδιάσουμε βάσει των οδηγιών τους, με χρήματα τραπεζών και παντελή άγνοια του τρόπου επαγγελματικής συνεργασίας (client management). Μοναδικός σκοπός, να πάρουμε την επιδότηση για «επιπλωμένες τουριστικές κατοικίες».

Την επιδότηση που οδήγησε τους αγρότες στην εγκατάλειψη της εργασίας τους και στο όνειρο του εύκολου εισοδήματος, Ε25000/έτος/βίλα ήταν η ταρίφα ενοικίασης της βίλας την οποία σχεδίασαμε, γρήγορα, αντιγράφοντας τη βίλα του γείτονα ή υπακούοντας στις απαιτήσεις του τουριστικού πράκτορα, που σήμερα λέει «οι απαιτήσεις άλλαξαν, δεν μπορώ

να νοικιάσω τη δική σου, είναι παλαιού τύπου, ρίξε την τιμή κατά 45% και κάτι θα καταφέρω».

Αυτή την ανάπτυξη ζήσαμε στον τόπο που εργάσθηκα και αυτή η ανάπτυξη σήμερα δεν υφίσταται. Τώρα έχω τον χρόνο να γράψω το σημείωμα αυτό, να αναλογιστώ, να συναντήσω τον γιο μου και να ελπίζω για το μέλλον.

Η αρχιτεκτονική του Νίκου Αλβανιδή, στο γραφείο του στην Αθήνα

Η κρίση στο μυαλό του αρχιτέκτονα

Ελευθεριάδης Χρήστος, αρχιτέκτων [μέλος του ελεύθερου εργαστηρίου για την κοινωνική κατοίκηση [Taller libre de habitat social] του Πανεπιστημίου του Μπουένος Άιρες]

Μια από τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, είναι η ταχεία αναδιανομή πλούτου εις βάρος των ασθενέστερων κοινωνικών τάξεων. Θα ήταν ενδιαφέρον να εξετάσουμε υπό αυτήν την οπτική γωνία τον αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης στην αρχιτεκτονική, τους αρχιτέκτονες και στη ζωή των κατοίκων της χώρας.

Κατ' αρχήν πρέπει να ορίσουμε υπό ποία έννοια αναφερόμαστε στον όρο αρχιτεκτονική. Ως αρχιτεκτονική θα θεωρηθεί όχι μόνο η διαδικασία σχεδιασμού, αλλά η επέμβαση του ανθρώπου στο κτισμένο και άκτιστο περιβάλλον. Από το σύνολο των αρχιτεκτονικών πράξεων, μόνο ένα τμήμα καταγράφεται και ένα πολύ μικρότερο είναι προϊόν του λεγόμενου αρχιτεκτονικού σχεδιασμού όπως εννοείται ακαδημαϊκά.

Η αρχιτεκτονική λοιπόν περιλαμβάνει σειρά επεμβάσεων που συντελούνται απουσία αρχιτεκτόνων, σε ένα χώρο όπου οι αρχιτέκτονες αισθάνονται άβολα και που όταν συμμετέχουν το κάνουν συχνά με έναν αέρα απαξίωσης. Αναδιαρρυθμίσεις κατοικιών λόγω αλλαγής των ενοίκων ή σύστασης της οικογένειας, επεμβάσεις σε καταστήματα, θέατρα, σχολεία, γίνονται χωρίς να μεσολαβήσει κανένας αρχιτέκτονας. Το άθροισμα αυτών των επεμβάσεων στον χώρο, είναι κατά μία έννοια πολύ σημαντικότερο από τη λεγόμενη «επίσημη αρχιτεκτονική», μιας και καθορίζει το επίπεδο ζωής της μεγάλης πλειοψηφίας, είτε ως άμεσους χρήστες, είτε μεταβάλλοντας τη συνολική εικόνας της πόλης.

Στη συνείδηση των πολλών ο αρχιτέκτονας έχει συνδεθεί –όχι άδικα– με αναίτιες καθυστερήσεις, διόγκωση του κόστους, πολυτέλεια ή αναγκαίο κακό, όταν επιβάλλονται εκ των άνωθεν οι υπηρεσίες του, και σπανίως θεωρείται ως μέρος της λύσης του προβλήματος. Στη συνείδηση των αρχιτεκτόνων ο κόσμος πάσχει από έλλειψη γούστου, αναποφασιστικότητα και όταν έρχεται η στιγμή της πληρωμής δεν μπορεί να αξιολογήσει την ποιότητα και τον όγκο της δουλειάς γιατί δεν καταλαβαίνει από αρχιτεκτονική... Θα προτιμούσαν ενδόμυχα να πουλάνε τις υπηρεσίες τους σε άλλους αρχιτέκτονες ή τουλάχιστον να προσφέρει η δευτεροβάθμια εκπαίδευση μαθήματα αρχιτεκτονικής στο αδαές πλήθος.

Τι σχέση όμως έχει η αναδιανομή του πλούτου με την αρχιτεκτονική; Ας θυμηθούμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων ανήκει στη λεγόμενη μικροαστική τάξη, που πλήττεται από την οικονομική κρίση σε βαθμό που μεγάλα τμήματα της να περιθωριοποιούνται σταδιακά βυθιζόμενα σε χρόνια ανεργία και υποασασχόληση. Η αρχιτεκτονική εν τούτοις, δηλαδή η διαδικασία μεταβολής των χωρικών συνθηκών ζωής συνεχίζει να υλοποιείται, απλώς αυτό συμβαίνει με ολοένα και πιο στοιχειώδη μέσα, μιας και οι ανάγκες των ανθρώπων επιμένουν να υφίστανται με ή χωρίς κρίση. Το στοιχημα που θα απαντήσει λοιπόν η ίδια η ιστορία είναι – θα μετατοπίσει ο αρχιτέκτονας τον τρόπο που σκέφτεται και επιχειρεί ή θα μετατοπιστεί η πραγματικότητα ώστε να προσαρμοστεί στις ανάγκες που μπορεί να υπηρετήσει ο αρχιτέκτονας;

Η αρχιτεκτονική του Νίκου Αλβανιδή, στο γραφείο του στην Αθήνα

Σήμερα η λέξη κρίση σημαίνει και χαμένη ευκαιρία

Θανάσης Μάνης, αρχιτέκτων

Πριν δυο χρόνια, τη στιγμή που εκατοντάδες αρχιτεκτονικά γραφεία σε όλο τον κόσμο συρρικνώνονταν, οι πιο αισιόδοξοι μέσα στα αμφιθέατρα των πανεπιστημίων δήλωναν ότι αυτή η κρίση θα είναι μια μεγάλη ευκαιρία για την αρχιτεκτονική. Αν συμφωνούσαμε ότι κάτι δεν πήγε καλά τα τελευταία χρόνια, τότε αυτή είναι η κατάλληλη στιγμή για να αρχίσουμε πάλι να σκεφτόμαστε. Οι εφημερίδες δημοσιεύουν άρθρα που σχολιάζουν ειρωνικά την πρόσφατη αρχιτεκτονική παραγωγή με τίτλους όπως: «Είχε πλάκα μέχρι που τα λεφτά τελείωσαν» ενώ θεωρητικά περιοδικά εξετάζουν την ενδεχόμενη επαναφορά του κοινωνικού ρόλου της αρχιτεκτονικής. Μια ξαφνική αμηχανία οδηγεί σε βαρυσήμαντες δηλώσεις.

Η τροπή που πήρε η συζήτηση ήταν κάπως ανακουφιστική. Ακόμα και αν αδυνατούμε να διακρίνουμε το ουσιώδες από το περιττό, τουλάχιστον μπορούμε να κατανοήσουμε ότι το ουσιώδες είναι ουσιώδες και ότι το περιττό είναι περιττό. Το πρόβλημα: «τι απόχρωση του μπλε πρέπει να έχει ο ουρανός σε μια φωτορεαλιστική εικόνα;» παραμένει άλυτο. Η διαπίσωση ότι δεν έχουν όλα τα υλικά την ιδιότητα της αντανάκλασης εξακολουθεί να μας τρομάζει. Οι πνευματώδεις εκφράσεις και οι αναγραμματισμοί είναι βασικά στοιχεία του λόγου μας και προϋποθέσεις για την κατανόηση ενός αρχιτεκτονικού έργου. Μήπως όλα αυτά είναι μια μυστηριώδης ασθένεια της εποχής;

Η άποψη ότι η παρούσα κατάσταση θα μας οδηγήσει στη λύτρωση είναι αρκετά προβληματική, διότι υπάρχει ο κίνδυνος, «την επομένη της κρίσης», όταν τίποτα δεν θα έχει αλλάξει, να αρχίσουμε να μιλάμε για μια ακόμη χαμένη ευκαιρία. Είναι γεγονός ότι έχουμε να κάνουμε με δυο συγκρουόμενες απόψεις. Από τη μια πλευρά, μια κρίση, ως ιστορική τομή, μπορεί να είναι η αφορμή για το τέλος μιας μαύρης περιόδου, μιας εποχής αδράνειας. Από την άλλη, η πεποίθηση μιας γενιάς ότι ζει σε περίοδο αδράνειας και χαμένων ευκαιριών είναι μια δικαιολογία που συντηρεί την παθητικότητα. Όταν όμως αυτές οι δυο απόψεις ακούγονται ταυτόχρονα, δημιουργούν ένα απόηχο αισιοδοξίας που τόσο τη χρειαζόμαστε και μάλιστα

ιδιαίτερα στην Ελλάδα. Ας πιστέψουμε εκ των προτέρων ότι η αρχιτεκτονική θα καταφέρει να επαναπροσδιορίσει τον ρόλο της, όποιες και αν είναι οι εξελίξεις, είτε η ευκαιρία είναι χαμένη είτε όχι.

Η κρίση ως εφιαλτήριο για την αρχιτεκτονική

Η κρίση ως εφιαλτήριο για αρχιτεκτονική δημιουργία

Ουίλς Άννα, αρχιτέκτων

Η κρίση ως εφιαλτήριο για την αρχιτεκτονική

Η αρχιτεκτονική εκφράζει τις κοινωνικό-πολιτικές και οικονομικές αρχές της κοινωνίας. Κρίση στην οικονομία, στην κοινω-νία, στην πολιτική συνεπάγεται κρίση στην έμπνευση και το όραμα, τους δύο βασικούς άξονες αρχιτεκτονικής δημιουργίας. Στην Ελλάδα η διεθνής κρίση ήρθε απλώς να προστεθεί στην ενδογενή κρίση αξιών, η οποία εκφράζεται εν μέρει μέσω ενός στείρου ΓΟΚ, ώστε τελικά μαζί να οδηγήσουν την αρχιτεκτονική δημιουργία στο ναδίρ.

Στην Ελλάδα ένα μεγάλο μέρος της αρχιτεκτονικής παραγωγής αποτελείται από ιδιωτικά έργα. Κατά συνέπεια, ο μελετητής –που εργάζεται σε μια κοινωνία που δεν αναγνωρίζει την πνευματική εργασία– δημιουργεί βάσει των οικονομικών και κοινωνικών δεδομένων του ιδιοκτήτη. Προσπαθώντας να ισορροπήσει ανάμεσα στις απαιτήσεις της πολεοδομίας και του πελάτη, αναζητεί την καλύτερη αρχιτεκτονική λύση.

Σήμερα, με την τεχνολογία να μπορεί να απογειώσει τη δημιουργία, εμείς πιεζόμαστε από τον ιδιώτη να ακολουθούμε τη δική του αισθητική

Η αρχιτεκτονική παραγωγή που αφορά τον δημόσιο χώρο έχει μειωθεί στις βασικές απαιτήσεις, ώστε να εξυπηρετούνται άμεσες ανάγκες. Καινοτομίες, πειραματισμοί και μια συνολική προσπάθεια αναβάθμισης του δομημένου περιβάλλοντος δεν αποτελούν άξονες δημιουργίας.

Ο αρχιτέκτονας έχει επιλέξει συνειδητά το επάγγελμα του και αυτό προέρχεται από μία εσωτερική αναζήτηση του, η δε χαοτική κατάσταση στην αρχιτεκτονική παραγωγή απογοητεύει τον νέο αρχιτέκτονα. Ο αρχιτέκτονας δεν είναι μεσολαβη-τής νομιμοποίησης ημιυπαίθριων χώρων και όσο η κοινωνία δεν ενδιαφέρεται για την πόλη στην οποία ζει τόσο ο αρχιτέ-κτονας θα απομακρύνεται από το φοιτητικό του όνειρο.

Η κρίση μπορεί να ερμηνευτεί ως περίοδος ανωμαλίας με δυσχέρειες και κινδύνους, μπορεί όμως να αποτελέσει αφορμή για την αξιολόγηση πράξεων και καταστάσεων, ώστε να ξεφύγουμε από μία στείρα αρχιτεκτονική παραγωγή, να προχω-ρήσουμε στην πραγματική δημιουργία και να το επικοινωνήσουμε στην κοινωνία. Με τα σημερινά δεδομένα η καλή αρχι-τεκτονική θα αποτελεί εξαίρεση στον κανόνα.

Για να ανατραπεί αυτή η κατάσταση προτείνεται καταρχήν ένας ευέλικτος και περιεκτικός ΓΟΚ που να αποτελεί εφιαλτήριο αρχιτεκτονικής δημιουργίας και όχι τροχοπέδη. Δεύτερον, ο αρχιτέκτονας μηχανικός να είναι υπεύθυνος του έργου από την αρχή έως το τέλος, η μελέτη να κατατίθεται στην αρμόδια υπηρεσία ηλεκτρονικά, η οποία να διαβιβάζει τη μελέτη σε άλλους φορείς και να δίνεται άδεια έναρξης εργασιών εντός 10 ημερών. Η υπηρεσία θα μπορούσε να διενεργεί έλεγχο κατά τη διάρκεια της κατασκευής και στο τέλος ο αρχιτέκτων μηχανικός να παραδίδει τον φάκελο της κατασκευής. Αυτό συνεπάγεται ότι όλες οι μελέτες θα πρέπει να γίνονται από αρχιτέκτονες. Εάν το κράτος καταπολεμήσει τη γραφειοκρατία, εμείς οι μηχανικοί ξεκαθαρίσουμε τις αρμοδιότητες της κάθε ειδικότητας και προστατεύσουμε τη χρήση του όρου «αρχι-τέκτων» από επίδοξους σχεδιαστές, διακοσμητές κ.λπ. και το κράτος επιδοτήσει πολυδιάστατα την ανάκαμψη της οικοδο-μικής δραστηριότητας, τότε ίσως ξεπεραστεί η κρίση που βιώνεται σήμερα από τον αρχιτεκτονικό κόσμο.

Η κρίση ως εφιαλτήριο για την αρχιτεκτονική

Η κρίση ως εφιαλτήριο για την αρχιτεκτονική

Κρίση στο Παρίσι...

Παπαδοπούλου Αθηνά, αρχιτέκτων, MSc Façade Engineer

Η κρίση ως εφιαλτήριο για την αρχιτεκτονική

Εδώ και δύο σχεδόν χρόνια όλοι μιλάμε για την επονομαζόμενη «κρίση». Απόρροια οικονομικών, πολιτικών και κοινωνι-κών αστοχιών, με αίτια και συνέπειες όμως που είναι αδύνατο να μελετηθούν εκτενώς στο παρόν κείμενο. Η αρχιτεκτονική ήταν και παραμένει από τους πρώτους τομείς που επηρεάστηκαν βαθύτατα από το σύγχρονο αυτό φαινόμενο. Αρχιτέκτο-νες σε όλον τον κόσμο έχουν χάσει τη δουλειά τους, έχουν βρεθεί μπροστά σε ακυρωμένα έργα και συμβόλαια ή σε πελάτες που αδυνατούν να πληρώσουν τα χρέη τους.

Η προσωπική εμπειρία: στην ανεργία από τον Φεβρουάριο του 2009 στη Γαλλία, μετά τη συμπλήρωση δυο χρόνων εργα-σίας σε τεχνικό/μελετητικό γραφείο. Παρά τις όποιες δυσκολίες το κράτος μέσω του ταμείου ανεργίας παρέχει μηνιαίως ένα σημαντικό ποσό για επιβίωση. Τους τρεις πρώτους μήνες περίπου το 100% του καθαρού μισθού, τους επόμενους πέντε το 80% και έως σήμερα το 65%, με λήξη του επιδόματος τον Ιανουάριο του 2011, με αυστηρή βέβαια μηνιαία παρα-κολούθηση της προσπάθειας για εύρεση εργασίας. Όλες αυτές οι παραχωρήσεις μπορεί να ηχούν παράξενα για τα ελληνικά δεδομένα, αλλά στην πραγματικότητα έχουν ήδη πληρωθεί από τους ίδιους τους εργαζόμενους, αν αναλογι-στούμε ότι οι πραγματικές απολαβές στον ιδιωτικό τομέα, σε περιόδους εργασίας, φθάνουν μέχρι και 65% μονάχα του μικτού μισθού. Ένας εργαζόμενος π.χ. με 3000 ευρώ μικτό μισθό μηνιαίως (2300 ευρώ καθαρά) παίρνει, εάν αφαιρεθεί και η εφορία, μόλις 2000 ευρώ, από τα οποία χρειάζεται σχεδόν τα μισά για ενοίκιο ενός διαμερίσματος 30-50 τ.μ. στο Παρίσι. Επομένως, η αναλογία των ποσών είναι μάλλον τελικά συγκρίσιμη με την Ελλάδα.

Η εμπειρία της ανεργίας: μικτά συναισθήματα. Από τη μια η απογοήτευση της απόλυσης, η αβεβαιότητα για το μέλλον, η

αίσθηση αδικίας, τα οικονομικά αδιέξοδα, από την άλλη όμως μια γόνιμη περίοδος ενδοσκόπησης, περισυλλογής, επανα-διοργάνωσης στόχων, μελέτης, και γιατί όχι, αρχιτεκτονικής έρευνας. Γιατί άλλο ανεργία και άλλο αεργία. Και αυτό το διάστημα αναρωτιέμαι...μήπως τελικά είχαμε επιλέξει το σωστό μονοπάτι; Με μια πρώτη φευγαλέα ματιά διαπιστώνουμε: νέες ογκώδεις κατοικίες, βγαλμένες θαρρείς από rendering μιας μέρας, κατόψεις ασφυκτικές, όψεις αδούλευτες, καμιά καινοτομία κατασκευαστική, τυπικές επιβλέψεις στα εργοτάξια, αειφόρος ανάπτυξη μηδέν, δημόσια έργα μηδέν, συντή-ρηση κτηρίων υπό το μηδέν, «γρηγορόσημα» στις πολεοδομίες... και τόσα άλλα έκτροπα με λιγοστές εξαιρέσεις και αντιστάσεις στη νωχέλεια και τη διαφθορά – ευτυχώς. Ας σταθούμε λίγο σε αυτές, ας τις διογκώσουμε νοητά, ας κλεί-σουμε τα μάτια κι ας αναιρετούμε μαζί ένα μέλλον με ριζικές αλλαγές, με τη δική μας πινελιά, που μπορεί και πρέπει να διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο σε μια πιο ποιοτική αρχιτεκτονική ελληνική παραγωγή.

Η κρίση ως εφιαλτήριο για την αρχιτεκτονική

Η κρίση ως εφιαλτήριο για την αρχιτεκτονική

Το πραγματικό δίλημμα της κρίσης

Παπαϊωάννου Κέλλυ, αρχιτέκτων, διδάσκουσα 407, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Πάτρας

Η κρίση ως εφιαλτήριο για την αρχιτεκτονική

Η οικονομική κρίση, μια βαθιά γενική κρίση του καπιταλισμού, έχει μια ιδιαίτερη έκφανση στην αρχιτεκτονική ως παραγωγή υλικού χώρου, όπου εγγράφεται με πολύπλοκους μηχανισμούς η δυσκολία του κεφαλαίου να αναπαραχθεί σε διευρυμένη κλίμακα (το κύριο χαρακτηριστικό της κρίσης). Σε αυτό το σύνθετο πρόβλημα, αναδεικνύεται στις παρούσες συνθήκες εντονότερα το δίλημμα για ποιον σχεδιάζει ή μαθαίνει να σχεδιάζει ο αρχιτέκτονας, τι διδάσκει ο αρχιτέκτονας-δάσκαλος μέσα στα αμφιθέατρα. Αυτό το δίλημμα συνοδεύει σήμερα με οξύτερα χαρακτηριστικά όλη τη συζήτηση για τον κοινωνικό ρόλο του επιστήμονα αρχιτέκτονα. Για τις συνθήκες που μπορούν να εκφυλίσουν το αντικείμενο της αρχιτεκτονικής σε ένα εργαλείο αύξησης των κερδών των μεγάλων κατασκευαστικών εταιριών ή για τις προϋποθέσεις που το εξυψώνουν σε μια επιστήμη και τέχνη για τη διασφάλιση της λαϊκής ευημερίας.

Οι εξελίξεις το τελευταίο διάστημα, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και ιδιαίτερα στην Ανώτατη, είναι ενιαίες σε όλα τα επιστημονικά πεδία, και η αρχιτεκτονική μόνο ως τυπικό παράδειγμα εξετάζεται. Η τυπικότητα των εξετάσεων στο Τεχνικό Επιμελητήριο δεν αναιρούσε καθόλου το γεγονός ότι το πτυχίο, του αρχιτέκτονα εν προκειμένω, δεν ήταν αρκετό για την πρόσβαση στο επάγγελμα. Πλέον όμως δρομολογείται η «πιστοποίηση», βάσει ενός Εθνικού και Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων. Στην πράξη, με άξονα τις κατευθύνσεις που έχουν επεξεργαστεί τα επιτελεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρόνια τώρα, το πτυχίο του αρχιτέκτονα θα είναι ένα «προσόν» μεταξύ άλλων πιστοποιητικών και δεξιοτήτων, αποκτηθέντων ακόμα και με «άτυπες» μεθόδους, για να συνυπολογίζεται από τα μεγάλα γραφεία που θα προσλαμβάνουν τους μελλοντικούς αρχιτέκτονες. Στις βαθμίδες του πλαισίου προσόντων, στην ουσία αντιστοιχίζονται ακόμα και μονοετείς με πεντάχρονες σπουδές, δηλαδή υποβαθμίζεται περαιτέρω το πτυχίο. Με τα «ανοιχτά» προγράμματα σπουδών που έχει εξαγγείλει πρόσφατα το Υπουργείο Παιδείας, ο φοιτητής της αρχιτεκτονικής για παράδειγμα θα παρακολουθεί λίγα μαθήματα της Σχολής, θα πληρώνει ένα σεμιναριακό πρόγραμμα AutoCAD, θα παίρνει ένα πιστοποιητικό κατάρτισης τύπου «Do It Yourself» από κολέγιο, θα δουλεύει ανασφάλιστος σε κάποιο γραφείο για την πρακτική άσκηση και, έτσι, θα ολοκληρώνει ένα «μενού» –όπως χαρακτηριστικά είπε η Υπουργός Παιδείας– γνώσεων, χωρίς καμιά επιστημονική συγκρότηση. Αυτή είναι η πραγματικότητα των σπουδών που ετοιμάζουν, για να έχουν τον εργαζόμενο που θα δουλεύει χωρίς συλλογικές συμβάσεις και ανασφάλιστος, τον μικρό επαγγελματία που θα καταχρεώνεται στις τράπεζες και θα καταπνίγεται από τα μεγάλα αρχιτεκτονικά γραφεία.

Το δίλημμα της κρίσης είναι αν θα δεχτούμε εμείς οι μισθωτοί, συμβασιούχοι, οι μικροί επαγγελματίες να την πληρώσουμε, αν θα την αναγνωρίσουμε ως «συμμέτοχοι» ή θα παλέψουμε για έναν άλλο δρόμο ανάπτυξης που στη θέση των μονοπω-λιακών κερδών θα βάζει τις ανάγκες της λαϊκής ευημερίας.

Η κρίση ως εφιαλτήριο για την αρχιτεκτονική

Η κρίση ως εφιαλτήριο για την αρχιτεκτονική

Αρχιτέκτονες σε απόγνωση

Παπακωνσταντίνου Γιδίννης, αρχιτέκτων

Η κρίση ως εφιαλτήριο για την αρχιτεκτονική

Όλοι ξέρουμε πως η κρίση στην Αρχιτεκτονική υπάρχει πολλές δεκαετίες πριν την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, πιστεύω δε πως θα εξακολουθήσει να υπάρχει και πολύ μετά το ξεπέρασμα της τελευταίας. Εδώ και δύο γενιές ανθρώπων ξεκίνησε αργά και σταθερά η καταστροφή της οικιστικής μας κληρονομιάς, η λεηλάτηση του φυσικού μας περιβάλλοντος, η απώλεια της τέχνης του πώς κατασκευάζουμε με μέτρο και συναίσθημα. Κανένας δεν αισθάνεται πως συμμετέχει σ' εκείνο τον μαγικό εσωτερικό διάλογο με τον τόπο του.

Άραγε, η οικονομική κρίση θα μπορούσε να μας βοηθήσει να βγάλουμε, σαν λαός, συμπεράσματα για το τι περιβάλλον ζωής θέλουμε; Αμφιβάλλω. Εμάς τους επαγγελματίες, ναι, θα μπορούσε να μας παρακινήσει να σκεφτούμε ευφάνταστες λύσεις του πώς να παράγουμε φτηνότερα, εξυπνότερα και πιο προσεγυμένα στις ανάγκες των χρηστών τους προϊόντα, νιώθοντας ίσως μικρότερη την πίεση για τερατώδη κατασκευάσματα που μας απομακρύνουν βήμα βήμα από αυτά που μάθαμε στις σχολές μας. Μας το ζήτησε όμως κανείς; Μα για να συμβεί κάτι τέτοιο, θα πρέπει να έχουν προηγηθεί σοβα-ρές κοινωνικές διεργασίες ωρίμανσης ενός ολόκληρου λαού, με κύριο, για μας, χαρακτηριστικό της την ανάκτηση της εμπιστοσύνης στον εαυτό του, ως σύνολο και ως ανεξάρτητες μονάδες. Μόνο τότε θα ζωντανέψει η κοιμισμένη ικανότητα

να αφουγκράζεται τις πραγματικές του ανάγκες και θα απολαύσει ο ίδιος εκ νέου τη ζωή με τα κριτήρια αισθητικής αποτίμησης που κάποτε κατείχε. Τότε θα απολαύσουμε κι εμείς το λειτούργημά μας. Πιστεύω πως θα νιώσουμε ότι κάτι αλλάζει, όταν δούμε (στο τέλος κάποιας επίπονης διαδρομής με άγνωστους για την ώρα ενδιάμεσους σταθμούς) το Ελληνικό Δημόσιο να προσανατολίζεται με ειλικρίνεια στη στήριξη του θεσμού των Αρχι-τεκτονικών διαγωνισμών για έργα μεγάλης κλίμακας, όπως την παραγωγή κοινωνικής κατοικίας σε μεγάλα η μικρότερα οικιστικά σύνολα, την ανάπλαση υποβαθμισμένων κέντρων πόλεων, αλλά και την παραγωγή μικρότερων έργων σε επίπεδο γειτονιάς. Η κρίση θα μπορούσε να αποβεί εφελτήριο για κάτι τέτοιο. Όταν μια τέτοια νοοτροπία βρει τον δρόμο της και πετύχει σε βάθος χρόνου να προσφέρει την αίσθηση του ανθρώπινου μέτρου και του σεβασμού στον πολίτη, η ανταπόκριση του τελευταίου θα αργήσει αλλά θα έρθει.

Μέχρι τότε, ας σκεφτούμε πόσο η πρόταση Μάνου για την αξιοποίηση του Ελληνικού υπήρξε, κατά τη γνώμη μου, μεγαλοφυής, κινούμενη προς την πλέον επιστημονικά τεκμηριωμένη, ορθολογική αλλά και συγχρόνως συναισθηματική προς τους κατοίκους της πόλης της Αθήνας κατεύθυνση, εφοδιασμένη δηλαδή με ό,τι χρειάζεται για να περάσει σήμερα αναξιοποίητη μέσα στη γενική καχυποψία. Κι ας θυμηθούμε επίσης, σε πόσους, από τους φίλους που ρωτήσαμε, άρεσε η, κατά τη γνώμη μου, πανέμορφη και εξαιρετικά λειτουργική πλατεία Κολωνακίου των Αντωνακάκηδων. Πόσο λοιπόν πίσω βρισκόμαστε!

Οι εξαιρέσεις που έγιναν κανόνας

Παπαστεργίου Χρίστος, αρχιτέκτων

Με το πρόσωπό του να σχηματίζει μια έκφραση μεταξύ έκπληξης και οίκτου φίλος και συνάδελφος από την Κύπρο μου εκμυστηρεύοταν πως το γραφείο του λαμβάνει τον τελευταίο καιρό δεκάδες αιτήσεις για δουλειά από Ελλαδίτες αρχιτέκτονες. Ήδη είχα παρατηρήσει, στους πρόσφατους διαγωνισμούς, οι συμμετοχές από Ελλάδα να πολλαπλασιάζονται, και όχι λίγους αρχιτέκτονες μας να δουλεύουν πια και στον ακαδημαϊκό χώρο. Με νοσταλγία θυμάμαι μια εποχή που κυπριακά αρχιτεκτονικά γραφεία, διαφήμιζαν δουλειές με εξαιρετικές συνθήκες εργασίας. Αντίθετα, βλέπω τελευταία έναν όλο και αυξανόμενο οίκτο απέναντι στον «φουκαρά μετανάστη που παράτησε το σπίτι του και αναζητά δουλειά στα ξένα». Φυσικά οι φίλοι μας Κύπριοι πολλές φορές μας αγκαλιάζουν με στοργή και αδερφικό ενδιαφέρον, αλλά δεν είναι αυτό το θέμα. Η μεταμόρφωση του Έλληνα αρχιτέκτονα σε πτυχιούχο μετανάστη αποτελεί πια ένα γενικό φαινόμενο. Το έχω δει επίσης να συμβαίνει στην άλλη άκρη της Ευρώπης, την Αγγλία, πολλοί θα το έχουν παρατηρήσει εξίσου σε άλλες χώρες του εξωτερικού: Νέοι αρχιτέκτονες να φεύγουν από την Ελλάδα προς αναζήτηση δουλειάς. Φυσικά πάντα υπήρχαν Έλληνες αρχιτέκτονες που δραστηριοποιούνταν στο εξωτερικό, αυτό που διαφοροποιείται τα τελευταία χρόνια όμως είναι η μαζικότητα του φαινομένου καθώς και μια ποιοτική αλλαγή: τώρα πια οι νέοι φεύγουν με την απελπισία να γλιτώσουν. Σε ένα κύμα μετανάστευσης, διαφορετικής από εκείνη των ανειδίκευτων εργατών τις μεταπολεμικές δεκαετίες, οι Έλληνες που μεταναστεύουν σήμερα είναι νέοι επιστήμονες, που μετεκπαιδεύονται, εργάζονται και δημιουργούν στο εξωτερικό με επιτυχία. Μια μετανάστευση που δεν είναι μόνο φυσική, αλλά και διανοητική, ένα άνοιγμα του παράθυρου όταν ο αέρας σε πνίγει: συμμετοχές σε διαγωνισμούς στο εξωτερικό, αναζήτηση περιστασιακής εργασίας, εκθέσεις, ανακοινώσεις σε συνέδρια.

Συμφωνώ ότι η κρίση δεν γεννήθηκε μόλις τον περασμένο Οκτώβριο από τις δυστοκίες των spreads σε μια Ελλάδα που χρόνια τώρα απαρνιέται τα παιδιά της, πνίγει τη δημιουργικότητα των νέων και το πάθος τους για δουλειά προσφέροντας γραφειοκρατία, ευνοιοκρατία, διαφθορά, με μια φτωχή κουλτούρα διαγωνισμών, μια συνολική ηθική και κοινωνική εξόπτωση του ρόλου του αρχιτέκτονα.

Συμμερίζομαι την άποψη ότι μέσα από μια κρίση γεννιέται το καινούριο. Δεν είναι όμως μια νέα αρχιτεκτονική που περιμένω με ανυπομονησία να γεννηθεί. Αυτοί που με ενδιαφέρουν είναι όλα αυτά τα νέα παιδιά, οι νέοι αρχιτέκτονες που διαπρέπουν στο εξωτερικό ως επαγγελματίες ή ακαδημαϊκοί. Κυρίως όμως με ενδιαφέρουν οι νέοι αρχιτέκτονες που επιστρέφουν, πολλές φορές αφήνοντας πίσω τους την άνεση για να καταθέσουν το πάθος τους για την αρχιτεκτονική και τον τόπο τους. Για να φτιάξουν ένα νέο σύστημα αξιών, το οποίο πια αναγκαστικά –ευτυχώς– θα πατάει με το ένα πόδι «εκτός» για να έχει ελπίδα να σταθεί και «εντός».

Αρχιτεκτονική σε κρίση...

Παπασωτηρίου Παρασκευή, αρχιτέκτων

Στον τόπο μας, η έννοια του αρχιτέκτονα και της συμβολής της αρχιτεκτονικής στη διαμόρφωση χώρου και εμπειριών ζωής είναι υποτιμημένες. Οι δυνατότητες δημιουργίας ποιοτήτων χώρου που εξερευνούν την έννοια του κατοικείν εξαπλούνται σε ιδιωτικά έργα. Στον δημόσιο τομέα ο ρόλος του αρχιτέκτονα είναι παραγνωρισμένος. Οι αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί είναι ελάχιστοι και η υλοποίηση των πρώτων βραβείων είναι σύνθετες να συναντάει γραφειοκρατικά εμπόδια. Τα τελευταία χρόνια χάρη στην άμεση διάδοση της πληροφορίας και συντονισμένων ενεργειών φορέων που διοργανώνουν εκδηλώσεις για την αρχιτεκτονική και απευθύνονται στο πλατύ κοινό, διαπιστώνεται ότι ο μέσος πολίτης αρχίζει ν’

αντιλαμβάνεται τη διαφορά του αρχιτεκτονείν από αρχιτέκτονες και μη. Παρ’ όλα αυτά, ο αρχιτέκτονας εξακολουθεί να παλεύει με την εδραιωμένη αισθητική των lifestyle περιοδικών, με τη μη επαγγελματική του κατοχύρωση, με την υποτίμηση της δουλειάς του και της αμοιβής του, με την ανεργία. Επαγγελματικά η εύρεση εργασίας στο αντικείμενό του διαφαίνεται ακόμη πιο δύσκολη στο άμεσο μέλλον, καθώς η ανέχεια των δυνητικών πελατών και η μείωση της οικοδομικής δραστηριότητας σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα περιορίζουν τις δυνατότητες βιοπορισμού του.

Ωστόσο η οικονομική κρίση, όπως και κάθε κρίση άλλωστε, αποτελεί την ικανή συνθήκη για ριζοσπαστικές αλλαγές. Ήδη οι συζητήσεις που έχουν αναζωπυρωθεί σε διεθνές επίπεδο γύρω από την έννοια του αρχιτεκτονείν και την «ηθική» και «ποιοτική» διάστασή του, εκφράζουν τον προβληματισμό πολλών εκ των συμμετεχόντων σε διαδικασίες διαμόρφωσης χώρου και περιβαλλόντων.

Η πρόταση, μεταξύ άλλων, της ελληνικής συμμετοχής στη 12 Διεθνή Έκθεση Αρχιτεκτονικής Μπιενάλε της Βενετίας, αποτελεί μια ένδειξη ότι ίσως είμαστε έτοιμοι ν’ ανατρέψουμε την εικονική πραγματικότητα της υπερκαταναλωτικής κουλτούρας και να επαναπροσδιορίσουμε τη θέση μας σε σχέση με το κοινωνικό σύνολο. Όταν λοιπόν, όπως λέει ο Ανδρέας Εμπειρίκος στο διαχρονικό του κείμενο «Όχι Μπραζίλια μα Οκτάνα», «...δια της πίστεως και της καλής θελήσεως, αλλά και από επιτακτική, αδήριτο ανάγκη δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις και εκτελεσθούν όχι οικοδομικά ή ορθολογιστικά, μα διαφορετικά τελείως έργα, εις την καρδιά του μέλλοντος, εις την καρδιά των υψηλών οροπεδίων και προ παντός μέσ’ στην καρδιά του κάθε ανθρώπου, θα υπάρξει τότε μόνον η Νέα Πόλις». Όπως την περίοδο του 1930, έτσι και τώρα, ο αρχι-τέκτονας οραματιστής μπορεί να θέσει τις βάσεις για μια νέα αρχιτεκτονική πρωτοπορία που θα επιφέρει μια αρμονική ισορροπία μεταξύ πολιτισμικού γίνεσθαι και φύσης, αξιοποιώντας τα επιτεύγματα της έρευνας και της τεχνολογίας προς όφελος του ανθρώπου.

Η κρίση και το τέλος του «ελεύθερου» αρχιτέκτονα

Σκούφογλου Μάνος, αρχιτέκτων

Εδώ και καιρό είναι δύσκολο να συζητήσει κανείς για οτιδήποτε χωρίς να αναφερθεί στην κρίση – και αυτό βέβαια επειδή η κρίση του καπιταλισμού είναι αφενός αναμφισβήτητα πραγματική, αφετέρου ιδιαίτερα σημαντική ως προς τις συνέπειές της. Πρέπει πριν απ’ όλα να αναγνωρίσουμε δυο βασικά χαρακτηριστικά: πρώτον, η κρίση δεν είναι μια παροδική δυσλειτουργία της αγοράς, αλλά ένα φαινόμενο ιστορικής κλίμακας με ρίζες βαθιά μέσα στη μεταπολεμική παραγωγική δομή. Αφετέρου, η εκδίπλωσή της είναι αξεχώριστη από την ταξική στρατηγική που εφαρμόζεται για την υπέρβασή της και η οποία κατατείνει σε μια ριζική αλλαγή των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών συσχετισμών εις βάρος των εργαζομένων. Η κρίση ξέσπασε αρχικά ως φούσκα των στεγαστικών δανείων, πράγμα που σημαίνει ότι ο κατασκευαστικός κλάδος, άρα και η αρχιτεκτονική, δεν μπορούσε παρά να πληγεί άμεσα από την πρώτη στιγμή. Ακόμα και χωρίς να λάβουμε υπόψη τα δευτερογενή αποτελέσματα της συνακόλουθης παραγωγικής ύφεσης, η περιστολή των πιστώσεων επιφέρει αναπόφευκτα συρρίκνωση της οικοδομικής δραστηριότητας, η οποία για χρόνια συντηρούνταν σε υψηλά επίπεδα με τεχνητό τρόπο. Η συρρίκνωση, ωστόσο, δεν έχει τις ίδιες συνέπειες για όλους τους αρχιτέκτονες, αφού δεν έχουν όλοι την ίδια θέση στην παραγωγή. Για άλλους μπορεί να σημαίνει καταστροφή, για άλλους κινδύνους, για άλλους μεγάλες ευκαιρίες. Για την πλειοψηφία των νέων αρχιτεκτόνων που δεν έχουν πίσω τους ένα έτοιμο γραφείο, όμως, το δίλημμα είναι σαφές: ανεργία ή άγρια εκμετάλλευση από τους εργοδότες στο όνομα της κρίσης – αλλά βέβαια είναι τουλάχιστον αφελές να πιστεύει κανείς ότι οι εργασιακές συνθήκες και οι μισθοί θα επανέλθουν στην προ της κρίσης κατάσταση αν η παραγωγή ανακάμψει. Η κυνική απλότητα αυτού του διλήμματος εκφράζει μια ιστορική αλλαγή της θέσης που κατέχει η πλειοψηφία των αρχιτεκτόνων στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας. Αλλαγή τέτοια ώστε η προσδοκία του ελεύθερου επαγγέλματος να γίνεται για τους περισσότερους συνεχώς πιο απόμακρη, για να μην πούμε ανόητη. Ας είναι. Ίσως η καταστροφή της αυταπάτης της μικρής ιδιοκτησίας βοηθά τα πράγματα να γίνουν πιο καθαρά. Ίσως πάψουμε πια να μιλάμε γενικώς για «αρχιτεκτονική» και για «οικονομία», σαν όλα αυτά να ήταν μια κοινή υπόθεση όλων, και ίσως να δούμε την πραγματικότητα όπως πραγματικά είναι: σχέσεις μεταξύ ανθρώπων που ασκούν εκμετάλλευση από τη μια, και που υφίστανται εκμετάλλευση από την άλλη. Ίσως τότε και εμείς, οι νέοι άνεργοι ή μισθωτοί, αναζητήσουμε τους συμμάχους μας έξω από τα συντεχνιακά στεγανά. Και ίσως μαζί τους μπορέσουμε να πούμε χωρίς περιστροφές: δε θα πληρώσουμε εμείς την κρίση σας!

Οι φωτορεαλιστές. Η σχιζοφρενική ζωή των νέων Ελλήνων αρχιτεκτόνων

Σταυρουλάκη Γιάννα, Δρ αρχιτέκτων

Το κέρδος δεν ήταν ποτέ προτεραιότητα για τους νέους αρχιτέκτονες και η λιτότητα δεν ήταν ποτέ άγνωστη έννοια. Ο χαμηλός προϋπολογισμός αποτελεί αρχιτεκτονική πρόκληση, ενώ η οικονομία κατασκευής, εκφραστικών μέσων και μορφολογικών στοιχείων, αρχιτεκτονική αξία. Οι νέοι αρχιτέκτονες είναι διατεθειμένοι να εργαστούν με ελάχιστη αμοιβή, όταν προκαλούνται δημιουργικά. Όσο νιώθουν παραγωγικοί, ξεπερνούν την οικονομική ανασφάλεια που αντιμετωπίζουν ως νέοι επαγγελματίες.

Το πρόβλημα που δημιουργεί σήμερα η οικονομική κρίση είναι πως κόβει μία μία τις δημιουργικές διεξόδους σε

όλους τους τομείς της αρχιτεκτονικής δραστηριότητας –στην κατασκευή, στην έρευνα, στην εκπαίδευση, στη συγγραφή– δημιουργώντας άμεσα πρόβλημα επαγγελματικής επιβίωσης.

Η τρέχουσα οικοδομική δραστηριότητα μοιάζει να μην τους χρειάζεται. Η συζήτηση έχει μετατοπιστεί σαφώς από την αρχιτεκτονική αξία, στο οικονομικό κόστος. Δεν αφορά καν τη λειτουργικότητα των κτηρίων, πόσο μάλλον την αισθητική, το νόημα, τη χωρική εμπειρία, την ένταξη στο περιβάλλον. Η έννοια της οικονομίας δε σχετίζεται πια με τη λιτότητα, αλλά με την ευτέλεια της κατασκευής. Στη νέα λογιστική διαχείριση του χώρου, οι νέοι αρχιτέκτονες νιώθουν παράταιροι. Η σκέψη τους δεν είναι χρήσιμη. Αντιμετωπίζονται ως κομπίστες της αρχιτεκτονικής, που θα έπρεπε να πληρώνουν για να συμμετέχουν στη διαμόρφωση του σύγχρονου οικοδομικού περιβάλλοντος.

Φαινομενικά οι πολλοί αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί, παρέχουν διέξοδο σε αυτήν τη δημιουργική ασφυξία. Παρουσιάζονται κτήρια ευφάνταστα και νεωτεριστικά, συμβολικά πυκνά και περιβαλλοντικά ευαίσθητα, με έμφαση σε νέες τεχνολογίες και σύγχρονα υλικά. Εντυπωσιακές φωτορεαλιστικές απεικονίσεις συναρπάζουν. Φευγαλέες εικόνες ενός διαφορετικού παρό-ντος δημιουργούν εφήμερη αισιοδοξία και ανεβάζουν προσωρινά την αρχιτεκτονική αδρεναλίνη. Οι «νέοι» σχεδιάζουν χωρίς αυτοσυγκράτηση, χωρίς έμφαση στο κόστος ή τη δυνατότητα κατασκευής στη Ελλάδα και βραβεύονται από τους «παλιούς» ακριβώς γι' αυτό.

Οι νέοι φωτορεαλιστές εργάζονται σε πραγματικές συνθήκες, αλλά κάθε τόσο σχεδιάζουν με όρους μιας άλλης πραγμα-τικότητας. Μοιάζουν να μην ενδιαφέρονται γι αυτό που θα χτιστεί, όσο να δείξουν προκλητικά αυτό που θα μπορούσε να χτιστεί και δεν πρόκειται. Σε αυτή τη σχιζοφρενική κατάσταση θυμούνται ποιοι είναι, τι σπούδασαν και τι πιστεύουν. Ωστόσο οι διαγωνισμοί καλύπτουν μερικά το δημιουργικό κενό. Οι αρχιτέκτονες έχουν ανάγκη να πραγματώσουν υλικά τις ιδέες τους, να μεταμορφώσουν το υλικό και φυσικό περιβάλλον τους, να φτιάξουν υποδοχείς και γεννήτριες πραγμα-τικής ζωής. Έχουν την ανάγκη να χτίσουν. Αν για την ελληνική πραγματικότητα οι προτάσεις τους φαντάζουν ουτοπικές, αν η αρχιτεκτονική έφτασε να θεωρείται πολυτέλεια, αυτό δεν είναι κυρίως πρόβλημα εθνικής οικονομίας, όσο πρόβλημα εθνικής παιδείας.

σχιζοφρένεια (η) ουσ. ψυχασθένεια που χαρακτηρίζεται κυρίως από αδυναμία προσαρμογής στο περιβάλλον, από διάσπαση της προσωπικότητας και διαταραχή της λογικής σκέψης.

Καλλικράτης και Αρχιτέκτονες *Τζατζάνης Κώστας, αρχιτέκτων, μέλος του Δ.Σ. του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και του Ανώτατου Πειθαρχικού του ΤΕΕ*

Ο «Καλλικράτης» είναι η συνέχεια της αντιδραστικής διοικητικής αναδιάρθρωσης του «Καποδίστρια». Οδηγεί και αυτός στη μετατροπή της όποιας «Αυτοδιοίκησης» είχε απομείνει, σε εργαλείο απαρέγκλιτης εφαρμογής της κρατικής φιλομο-νοπωλιακής πολιτικής.

- Υπηρετεί άμεσα τη μείωση των κοινωνικών δαπανών στην Παιδεία, την Υγεία και την Κοινωνική Πρόνοια, διασπώντας τον απαραίτητο ενιαίο χαρακτήρα τους, υποβαθμίζοντας τις και καθιστώντας τις εμπόρευμα-αντικείμενο διπλοφορολόγησης.
- Συγκεντρώνει τα έργα σε μεγάλες εργολαβίες με υψηλά και ανεξέλεγκτα ποσοστά κέρδους.
- Δίνει νέα ώθηση στον Εργασιακό Μεσαίωνα με τις ευέλικτες μορφές εργασίας.
- Εκμηδενίζει τις όποιες δυνατότητες είχαν μείνει για διεκδικήσεις σχετικά με τη βελτίωση των υπηρεσιών καθαριότητας, πρασίνου, σχολικών αιθουσών, αθλητισμού. Δημιουργεί πρόσθετες δυσκολίες στο διεκδικητικό και ταξικό Κίνημα.

Μην έχει κανείς καμιά αυταπάτη για «αυτοδιοίκηση» και «τοπικά συμφέροντα» και «πλησίασμα στον πολίτη». Οι εργαζό-μενοι της Ελλάδας ξέρουν καλά ότι ούτε πλησίασαν περισσότερο στις «Αρχές», ούτε κάποια αποτελεσματικότητα είδαν για τη λύση προβλημάτων τους με τον Καποδίστρια. Αντίθετα ένοιωσαν τις Τοπικές Διοικήσεις προπομπούς σε κάθε αντιδραστική εξέλιξη.

Έχουν τεράστιες ευθύνες όλες οι παρατάξεις και κόμματα των «εκσυγχρονισμών», του Ευρωμονόδρομου, της ηττοπά-θειας και αποστράτευσης, που έβαλαν πλάτη γι’ αυτή τη «μεταρρύθμιση».

Το διαρκώς «εκσυγχρονιζόμενο» Καπιταλιστικό Κράτος δεν παίρνει πια γιατριά, έχει σαπίσει στην ίδια του τη δομή και λειτουργία. Η Κρίση ήρθε να μας υπενθυμίσει αυτά που οι διανοητές της Εργατικής Τάξης ανακάλυψαν και μελετούν σχεδόν δυο αιώνες: Οι μεγαλοκαρχαρίες που διαγκωνίζονται ποιος θα φάει περισσότερα και ποιος θα κατασπαράξει τον διπλανό του καρχαρία, ούτε μπορούν ούτε θέλουν να βάλουν τάξη, σε μια όλο και πιο διευρυνόμενη κοινωνικά παραγωγή, που τους καθιστά παράσιτα. Στο μόνο που συμφωνάνε, είναι να ξεζουμίσουν περισσότερο τους εργάτες, για να μπορούν να παίζουν μεταξύ τους τον εξοντωτικό τους τζόγο, που φτάνει ως τον πόλεμο.

Σ’ αυτή τη φάση της Ιστορίας μπαίνουν πιο επιτακτικά τα διλήμματα, οι ευθύνες και τα καθήκοντα της μάζας των επιστη-μόνων, στελεχών της Τέχνης, της Τεχνολογίας και της Παραγωγής, που προέρχονται από τον Λαό και σπρώχνονται στις άθλιες εισοδηματικές συνθήκες του:

Θα ταχθούν με την πολιτική της λαϊκής αφαίμαξης, έναντι όλο και μικρότερου ξεροκόμματος, ή θα αξιοποιήσουν την Επιστήμη τους δίπλα στην Εργατική Τάξη, τους αγώνες και προοδευτική της προοπτική, για ένα φωτεινό παραγωγικό μέλλον χωρίς παράσιτα;

Εκτός από τη συνενοχή, η κρίσιμη αυτή ιστορική φάση δεν θα συγχωρήσει ούτε την αδιαφορία ούτε την ουδετερότητα. Οφείλουμε να συμβάλουμε στη λαϊκή αντίδραση ενάντια στη καταιγίδα των μέτρων που πάρθηκαν και που θα συνεχίσουν να παίρνονται, αλλά και στη συνειδητοποίηση των αναγκάων σήμερα ριζικών αλλαγών, που θα επιτευχθούν μόνο με την Ανταρτοπή του... «συγκεντρωμένου» ή «αποκεντρωμένου» Κράτους των Ληστών του Λαϊκού Ιδρώτα.

Κρίση *Υφαντής Ηλίας, αρχιτέκτων*

Τα φαινόμενα της πολιτικής και κοινωνικής κρίσης, υφίστανται στη χώρα μας εδώ και αρκετά χρόνια επηρεάζοντας άμεσα τη συμπεριφορά της κοινωνίας. Άρχισαν να γίνονται πιο ορατά στις αρχές της δεκαετίας του '90, όταν η κοινωνία απο-πολιτικοποιήθηκε σχεδόν ολοκληρωτικά. Προς αυτή την κατεύθυνση βέβαια βοήθησε ένα ισχυρό λαϊκίστικο υπόβαθρο που διαμορφώθηκε τη «χρυσή» δεκαετία του '80. Μετά την ασύδοτη κερδοφορία της δεκαετίας του '80, την εισβολή της τηλεοπτικής κουλτούρας και τη δυναμική παρουσία των τραπεζών στις αγορές, μεγάλο μέρος της κοινωνίας πίστεψε ότι μπορεί να προσεγγίσει την υλική υπεροχή της αστικής τάξης.

Είναι προφανές ότι η τηλεοπτική κουλτούρα ευθύνεται σημαντικά για το πολιτισμικό σοκ που έχουμε υποστεί. Από τότε που εμφανίστηκε, ισοπεδώνει οτιδήποτε αποκλίνει από τον καθωσπρεπισμό που προβάλει, στηρίζοντας αποκάλυπτα το εκάστοτε σύστημα. Πρόσφατο παράδειγμα είναι ο προπέραινος Δεκέμβρης (δολοφονία Γρηγορόπουλου), όπου οι τηλεοπτικοί σταρ χωρίς να έχουν την παραμικρή διάθεση ερμηνείας των γεγονότων έθεταν αστεία ερωτήματα όπως αν χρειάζαστε περισσότερη αστυνόμευση ή όχι, υπονομεύοντας φυσικά μια πρωτοφανή μαζική αντίδραση. Τότε, είχαν ενοχοποιήσει τους «γνωστούς-άγνωστους», τώρα εν όψει της οικονομικής κρίσης μας ενοχοποιούν όλους υποδεικνύο-ντας μας την παρακμή στην οποία ζούμε. Δεν αναρωτήθηκαν ποτέ αν η κουλτούρα που αυτοί διαμόρφωσαν ευνόησε αυτό τον ξεπεσμό.

Η χρόνια κοινωνική παρακμή έχει φυσικά μερίδιο ευθύνης για την οικονομική κρίση που μας επιβλήθηκε, το χειρότερο όμως είναι ότι καθιστά απελπιστικά αδύναμη την κοινωνία να αντιδράσει. Αυτή η αδυναμία ευνοείται, τη δεδομένη στιγμή, από την ανυπαρξία μιας εναλλακτικής πολιτικής πρότασης. Αν υπήρξε στιγμήαία μια μικρή ελπίδα από την αριστερά, και αυτή έχει εξαλειφτεί. Η επίσημη (κοινοβουλευτική) αριστερά είναι ανίκανη να αντιδράσει με έναν ουσιαστικό λόγο, αφού έχει αρκεστεί στα μαγαζάκια της, ενώ η εξωκοινοβουλευτική αριστερά απευθύνεται τις περισσότερες φορές μόνο σε μυημένους.

Στο ίδιο παρακμιακό παιχνίδι έπαιξε και η πλειονότητα του τεχνικού κόσμου (αρχιτέκτονες, πολιτικοί μηχανικοί). Αυτό δεν χρειάζεται ιδιαίτερη επιχειρηματολογία, αρκεί κάποιος να παρατηρήσει τον δημόσιο χώρο και το χτισμένο περιβάλλον που τον περιβάλλει. Αν εξαιρέσουμε κάποιες ελάχιστες κατασκευές στο σύνολο του χτισμένου, οι οποίες ανήκουν στο είδος της αρχιτεκτονικής παραγωγής, όλες οι υπόλοιπες ανήκουν στο είδος της εργολαβικής δραστηριότητας. Για πολλές από αυτές μάλιστα αναρωτιέται κανείς ποιος ήταν ο στοιχειώδης αρχιτεκτονικός προβληματισμός που τέθηκε στις αρχι-τεκτονικές επιτροπές κατά τη διαδικασία των αδειοδοτήσεών τους.

Τα αρχιτεκτονικά κριτήρια της οικοδόμησης ήταν ανύπαρκτα όπως αντίστοιχα ανύπαρκτα ήταν και τα ιδεολογικά κριτήρια της κοινωνίας. Δεν ξέρω πώς η οικονομική κρίση θα επηρεάσει μια αρχιτεκτονική παραγωγή που κατά βάση δεν υπήρχε, το σίγουρο πάντως είναι ότι θα επηρεάσει τους Έλληνες αρχιτέκτονες όπως και ολόκληρη την κοινωνία.

Η αρχιτεκτονική σε συνθήκες κρίσης *Φωκαΐδης Πέτρος, αρχιτέκτων*

Το κείμενο αυτό γράφτηκε μεταξύ Λευκωσίας, Αθήνας και Τιράνων και το διαπερνά η αίσθηση πόλεων που ακόμα προ-σπαθούν να διαχειριστούν πρόσφατες κρίσεις, οι οποίες τις έχουν προσδιορίσει. Διαφορετικές κοινωνίες αντιμετωπίζουν διαφορετικά και με ιδιουσγκρασιακούς τρόπους διεθνείς και τοπικές κρίσεις. Σε πλαίσια όπου η κρίση έχει δομικό χαρα-κτήρα ή μετατρέπεται σε κανόνα, η αρχιτεκτονική δεν αρκεί να αναπαράγει τον εαυτό της ούτε να καταφεύγει στην εύκολη εφαρμογή ενός συνόλου από θεσμικούς κανόνες και δοκιμασμένες ρυθμίσεις για να παράγει ομοιογενή περιβάλ-λοντα. Σε συνθήκες κρίσης, η αρχιτεκτονική αποκτά μεγαλύτερη ευθύνη και διαχειριστικό ρόλο.

Απέναντι στην εγγενή δυσκολία να γίνει πλήρως κατανοητή η τρέχουσα κατάσταση και οι διαδικασίες που βρίσκονται σε εξέλιξη, τα φαινόμενα κρίσης γίνονται συχνά αντιληπτά με όρους αποτυχίας. Τείνουμε να κατανοήσουμε το παρόν ως το προϊόν διαδικασιών που έχουν ξεκινήσει στο παρελθόν ή ως ένα ανοικτό τόπο όπου νέες διαδικασίες μπορούν να ενερ-γοποιηθούν και πρόκειται να αναπτυχθούν στο μέλλον. Το παρόν αντιμετωπίζεται ως κάτι παθητικό και δευτερεύον, όπου καμία ουσιαστική δράση δεν μπορεί να υπάρξει –αδειάζει και γεμίζει με προσδοκίες, επιθυμίες, άγχος, νοσταλγία– νομι-μοποιώντας συχνά διαφορετικές επιλογές και τρόπους διαχείρισης της κρίσης. Σε αυτό το πλαίσιο προκύπτουν δυναμικές που ζητούν άμεση και επείγουσα έξοδο από την κρίση αλλά διαμορφώνονται και ωφέλιμες συνθήκες για κριτική και αναστοχασμό προετοιμάζοντας για τις δυσκολίες και τα κενά των λύσεων που προωθούνται. Ανάμεσα λοιπόν στην ανά-γκη για δράση και σε μια *γόνιμη αναμονή* ανοίγεται ένα πεδίο δράσης. Η μεταμοντέρνα σκέψη που γεννήθηκε μέσα από

κρίσεις και πέρασε στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση τις τελευταίες δεκαετίες, προετοίμασε τους αρχιτέκτονες για να λειτουργούν σε ανάλογες συνθήκες: η αμφισβήτηση και η κριτική στάση ενσωματώθηκαν στα βασικά εργαλεία της αρχιτεκτονικής αλλά και στο υποκείμενο του αρχιτέκτονα που στέκεται πολλές φορές αμήχανος/η να αντιδράσει απέναντι στα κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα.

Αν δεχτούμε ότι η διαχείριση της όποιας διεθνούς κρίσης θα γίνει σε τοπικό επίπεδο, είναι ίσως η στιγμή να δεχτούμε ότι το να είναι κανείς αρχιτέκτονας σε καιρούς κρίσης είναι μια ευκαιρία αναστοχασμού στους τρόπους και τις πρακτικές εμπλοκής του αρχιτέκτονα με την αρχιτεκτονική.

κάτω: *INSEPTION*: Η αποθέωση της φουτουριστικής «δημιουργικής καταστροφικής» φαντασίας στην αστική έκδοση της 7ης Τέχνης!

